

LATVIJAS BAZNĪCAS VĒSTURE

1. Priekšmets, nosaukums un apjoms

Latvijas Baznīcas Vēstures vieta un nozīme Latvijas vēsturē un vispārējā Baznīcas vēsturē

Nosaukums "Latvijas Baznīcas Vēsture" rāda, ka mums ir darīšana ar kādu vēstures disciplīnu. Bet turklāt tas arī norāda, ka šī vēstures disciplīna norobežota no vispārējās vēstures diviem īpašiem sašaurinājumiem. Vispirms, tā aptver no vispārējās vēstures tikai to daļu, kas attiecas uz Latviju un tās vēsturi, otrkārt, tā pievēršas Latvijas vēsturē galvenokārt tām parādībām un notikumiem, kam sakars ar baznīcu un garīgo dzīvi.

Latvijas Baznīcas Vēstures priekšmets un uzdevums ir iepazīties un noskaidrot Latviešu tautas nākšanu sakaros ar kristīgo ticību, ar šīs ticības izplatīšanos un nostiprināšanos, kā arī ietekmi un iesaistību, kādu iesaistību ir kristīgā ticība atstājusi latviešu tautas dzīvē. To darot mēs nepārtraukti paliekam Latvijas vispārējās vēstures ietvaros un tāpat nesaraucjami saistīti ar visas pasaules kristīgās Baznīcas dzīvi un pasaules vēsturi vispār. Līdz ar to Latvijas Baznīcas Vēsture un ir būtiska Latvijas vēstures un vispārējās Baznīcas vēstures sastāvdaļa, šīm vēstures nozarēm līdzī eksistēdama, iesaistīdama, bet arī no savas puses tās ietekmējot un līdzī veidojot, būdama organiski saistīta ar tām. Uzskats, ka Latvijas Baznīcas vēsture no vispārējās Baznīcas vēstures vispārējās vēstures skatījuma tās apjoma un satura būtu maznozīmīga, ir maldīgs un pamatojas nezināšanā un neizpratnē. Mēs zinām, ka Latvijas vēsturē ir notikumi, kuriem bijusi liela nozīme Latvijas un latviešu tautas dzīvē, bet kuri ir būtiski un spēcīgi ietekmējuši pasaules vēstures notikumu gaitu. Un tāpat Latvijas Baznīcas vēsture nav tikai Baznīcas vispārējās vēstures notikumu kāda sašaurināta lokāla atplaisma vien. Bīskapa Meinharda un viņa pēcteču misijas darbošanās Baltijas ciltīs ir radījusi Eiropas ziemeļaustrumos stabīlo robežu Rietumu Eiropas - un Austrumi - slavu kultūru starpā un Rietumu-latīņu un Austrumu-Bizantes kristietības starpā. Kurzemes evaņģēliski luteriskā baznīca, jau XVII g.s. vidū sūtīdama miermīlīgā misijas darbā misionārus uz Āfriku un Tobago bij pirmā evaņģēliski-luteriskā baznīca, kura šai darbā iesaistījās pus gadsimtu agrāk par pārējām baznīcām.

2. Latvijas Baznīcas vēstures nosaukums

Latvijas Baznīcas Vēstures nosaukums nav sens. Īsti tas tapis tikai pēc Pasaules I kara, kad Latvija un viņas vārds ienāca pasaulē kā konkrēts ģeogrāfisks jēdziens un Latvijas vēsture sāka izlobīties no čaulām, kas to bij gadusimtiem apņēmušas. Tas pats pilnā mērā attiecās arī uz Latvijas Baznīcas vēsturi, kas, atskaitot atsevišķus, fragmentārus pētījumus, visumā bij atrodama tik starp toreizējo vēsturisko pētījumu rindīņām. Šiem darbiem bij citi apjomi un citi nosaukumi. Vācu vēsturnieki runāja par Baltijas vai Krievijas Baltijas provinču, vēl agrāk par Livonijas, retumis arī par Kurzemes vēsturi. Krievu vēsturnieki visumā nemēdza izdalīt šejienes vēsturi un apskatīt to atsevišķi no vispārējās Krievijas valsts vēstures, pieminēdami "Austrumjūras novadu" (Ostzeiskij kraj) vai "Krievu nomales" (Okrajiny Rossiji). Bet arī runājot un rakstot par Baznīcas vēsturi Latvijā, ne vienmēr

1 [2000. gada janvārī Anda Briedes pārrakstīts no dr.theol. Roberta Feldmaņa mašīnrakstā drukātiem materiāliem]

tai ir bijis vienāds apzīmējums. Izcilais Latvijas Baznīcas vēsturnieks, profesors Dr.theol. L.Adamovičs, grāmatu, kas domāta skolas vajadzībām, nosaucis par "Dzimtenes Baznīcas vēsturi". Tas, protams, ienes siltu, personīgu skaņu mācāmajā priekšmetā, bet arī it kā ierobežo par daļu tiem, kam vārdi Latvija un dzimtene sakrīt. Tāpat arī kāds cits pieminētā profesora definējums - "Latvju Baznīcas Vēsture" satur sevī jau nopietnāku ierobežojumu. Mūsu laikos, vispār, nemaz vairs nav iespējams kādu atsevišķu etnisku grupu izdalīt atsevišķi no kopsakara ar citām ne saimnieciski, ne kulturāli, ne vēsturiski, nedz reliģiski. "Latvju" Baznīcas vēsturei tad būtu jākavējas tik pie latviešu tautas garīgās dzīves un rosmēm vien. Varbūt, ka to varētu zināmā mērā izdarīt zīmējoties un pirmskristīgā laika ticējumu, ierašu un kultisko parašu noskaidrošanu, bet zīmējoties uz Kristīgās Baznīcas vēsturi un latviešu tautas sakariem ar kristīgo ticību, tas nemaz nav iespējams jau tā apstākļa dēļ vien, ka latviešu cilšu kristianizācija un to iesaistīšana Eiropas reliģiskajā un kultūras dzīvē gandrīz bez izņēmuma ir notikusi ar citu tautu - krievu, vācu, zviedru, poļu un dāņu iniciatīvu un vadību. Lai arī cik mums kādreiz šī "iniciatīva" ir bijusi nemīļa, tā nākusi mūsu vēsturei līdz kā neatņemama daļa. Un tā tas ir arī Latvijas Baznīcas vēsturē.

Runājot par "Latvijas Baznīcas Vēsturi", mēs runājam par lietām un notikumiem Baznīcas un reliģiskajā dzīvē, kas norisinājušies Latvijas teritorijā laika plūsmā, cenšamies tos apkopot, saprast un novērtēt objektīvi. Protams, mēs ar īpašu vērību pievēršamies visam tam, kas un kādā mērā skāris, ietekmējis un veidojis mūsu - latviešu - tautas reliģisko dzīvi un tās piederību Kristīgai ticībai.

Līdz ar to Latvijas Baznīcas Vēsture kļūst par Latvijas vispārējās vēstures būtiski, nozīmīgu un neatdalāmu daļu. Baznīcas dzīves notikumi, reliģiskās dzīves rosmes, kas aptver mūsu tautas lielu daļu, kā arī atsevišķus tās individuus, ir faktori, kas vada un veido visu kopējo tautas dzīvi. Eliminēt to no mūsu tautas vēstures, nozīmētu to ne tikai sašaurināt un padarīt nabagu, bet padarīt vispār šādas tautas vēsturi pilnīgi nesaprotamu un neizskaidrojamu.

Domājot par to, ko mums dod Baznīcas vēsture, un šai gadījumā Latvijas Baznīcas vēstures studijas - gribētos atgādināt ievērojama Baznīcas un vispārējās vēstures zinātnieka Ādolfā Harnaka (1851-1930) vārdus: (über die Kirchengeschichte:) Was ich gelernt habe, habe ich an der Kirchengeschichte gelernt, und wenn es mir verg?nnt gewesen ist, über ihre Grenzen hinauszuschreiten, so hat sie mir die Wege gewiesen, denn nichts Menschliches ist ihr fremd.

Ko esmu mācījies, esmu mācījies no Baznīcas Vēstures, un ja man ir bijis vēlēts iziet pāri pār viņas robežām, viņa ir bijusi tā, kas man rādījusi ceļus, jo, nekas cilvēcīgais nav viņai svešs.

Šis izcilais zinātnieks-vēsturnieks un filosofs ar šo savu izteicienu norāda mums uz Baznīcas vēstures īpašo, izcilo vietu - tā ir teoloģijas ar savu īpato specifiku un izcilo vietu. Šis vērtējums liek mums atcerēties kādu Baznīcas Vēstures definējumu, kādreiz lietotu un populāru zemākās mācību iestādēs, bet noraidīts zinātniskos darbos kā visai naivs un kā tāds, kas, sniedzamies pāri reālajai dzīvei, iesniedzās jau tīri garīgā, pārilaicīgā sfairā: Debesu Valstības vēsture. Bet šis šķietami naivais apzīmējums arī no savas puses izteic Baznīcas Vēstures suverenitāti, tās pārilaicīgumu, kuras sākotne, norisa un - arī turpinājums sniedzas jau pāri materiālajai pasaulei un iesniedzās pārilaicībā. Baznīcas vēstures pirmie, autentiskie avoti ir jau mūsu Kanonā, tā Jaunās Derības rakstos. Evaņģēlists Lūkas uz to arī skaidri norāda viņa vārdā nosauktā Evaņģēlija un īpaši Apustuļu darbu grāmatas iesākumā. Evaņģēlists, veltīdams šos rakstus kādam cienījamam cilvēkam Teofilam, vispirms jau

rādīdams īsta vēsturnieka - pētnieka paraugu. Ķerdamies pie sava vēsturnieka darba, ko pirms viņa jau darījuši citi, viņš to dara rūpīgi pārbaudīdams ziņas un pirmo aculiecinieku liecības (Lūkas ev. 1, 1-3, Acta 1.)

Ja "pirmajā grāmatā" - Evaņģēlijā - Lūkas apcer Jēzus dzīves un darbošanās notikumus, tad "otrajā grāmatā" - Apustuļu darbu grāmatā ir īsts pirmais Kristīgās Baznīcas vēstures avots, kas ietver sevī autentiskas, visai vērtīgas ziņas par kristīgās Baznīcas veidošanos, dzīvi un tās darbiniekiem. Tai pašā laikā šo darbinieku uzdevums un darbošanās izcelti un uzsvērti kā Jēzus Kristus tiešā pavēle un uzdevums saviem mācekļiem (Acta 1, 2,8). Jau tūdaļ pēc Debesbraukšanas, apustuļi, atgriezušies Jeruzalēmē, stājas pie Kristīgās Baznīcas redzamās organizācijas izveidošanas (Mateja kooptācija u.c. - Acta 1. 12-26). Drīz pēc tam, Sv.Gara Izliešanas dienā, Kristīgā Baznīca, Sv.Gara sapulcēta un vadīta, ieiet šīs pasaules vēsturē redzami organizētas aktivitātes veidā. Tomēr būtu pārsteidzīgi un pārspīlēti to jau identificēt ar Debesu Valstību, kas nenāk "ārīgi nomanama", bet ir izmanāma visdažādākajās cilvēku dzīves izpausmēs un vēsturiskajās norisās, nebūdama ne sociālā kustība, ne politisks veidojums, ne kultūras elements, ne nacionālās īpatnības piedēklis. Jēzus Kristus Baznīca neizceļ un nevērtē vienīgi šīs ārīgās vēstures izpausmes. Baznīca savā izpausmē ieslēdz sevī sava Kunga doto uzdevumu. Viņš sūta cilvēkus pasludināt Dieva pestīšanas gribu un darīt to konkrētajā, vēsturiskajā situācijā un apstākļos. Līdz ar to ceļas jautājums, vai un kā Baznīcas un tās locekļu darbošanās atbilst šim uzdevumam. Šis uzdevums ir arī galu galā pēdējā mēraukla baznīcas vēsturiskajai kritikai. Arī pagodinājuma un mīlestības pilnais skats uz Baznīcas ārējo izpausmi, nekad nevar būt brīvs no kāda vērtējuma un kritikas. Bet beidzamais, izšķirošais vērtējums ir, protams, paša Baznīcas Kunga ziņā. Pēc apustuļa Pāvila vārdiem (I Korint. 3) pastarā tiesa atklās vai uz Jēzus Kristus pamata kāds uzcēlis zeltu un sudrabu, vai koku un salmus, vai Tiesneša skatījumā kāds radījis kaut ko vērtīgu un paliekamu, vai kaut ko tādu, kas tiesas ugunī aizies bojā. Ar visas vēsturiskās norisas un struktūras padodas šim beigu vērtējumam, kā tādas, kas sevī līdzī nes grēku un pretniecību Dievam. Apustulis Pāvils runā arī par māla traukiem, kas glabā vērtīgo saturu un kuri tiek salauzti. Ne tikai pastarajā tiesā, tas notiek jau arī vēsturiskajās norisās. Atskats uz Baznīcas vēsturisko pagātni spiež uz pazemību un bikti. Īstai patiesības izpētei kristīgā izpratnē pieder skatīt lietas Dieva tiesas nepielūdzamībā. Bet - tai pašā laikā par Baznīcas dziļāko būtību un dzīvā Kristus darbošanos caur Viņu, trūkst cilvēcīgu vārdu vērtējumam. Baznīcas vēsture nebūt nav tikai Dieva sadauzīto māla trauku lauskas kaudze vien, kas liecinātu par šo trauku nepilnību, nederīgumu, grēcīgumu vien. Kristīgās Baznīcas dzīve grib būt un ticībā skatīta, arī ir trauks, kas glabā Lielo Dārgumu, ir darba rīks ar kuru darbojas Dzīvais Kungs savā darbā. Baznīcas Vēsture, tās apslēptajā iekšējā būtībā ir viņas pasludinājuma vēsture.

3. Avoti

Jautājums par Latvijas vietējo cilšu pirmajām, vēsturiski apliecinātām saskarsmēm ar kristīgo ticību, mums jāpievēršas galvenokārt trim iespējamiem avotiem:

archaioloģijai,
orālai tradīcijai un
citu tautu liecībām.

a) Archaioloģija

Latvijas teritorija atrodas ģeografiski īpaši eksponētā vietā, kas to padara par svarīgu ceļu krustojumu ar jau senu un rosīgu tranzītkustību tiklab tautu tirdznieciskos sakaros kā kara gaitās.

Latvijas rietumpiekraste, atvērta pret Baltijas jūru, kur pretī rietumu krastā un ziemeļos atrodas vikingu zemes - Skandināvija, dienvidos un dienvidvakaros pie šīs jūras krastiem piesniedzās Viduseiropa. Upes, kas tek pa Latvijas teritoriju un cauri tai, līdz ar to pietekām - Venta, Lielupe, Gauja un Daugava, kopš senlaikiem bija satiksmes ceļi no un uz austrumiem. Tas īpaši sakāms par Daugavu, kuras augštece sniedzas tālu iekšā Austrumeiropas plašajos klajumos un sniedzas tuvu klāt - Volgas, Dņepras un Lovates-Volchovas upju sistēmām, kuras savukārt, izveido satiksmes ceļu sistēmas gandrīz nepārredzamā plašumā, kas sniedzas līdz Melnajai, resp. Vidusjūrai un Kaspijas jūrai dienvidos un līdz Urāliem un Baltajai jūrai austrumos un ziemeļos. Visi šie satiksmes ceļi bij jau pazīti un lietoti jau senākajos laikos satiksmei no ziemeļiem uz dienvidiem un no vakariem uz rītiem. Romas un Bizantes un arābu naudas līdz ar Rietumeiropas dažādu zemju monētām daudzkārt atrasts mūsu upju, īpaši Daugavas krastos un izrakumos. Vikingi te ceļojuši jau IX g.s. Kapu atrakumos pie Daugavpils, sēļu apbedījumos atrasti krustiņi (LPSR Archeoloģija, tab. 66, 8-10-12 Nr), to starpā neliels īsts krucifiksiņš-piekareklītis. Iespējams, ka lietots kā kulta priekšmets, pēc atraduma spriežot jau IX-XI g.s. Tas pieļauj domu, ka saskarsmē ar kristīgo ticību (no austrumiem? - rietumiem?) bijusi jau sen.

T.Berga savā grāmatā "Numismātika par Latvijas senatni" Rīga, Zinātne 1992 - uzsver numismātikas īpašo vietu kā vēstures avotam archaioloģijā. Savā grāmatā autore sniedz visai vērtīgas ziņas, kas uzrāda Latvijas cilšu saskari ar Eiropas un Āzijas zemēm jau senos laikos, kā arī ļauj pa daļai secināt šo sakaru raksturu. Autores rūpīgais pētniecības darbs numismatikā ļauj tagad jau gūt ieskatu par šiem senajiem un tālajiem sakariem.

Sakari ar seno Romu. Vissenākā pie mums atrastā Romas monēta ir Marka Agrippas (31.-12 priekš Kristus) monēta. "Visjaunākā" - ķeizara Arkadija (395-408) bez tam monētas no vairākiem valdniekiem starplaikā. Tās atrastas galvenokārt t.s. "Dzintara ceļā" - kurš sākās Karnuntuma, Pannenija, pie Donavas, tag. Bratislavas tuvumā, un cauri Silezijai gāja uz Sembiju (Sānzemi) Austrumprūsijā un tad pāri Klaipēdas novadam uz Kurzemes piekrasti - Roma bij ļoti ieinteresēta dzintara iegādāšanu, ko Romā vērtēja augstāk par zeltu.

Austrumu monētas parādās Austrumeiropā un Latvijā sākot ar IX g.s. otro pusi. Tās kaltas plašā teritorijā, kas ietilpa arābu dibinātajā kalifātā: Vidusāzijā, Irānā, Aizkaukāzā, Mesopotāmijā, Ziemeļāfrikā un Spānijas arābu daļā. Dažas monētas vēl no VII g.s.No X - XI g.s. Vācu zemju monētas sastopamas sākot ar X g.s., tāpat arī Anglosakšu, Skandināvu.

***Fiksēto vēsturisko ziņu trūkums latviešu tautā liek mums ar lielāku vērtību pievērsties orālajai tradīcijai. Tā ir ļoti plaša un bagāta. Mūsu dainas apjoma ziņā ieņem izcilu vietu tautu folklorā, bet kā vēstures avots tās ir nenozīmīgas. Tās aptver cilvēka un cilvēku sabiedrības dzīvi, dod vērtējumu cilvēka morālai stājai, tās satur liriskas poēzijas, bet tām trūkst jebkāda sakara ar vēsturiskiem notikumiem, ar tautas varoņu un vadoņu personībām un to darbošanos, kā tas piem. ir skandināviem, senajiem grieķiem, senslāviem, ģermāņiem, kur tautas orālā tradīcija glabā veselus **epus par tautas dzīves izcilajiem notikumiem izcilajām personībām. Arī attiecības ar kaimiņu tautām pieminētas gandrīz vienīgi cilvēku sadzīves aspekti. Igauni, leiši, krievi pieminēti ka uz turieni aizprecētas māsiņas un no turienes ņemtas sievas. Krievu zemu, kur bez šaubām ir būts, atstājusi iespaids ar savām daudzajām baznīcām kā "krustiem kalta Krievu zemu", kur "saule cauri spīd". Bet vai arī kāda saskarsme ar šiem "krustiem"? Nezinām. Ar kristīgās ticības pieņemšanu Krievijā plauka izglītība. Rakstus pazina pat amatnieki, kuri viens otram rakstīja **bāru tiesām (tā sauktās **"tiesu vēstules"). Latvieši to neievēroja, neaizguva. - Nedaudz pavīd arī senprūši. Pa aizsalušo jūru labi braukt "Z* zemē" (..) - z* zelteņu lūkoties. Īpaša, plaša vieta dainās ir vāciem. Tādu ir daudz. Tās ar asu kritiku vērsās pret vāciem, viņu stāju, rakstura īpatībām, ļaunumu, bet tās visas ir tapušas jau vēsturiskajā laikā pēc XIII g.s. un tās var vienīgi noderēt vienīgi kā raksturojums ** attiecībām un sadzīvei iekarotāju un pakļauto starpā jau vēsturiskajos laikos.

Vietējo fiksēto vēstures avotu trūkumam par iemeslu bija arī tas, ka latviešiem nebija pašiem savu rakstu zīmju un rakstības, kas fiksētu un uzglabātu nākamām paaudzēm ** vērtības un vēsturisko notikumu atceri. Rakstu zīmes neaizguva no krieviem, neraugoties uz ** neapšaubāmu un iespējamu. Kontakti, šķiet, risinājušies tikai precību un tirgus jomā. Vēstures fiksēšana piekrita vēlāk svešautiešiem, kas to darīja, bez šaubām savās interesēs un no sava viedokļa, tikai kā blakus apstākļiem pieskaroties latviešu tautas dzīvei. (Krievu chronikas, rietumu ceļotāju un vēsturnieku pieminējumi). Tam līdzī nāca arī latviešu tautas dzīves veida īpatība. Latviešiem nebija pilsētu. Par tādām nevar uzskatīt nometnes pilskalnu tuvumā. Latviešu ciltis dzīvoja savā zemē bez īstiem, stabiliem, organizētiem centriem. Pilsēta ir vienmēr un visur bijusi svarīgs materiālās un garīgās kultūras organizētājs, veidotājs un izplatītājs centrs. Sastopoties dažādiem cilvēkiem ar to uzskatiem un ierosmām, līdztekus materiālai kultūrai veidojas un plaukst garīgā rosme, domu izmaiņa, garīga kultūra pilsētā.

Latvju ciltīm trūka savas īstas, stabilas valsts organizācijas, kas cilvēku dzīvei garantētu zināmu eksistences stabilitāti, garantētu paaudzēm un laikmetiem - tiem nomainoties - kontinuitāti un veido arī kādas tautas vēsturisko situāciju apkārtējo tautu starpā.

Latviešu tautai nebija organizēta kulta, nebija nekāda kulta centra - tautas sapulcēšanās vietas, nebija latviešiem arī nekādas priesterības. Kulta centrs un kulta norise sapulcina tautu, vieno, rosina. Priesteru kārtā ir pat visprimitīvākās reliģijās izglītības, audzināšanas, tradīciju nesēja un saglabātāja. Literārās falsifikācija, aizguvumi un fantāziju tēli, ir darījuši lielu ** postu. ("Rāmava" teiksmainā senprūšu kulta vieta ar ko latviešiem nekad nav bijis sakara "Vaidelotis - **" - literārās fantāzijas personāžs).

Liecības, ko gūstam no citām tautām šai laikmetā, tāpat ir visai trūcīgas, vispārīgas. Latvijas ģeogrāfiskā situācija bija gan par iemeslu rosīgai satiksmei dažādu tautu starpā, bet kā Skandināvu rūnu akmeņi tā krievu chronikas gandrīz vienmēr vēsta tikai par cīņām ar mainīgām sekmēm ** un tirgoņiem. Skandināvu un kuršu - prūšu cīņas, lībiešu - igauņu un zemgaļu cīņas ar krieviem.

Ir vēsturnieku mēģinājumi saskatīt šejienes cilšu sakarus ar tālākām zemēm dienvidos - ar Bizanti, ar Itāliju, bet visas šīs ziņas ir pārāk trūcīgas un fragmentāras, neļaujot saskatīt tādu īstu, pilnu kopsakaru. To vērtība varētu būt vienīgi tā, ka zeme un tauta nebūt nebija kāda neatklāta "terra incognita", kā tas kādreiz bija licies kādiem vienpusīgi noskaņotiem mūsu vēstures apcerētājiem.

LATVIJAS BAZNĪCAS VĒSTURE

Latvijas Baznīcas Vēstures nosaukums norāda, ka mums darīšana ar kādu vēstures disciplīnu. Turklāt tas norāda, ka šī vēstures disciplīna norobežota no vispārējās vēstures un vispārējās Baznīcas vēstures diviem īpašiem ierobežojumiem. Vispirms, no vispārējās vēstures tā aptver galvenokārt tikai to daļu, kas attiecas uz Latviju un tās vēsturi, un, otrkārt, tā pievēršas Latvijas vēsturē galvenokārt notikumiem un norisām, kam sakars ar Latvijas Baznīcu un garīgo dzīvi Latvijā.

Šie temata norobežojumi tomēr nekādā ziņā neatceļ un nepārtrauc Latvijas Baznīcas vēstures saiti un līdzdaļu vispārējās vēstures un vispārējās Baznīcas vēstures problēmās un notikumu norisās. Taisni otrādi, viens no būtiskiem priekšnoteikumiem Latvijas Baznīcas Vēstures pazīšanai un izpratnei ir vispārējās vēstures laba pazīšana un izpratne.

Latvijas Baznīcas Vēstures priekšmeta uzdevums ir iepazīties un noskaidrot latviešu tautas nākšanu sakaros ar kristīgo ticību, ar šīs ticības nostiprināšanos, kā arī ietekmi un iespaidu, kādu šī ticība ir atstājusi ...latviešu tautas dzīvē un raksturā. To darot mēs nepārtraukti paliekam kā Latvijas tā vispārējās vēstures un vispārējās Baznīcas vēstures notikumu ietvaros un mijiedarbībā tos arī no savas puses līdz ietekmējot un veidojot. Uzskats, ka Latvijas Baznīcas Vēsture tāpat kā Latvijas vēsture vispār, pasaules visp. un visp. Baznīcas kopumā maznozīmīga un pat nesvarīga, dziļi maldīgs, liecinādams par nezināšanu un neizpratni. Mēs zinām, ka Latvijas vēsturē ir notikumi, kuriem bijusi izcili liela nozīme .. Latvijas un latviešu tautas dzīvē un tās likteņos, un kuri ir arī būtiski un spēcīgi veidojuši līdz pasaules notikumu gaitu. Un tāpat arī Latvijas Baznīcas vēstures notikumi nav tikai vispārējās Baznīcas vēstures sašaurināta lokāla izpausme vien, bet ir arī vispārējās Baznīcas vēstures līdz veidotājs spēks,

kuri ir gan vēsturiski uztverami, ciktāl, vispār, pagātnes veidojumi pieejami vēstures pētniecībai, bet tas, ko kristīgā draudze izteic savā ticības apliecībā ar vārdu "Baznīca" nav šis institūts, bet gan dzīvā, klātbūdamā caur Viņa Garu un Vārdu darbojošās Kristus draudze.

Baznīca tāpat ir ticībā uztvertās Dieva īstenības un viņa pestīšanas darbošanās. Ticībā apliecinātā, aktīvā Kristus klātbūtne tā ieiet vēsturē, vēsturiskās, mainīgās formās un veidos, kā tie izpaužas laiku gaitā. Līdz ar to rodas jautājums kā un par cik šī darbošanās atbilst dotajam uzdevumam. Un šis uzdevums ir arī pēdējā Baznīcas Vēstures kritiskā mēraukla. Visam kriticīsim cauri tās pasludinājums un tā iedarbība dzīvē nekad nepaliek pilnīgi aizsegta un tās sekās izmainās cilvēces laicīgā dzīvē tās būtībā. Bet īstās patiesības pētniecībai kristīgā izpratnē pieder Dieva tiesa visā tās nepielūdzamībā. Bet Baznīcas vēsture nav tikai Dieva tiesas sadauzīto trauku lausku kaudze vien., kas liecina par to nepilnību, nederību, grēcīgumu. Baznīcas dzīve, ticības skatījums ir trauks, kas glabā sevī dārgu mantu - tā ir instruments, ko lieto, darot savu pestīšanas darbu cilvēcei viņas Dzīvais Kungs.

Latvijas Baznīcas vēstures nosaukums

Latvijas Baznīcas Vēstures nosaukums nav sens. Īsti tas tapis tikai pēc I Pasaules kara, kad Latvija kā konkrēts ģeogrāfisks jēdziens ienāca pasaulē un viņas vēsture sāka izlobīties no čaulām, kas to bij gadsimtiem ilgi apņēmušas. Tas pats pilnā mērā attiecās arī uz Latvijas Baznīcas vēsturi, kas, atskaitot atsevišķus, fragmentārus pētījumus, bij atrodama tik starp toreizējo vēsturisko publicējumu rindīnām. Šiem vēstures darbiem bij citi apjomi un citi nosaukumi. Vācu vēsturnieki runāja par Baltijas vai Krievijas Baltijas provinču, vēl agrāk par Livonijas, retumis arī par Kurzemes vēsturi, krievu vēsturnieki visumā nemēdza šejienes vēsturi izdalīt un apskatīt to atsevišķi no Krievijas valsts vēstures, pieminēdami "Austrumjūras novadu" (Ostzeiskij kraj) vai Krievijas "nomales" (Okrajiny Rossiji).

Bet arī runājot un rakstot par Baznīcas vēsturi Latvijā, ne vienmēr tai ir bijuši vienādi apzīmējumi. Izcilais Latvijas Baznīcas vēsturnieks, profesors Dr.theol. L.Adamovičs, grāmatu, kas domāta skolas vajadzībām, nosaucis par "Dzimtenes Baznīcas vēsturi". Tas, protams, ienes siltu, personīgu skaņu mācāmajā priekšmetā, bet to arī it kā ierobežo par daļu tiem, kam vārdi Latvija un dzimtene sakrīt. Tāpat arī kāds cits pieminētā profesora definējums - "Latvju Baznīcas Vēsture" satur sevī jau nopietnāku ierobežojumu. Mūsu laikos, vispār, nemaz vairs nav iespējams izdalīt kādu etnisku grupu atsevišķi no kopsakara ar citām - ne saimnieciski, ne politiski, ne vēsturiski, ne kulturāli, nedz arī reliģiski. "Latvju" Baznīcas vēsturei tad vajadzētu kavēties tikai pie latviešu tautas garīgās dzīves un rosmēm vien. Varbūt, ka to zināmā mērā varētu izdarīt zīmējoties un pirmskristīgā laika ticējumu, ieradumu un kultisko parašu noskaidrošanu, bet, zīmējoties uz Kristīgās Baznīcas vēsturi un latviešu tautas saskari ar kristīgo ticību, tas nemaz nav iespējams jau tā apstākļa dēļ vien, ka latviešu cilšu kristianizācija un iesaistīšana Eiropas reliģiskajā un kultūras dzīvē gandrīz bez izņēmuma ir notikusi ar citu tautu - dāņu, krievu, vācu, zviedru iniciatīvi un vadību. Lai cik arī šī "iniciatīva" mums kādreiz ir bijusi nemīlama, tā nāk mums līdz kā neatņemama mūsu vēstures daļa. Un tā tas vēl īpaši ir Latvijas Baznīcas vēsturē. Runājot par Latvijas Baznīcas Vēsturi, mēs apceram notikumus un lietas Baznīcas un garīgajā dzīvē, kas norisinājušies Latvijas teritorijā laika plūsmā, cenždamies tos saprast un objektīvi novērtēt. Bez šaubām, ar īpašu vērību pievērždamies tam, kas un kādā mērā skāris, ietekmējis un veidojis mūsu - latviešu - tautas garīgo dzīvi un piederību Kristīgai Baznīcai.

Mūsu senākajām ticības mācību grāmatām, kur pielikumos bij pievienotas arī par ievērojamākiem notikumiem Baznīcas vēsturē, bija dots nosaukums "Debesu valstības vēsture". Šis, tagad neparastais apzīmējums, visā savā šķietamajā naivitātē ir izcēlis Baznīcas un tās vēstures pārlaicīgo raksturu un ietvēris sevī nopietnu teoloģisku viedokli.

Latvijas Baznīcas Vēsture ir Latvijas vēstures būtiska, neatdalāma un nozīmīga tās daļa. Baznīcas dzīve, garīgās, kristīgās dzīves rosmes, aptverdamas latviešu tautas lielu daļu, kā arī atsevišķus indivīdus, ir faktori, kas virza un veido visu kopējo tautas dzīvi.

Eliminēt to no kādas tautas vēstures nozīmē ne tikai to sašaurināt un darīt nabagu, bet arī vispār, padarīt šādas tautas vēsturi pilnīgi nesaprotamu, neizskaidrojamu.

kad notiek abpusēja ekskomunikācijas atcelšana.

1073-85 Pāvests Gregors VII (mūks Hilderbrants) cīņās ar laicīgo varu (Vācijas ķeizariem) uzvara pāvesta pusē. Heinrihs IV ekskomunicēts, Ierodas 1077 Canossā kā nožēlnieks. Pāvesta varas augsts kāpinājums.

1198 - 1216 Pāvests Innocents III Pāvestu varas augstumi. "Garīgā vara pāri laicīgajai" 1215 IV Laterāna koncīls (piedalās arī bīskaps Alberts)

Krusta karu laikmets. Cīņa pret neticīgajiem, Svētās Zemes, Kristus Kapa atbrīvošana no muhamedāņiem.

1095 Klermpnas koncīls (Pāvesta Urbāna II runa ("Deus ..vult")) 1091 -1153 Bernhards no Clairvaux. Ķeizara Alekseja lūgums pāvestam Urbānam *pēc palīdzības pret turku briesmām.*

1096-99 Pirmais Krusta karš. 15.VII Jeruzālemes ieņemšana (Turki to bij iekarojuši 1076)

Ordeņu dibināšana. Trīs mūku solījumi + ceturtais - cīņa ar neticīgajiem. 1070 Johaniti (vēlāk Maltieši) slimnieku (svētceļnieku) kopšana. Itāļu ordenis.

1120 - franču ordenis - Templieši (slēgts 1312).

Ap 1190 Vācu ordenis (Mariāņi - pēc Marijas hospitāļa Jeruzalemē. Mazovijas hercogs Konrads IV tos aicina uz cīņu pret prūšiem 1128-1283. Prūšu iznīcināšana Vācu kolonizācija. Pilsētu dibināšana (1255 Karaļauči). No 1309 g. Marienburga Lielmestra rezidence. 1430 kaujā pie Tannenbergas sakauti, zaudē 1/2 valsti.

Livonijas ordenis. Templiešu statūts un tērps. 1236.g. pēc Saules kaujas apvienots ar Teitoņu (Vācu) ordeni.

Misijas rosme

Biskapiju un klosteru dibināšana Vidus un Ziemeļeiropā Bremene 788, Hamburga 831, apvienotas 864 (galīgi 1233)

947 Šlezvīgas, Ribes un Orhusas (Aarhus) bīskapijas Dānijā, 975 - Pregas A/bīskapija, 968 - Magdeburgas A/bīskapija, 1000 - Gniezno, 1001 Estergoma A/bīskap. 950 Bohēmijas Boleslave xts, 967 Polijas Miečyslavs xts 1014-30 Olafs Svētais, 995 Norvēģijas, ap 1000 Islandes, Grēnlandes, Vīlandes (Z.Amerikā) un ziemeļu salu (Farēru) kristīšana.

955 Olga Kristīta dēls Vladimirs (Svētais, "Apustuļiem līdzīgs" 980-1015), kristīts 988. Kijevas un krievu kristīšana.

1004 Merseburga, 1007 Bambergas - bīskapijas.

909/910 Cluny klostera dibināšana.

Misionārs Pragas A/bīsk. Adalberts 975 + 995 mocekļa nāve Prūsijā. 1043/45 - 1072 Bremenē A/bīsk. Alberts ("I") "Ziemeļu Patriarhāts".

1143 Libekas dibināšana (1157 Vilcu pakļaušana).

1154 Libekas bīskapija. Pulko* - misijas bīskaps (1171) Austrumbaltijā.

Jaunie ordeņi: 1216 - Sprediķotāji. (Dominikāņi) Minoriti 1223 - Franciskāņi. Francisks + 1226. Pasludina par svēto 1228. 1209 -2* Albiešu kari. 1202 - 04 IV Krusta karš. 1204 Konstantinopoles iekarošana, 1204 - 61 Latīņu ķeizārvalsts 1209 Akkona muhamedāņu rokās, Sv.Zeme pazaudēta. Zviedrija pakļauj Somiju, 1309 - 1377 Pāvesti Aviņjonā. 1386 Polijas un Lietuvas Unija, Lietuvas kristianizācija ap 1200 pirmās Universitātes.

kas to darīja bez šaubām, savās interesēs un no sava viedokļa, tikai kā blakus apstākļiem pieskaroties latviešu tautas dzīvei. (Krievu chronikas, rietumu ceļotāju un vēsturnieku pieminējumi).

Tam līdzī nāca arī latviešu tautas dzīves veida īpatnība. Latviešiem nebija pilsētu. Par tādām nevar uzskatīt nometnes pilskalnu tuvumā. Latvju ciltis dzīvoja savā zemē bez īstiem, stabiliem, organizētiem centriem. Pilsēta ir vienmēr un visur bijusi svarīgs materiālās un garīgās kultūras organizētājs, veidotājs un izplatītājs centrs. Sastopoties

dažādiem cilvēkiem ar to uzskatiem un ierosmām, līdztekus materiālai kultūrai veidojas un plaukst garīgā rosme, domu izmaiņa, garīgā kultūra.

Latvju ciltīm trūka savas īstas, stabilas valsts organizācijas, kas cilvēku dzīvei garantē zināmu eksistences stabilitāti, garantē paaudzēm un laikmetiem, tiem nomainoties, kontinuitāti un veido arī kādas tautas vēsturisko situāciju apkārtējo tautu starpā.

Liecības, ko gūstam no citām tautām šai laikmetā, tāpat visai trūcīgas, vispārīgas. Jau pieminētā Latvijas ģeogrāfiskā situācija bija gan par iemeslu rosīgai satiksmei dažādu tautu starpā, bet ziņas, ko pasmeļam no Skandināvu rūnu - rakstiem vai krievu chronikām vai kādiem citiem gadījuma autoriem vēstī gandrīz vai vienmēr tikai par cīņām ar mainīgām sekmēm skandināvu un kuršu - prūšu, lībju - igauņu - krievu - zemgaļu starpā.

Ir vēsturnieki, kuri grib saskatīt šejienes cilšu sakarus pat ar tālākiem apvidiem dienvidos - ar Itāliju, Bizanti. - Visur šīs ziņas ir pārāk trūcīgas un fragmentāras, neļaujot izveidot kādu īstu, pilnu kopsakaru. To vērtība varētu būt vienīgi tā, ka šejienes apvidi un to apdzīvotājas tautas nebūt nebija kāda nepamanīta, neatklāta "terra incognita", kā tas kādreiz bij licies kādiem vienpusīgi noskaņotiem mūsu vēstures apcerētājiem.

Latviešiem trūka organizēta kulta, kulta centru, bet pāri visām lietām priesteru kārtas un organizācijas, kam vienmēr piekrita ļoti liela kultūras vērtību radīšanas, regulēšanas ... nozīme (Ēģipte un Platons).

Avoti

Jautājums par Latvijas cilšu pirmajām saskarēm ar kristīgo ticību, liek mums pievērsties galvenokārt trim iespējamiem avotiem:

archaioloģijai,

orālai tradīcijai un

citu tautu liecībām un chronikām.

a) Arhaioloģija

Latvijas teritorija ģeografiski atrodas īpati eksponētā vietā - Baltijas jūras austrumu piekrastē, vietā, kas viņu padara par svarīgu ceļu krustojumu ar rosīgu un jau senu tranzītkustību tiklab tirdznieciskos sakaros kā arī kara gaitās.

Latvijas rietumpiekraste, atvērta pret Baltijas jūru, kur pretī - rietumu krastā un ziemeļos atrodas vikingu zemes - Skandināvija, bet dienvidos un dienvidvakaros pie šīs jūras krastiem piesniedzas Viduseiropa. Upes, kas tek pa Latvijas teritoriju un cauri tai, līdz ar to pietekām - Venta, Lielupe, Gauja un Daugava, kopš senlaikiem bija satiksmes ceļi no un uz austrumiem. Tas pavisam īpaši sakāms par Daugavu, kuras augštece sniedzas tālu iekšā Austrumeiropas plašajos klajumos un tur tuvu klāt pienāk plašajām Volgas, Dņepras un Volchovas-Lovates upju sistēmām, kuras, savukārt, izveido satiksmes ceļu sistēmas gandrīz nepārredzamā plašumā, kas sniedzas līdz Melnajai, - resp., Vidusjūrai un Kaspijas jūrai. Visi šie satiksmes ceļi bij pazīstami jau senākajos laikos un intensīvi lietoti satiksmei no ziemeļiem uz dienvidiem un no vakariem uz rītiem. Romas un Bizantes un arābu naudas līdz ar dažādu Rietumeiropas zemju naudām daudzkārt atrasts mūsu upju, īpaši Daugavas krastos un izrakumos. Vikingi te ceļojuši jau IX g.s. Daugavpils, sēļu, lībiešu (Āraižos) apbedījumos atrasti pareizticīgo parauga krustiņi.

T.BERGA Numismātika par Latvijas senatni. Rīga, Zinātne 1992

Īpaša vietu kā vēstures avotam arhaioloģijā ir numismātikai. T.Bergas grāmata šai ziņā sniedz visai vērtīgas ziņas, kas uzrāda Latvijas cilšu saskari ar Eiropas un Āzijas valstīm jau ļoti senos laikos, kā arī ļauj pa daļai secināt šo sakaru raksturu. Pieminētā autore izceļ numismātiku par patstāvīgu vēstures zinātnes nozari, kas apstiprinās, iepazīstoties ar autores ļoti rūpīgo un pārskatāmo pētniecības darbu šai nozarē. Ko varam gūt no numismātikas jau patreizējo pētījumu rezultātiem?

Sakari ar seno Romu. Vissenākā pie mums atrastā Romas monēta ir Marka Agrippas (31.-12.g. priekš Kristus), "visjaunākā" - ķeizara Arkādija (395-408). Visbiežāk sastopamās: Konstantīna II (337 - 361), Klaudija II (268-270), Hadriāna (117-138), Marka Aurelija (161-180), Faustinas Jaunākās (- 175), Antonina Pija (138 - 161) un

Kommoda (180 - 192). Galvenais ceļš pa kuru ieplūda romieši monētas bija t.s. "Dzintara ceļā" - kurš sākās Karnuntuma, Pannenijs, pie Donavas, tag. Bratislavas tuvumā, gāja cauri Silezijai uz Sembiju, (Sānzemi) Austrumprūsijā, tad pāri Klaipēdas novadam uz Kurzemes piekrasti. Roma bij ļoti ieinteresēta dzintara iegūšanā, kas Romā bij vērtēts augstāk par zeltu.

Austrumu monētas parādās Austrumeiropā un Latvijā sākot ar IX g.s. otro pusi. Tās kaltas plašā teritorijā, kas ietilpa arābu dibinātajā kalifātā: Vidusāzijā, Irānā, Aizkaukāzā, Mesopotāmijā, Ziemeļāfrikā un Spānijas arābu daļā. Atrasti pat daži atsevišķi dirhemi no VII gs. To lielākās atradnes ir ap Daugavas vidus un lejassteci, bet ir arī ap Lielupi un Liepāju.

Bizantes monetas atrastas sākot ar Konstantīna VII (913-959) un beidzot ar Michelu VII (1071-1078).

Vācu zemju monētas sastopamas sākot ar X g.s., tāpat arī Anglosakšu (Ethelreds II 987-1016). Skandināvu, poļu, čehu - no XI gs.

Apbedījumos atrastas monētas autore definē par "rituālajām" monētām, kam būtu kāda kultiska nozīme. Iespējams, ka ar tām saistīti kādi maģiski priekšstati kuru nozīme mums nav skaidra.

Baltijas jūras austrumpiekrastes cilšu kristianizācijā, īpašu interesi izrādīja pāvests Inocents III (1198-1215). Viņa doma bij no jaunatgriesto cilšu teritorijām izveidot īpašu pāvesta valsti, līdzīgu "Patrimonium Petri" ap Romu, kas atrastos ne vien garīgajā, bet arī laicīgajā pāvesta jurisdikcijā. Šī doma, kas pilnīgi atbilda tā laika uzskatiem (Regnum universale - par pāvesta arī laicīgo varu pār visu pasauli un Dieva valstības uzcelšanu virs zemes, patiesībā bij jau cilāta agrāk. Tā stipri saistīja jau pāvestu Gregoru VII (1073-85) - pāvestu universālās varas idejas nesēju jau pirms un līdzīgi vēlākajam Inocentam III, nosakot viņa politiku un rīcību, Ieskatu Gregora VII iecerējumos sniedz viņa sarakstīšanās ar Skandināvijas valdniekiem, īpaši ar dāņu ķēniņu Svendu Estridseinu (1047-76), kuru Brēmenes Adams raksturo kā ierosinātāju un atbalstītāju baznīcas uzcelšanai Kurzemē, Kolkas raga apvidū. Pāvestu Gregoru VII ar šo ķēniņu saistīja īpaša

cieša draudzība, kura izpaudās arī kopīgos uzskatos un centienos xgās misijas jautājumos Skandināvijā un vēl tālāk ziemeļu apvidos.

Nacionālu valstu nodibināšanās Skandināvijā ievadīja lūzumu līdzšinējā politiskajā un garīgajā situācijā Skandināvijā, kas garīgā ziņā bij iekļauta Hamburgas - Bremenes archibiskapijā, garīgajā provincē. Archibīskapa Adalberta I (1043-72) centieni saglabāt H/Br. jurisdikciju pār Skandināviju un izveidot no jaunatgriesto cilšu teritorijām kopīgu, plašu "Ziemeļu patriarhātu" H/Br. vadībā un mazinātākā atkarībā no Romas - līdz ar to sāka izgaista. Skandināvu ķēniņi, cenzdamies atraisīties no H/br. archibīskapa garīgās aizbildniecības un Vācu valsts virskundzības, uzņēma tiešo sakaru ar pāvestu. Pirmais bij jau pieminētais dāņu ķēniņš Svends Estridsons, kurš uz savu iniciatīvu 1072/73 griezās pie pāvesta Aleksandra II (1061-73) īpašas Dānijas archibīskapijas (metrapoles) lietā. Dānijas bīskapijas: Ribe, Orhusa, Šlezviga - 947 - tika padotas tieši pāvestam (Metrapole Lunda, tikai vēlāk: dib 1104

Pāvestu, savukārt, nodarbināja "Regnum universale" ideja. Atraisoties Skandināvijai no H/Br. aizbildniecības viņš cerēja šīs zemes pakļaut kā pāvesta laicīgos vasaļus. Vistuvāk šī mērķa realizēšanu viņš redzēja Dānijā. Kādā savā vēstulē pāvests raksta, ka uz troņa jāsežot ķēniņam, "kas savu uzdevumu pilda kā apustuļa Pētera dēls", slavēdams ķēniņu Svendu Estridsenu, kas izrādījies kā "fidelis" un "apostolikus". Bet pāvesta Gregora domas gāja vēl tālāk pār Skandināviju - un šai ziņā viņa centieni un intereses sakrita ar draudzīgo ķēniņu. Ir misijas nodomi - vairākkārt uzsvērti viņa vēstulēs - pievērsties tautām "kuras mājā pie pasaules robežām", "runā nepazīstamās (svešās) valodās" un kuras pāvestu legātiem ārkārtīgi grūti sasniedzamas.

Šie vairākkārt atkārtotie izteicieni jau saturēja sevī pāvesta tālākās misijas nodomus Baltijas jūras piekrastēs un kur Kurzemē uzceltā baznīca izraisīja ķēniņa un pāvesta prieku un tālākos iecerējumus. - -

SLAVU CILTIS

Slavu cilšu ekspansiju un kolonizāciju, kura ilga nepārtraukti vairāk par gadu tūkstoši, ilgstot un liktenīgi ietekmējama arī Baltijas austrumu piekrastes tautu - latviešu un igauņu dzīvi un likteņus, ļoti skaidri un precīzi ir (formulējis) raksturojis krievu vēsturnieks Kļučevskis savā Krievijas vēstures kursā:

" .. Krievijas vēsture ir apgabala (strana) vēsture, kuru kolonizē. Tās kolonizācijas apvidi paplašinājās līdz ar tās valsts teritoriju. Gan ceļoties, gan krītot, tā ir gadsimtu ilga kustība, kura turpinās līdz mūsu dienām..... sākot apmēram ar VIII gadsimtu, ne agrāk, mēs varam ar zināmu drošību vērot mūsu tautas pakāpenisko augšanu un tā, no VIII līdz XIII g.s. krievu iedzīvotāju masa ir koncentrējusies Dņepras vidus un augštecē ar tās pietekām un ar vēsturisko ūdens (ceļa) turpinājumu Lovates, Volchovas līnijā ... (Kl/I.lpp.31,32.).

Nākdamas no Karpatu nogāzēm, stepju cilšu spiestas, slavu ciltis pa Dņepras vidusteces plašo pieteku sazarojumu, kas saskārās ar Volgas, Lovates-Volchovas un Daugavas sistēmām, ieplūda plašajos līdzenumos, kas plešas no Baltās jūras līdz Melnajai un Kaspijas jūrai. Savstarpēji tuvās upju sistēmas bija ideāli ceļi ekspansijai, kolonizācijai, satiksmei un tirdzniecībai. Slavu ciltis šajos dabas apstākļos bija nevien zemkopji, mednieki un zvejnieki, bet arī rosīgi tirgoņi jau vissenākajos laikos. Medus - cuura aizstājējs, vaski baznīcas svecēm bij ļoti pieprasīti rietumos, visdažādākās zvēradas tiklab austrumos kā rietumos. Ļoti attīstīta bij vergu tirdzniecība. Kari un savstarpējās cīņas, laupīšanas uzbrukumi sagādāja gūstekņus. Melnās jūras piekrastē - Kafas vergu tirgū ieradās grieķi. Noteiktās vietās Volgas krastos vasarās ieradās pircēji no Vidusāzijas. Bija liels pieprasījums īpaši Islāma zemēm pēc sievietēm un bērniem un tam arī atbilda attiecīgais piedāvājums.

(Pantenius)

Pāvesta varas kulminācijas laikmets.-

Arī šeit, neatkārtojot vispārējās Baznīcas vēstures faktus, aplūkojot Latvijas Baznīcas vēstures sākumus, nedrīkstam pāriet garām tai pāvestu garīgās un laicīgās varas kulminācijai un katoļu baznīcas autoritātes nostiprināšanai, kas norisinājās XI-XIII gs., kas ļoti spēcīgi ietekmēja toreizējo Baznīcas aprindu rosmi un iniciatīvi dažādās garīgas dzīves nozarēs un izpausmēs, un, protams, arī misijas darbā.

Pārskatam daži nozīmīgākie vārdi:

Pāvesti:

Gregors VII	1073-85
Urbans III	1185-87
Gregors VIII	1187
Klements III	1187-91
Celestīns III	1191-98
Inocents III	1198 - 1216
Honorijs III	1216 - 27
Gregors IX	1227 - 41

Ordeņu dibināšanas laikmets.

XII un XIII g.s. iezīmē pilnīgi jaunu, ļoti spēcīgu kustību jaunu ordeņu dibināšanā. Atšķirībā no esošajām mūku ordeņu organizācijām, kas visumā sekoja Benedikta tradīcijām, izveidojās divi jauni mūku ordeņu veidi - militārie un ubagotāju mūku ordeņi, kuriem piekrita liela loma kā iekšējās tā ārējās misijas laukā.

Zisterciešu ordenis	dib. 1098 (Citeaux Cistercium)
Premonstratieši	dib. 1120 (Prémontré)
Dominikāņi	dib. 1215
Franciskāņi	dib. 1223
Templiešu sākumi	1118
Johaniti (Hospitālieši, Maltieši)	pēc 1130
Teitoņu ordenis	ap 1190 sākumi
	1198 - bruņinieku ordenis
	1291 no Akkonas pārceļas uz
	Venēciju
	1309 ou Marienburgu

"Augstā Gotika" - katedrāļu celšana

Vēstures avoti

to vākšana un sakopošana

to veidošana!

Ielūkojoties "laikmeta fonā", mūsu skatam jāpievēršas mūsu kaimiņiem pāri Baltijas jūrai - Skandināvijā un kaimiņiem austrumos - Krievijā.

831. gadā dibinātā Hamburgas archibīskapija, vēlāk ar Brēmeni apvienota, bij dibināta kā atbalsta punkts Ziemeļu misijai. Tās enerģiskais, izcilais archibīskaps Adalberts (1043-72) gribēja to izveidot par īpašu "Ziemeļu patriarhātu" kurā ietilptu visas Skandināvijas zemes un Ziemeļjūras ziemeļos. Šis nodoms gan nepiepildījās, bet Skandināvijas kristianizācija, neskatoties uz dažām sākotnējām neveiksmēm, ap 1000 g. bija visumā jau notikusi (Dānijas ķ. Svena 985 - 1014 un Knuta Lielā 1014 -35, Zviedrijā ķ Olafa ap 1000.g., Norvēģijā Olafa Tryggvasona 995-1000g., laikā)

Lundas archibīskapija Dānijai 1104, Nidarosa 1151 Norvēģijai, Upsala 1164 Zviedrijai.

IX un X gadsimtos visu Eiropu pāršalca t.s. "Normaņu briesmas", par pasargāšanu no tām neatlaidīgi tai laikā lūdza Dievu visās baznīcās. No Skandināvijas zemēm - dāņi, zviedri, norvēģi - pārdroši jūrnieki, nežēlīgi postītāji un laupītāji turēja baiļu varā visu Eiropu - savos "viļņu zirgos" turēdami savā varā visas piekrastes un salas, pat Vidusjūrā, iebrukdami vai katrā kuģojamā upes grīvā, laupīdami, postīdami, meslus ņemdami, nometnes dibinādami. Arī okeāna plašums un bargums tos nebiedēja un neatturēja. Islande, Grenlande, Ziem.Amerikas piekraste viņus pazina. Viens no galvenajiem mērķiem bij Konstantinopole - tā laika bagātības un varenības simbols. Uz šo mērķi veda divi ceļi - apkārt Eiropas kontinentam pa jūrām un - pa sen jau pazīstamo tirgoņu ceļu - pa upju ceļiem, kas ērti un plaši sazaroti Eiropas austrumu plašumos.

Tā, IX gadsimta vidū - oficiāli pieņemtais datums 862. gadā - jau ievērojamajā tirdzniecības centrā - Novgorodā - Holmgordā - par valdnieku redzam no Roskagenas Zviedrijā nākušo vikingu - varingu Ruriku - Hröreku - kurš ieradies ar saviem diviem brāļiem Sineusu (Ladogā - Aldeigiaborgā) un Trūvoru (Izborskā-Isaborgā)

Šī normāņu - vikingu - rusu nostiprināšanās tag. Krievijas ziemeļrietumu novados kļuva par Krievijas valsts sākumu un līdz ar tās veidošanos, radās pastāvīgas sakares ar kaimiņu tautām un ciltīm ziemeļos un rietumos - somiem, igauņiem, letgaļiem, lībiešiem, lietuvjiem. Krievijas vēsturē IX un gandrīz viss X gadsimts ir vēl pagānisma laikmets. Rurika pēcteču laikā valsts smaguma centrs pārvietojas uz Kijevu, bet, pastāvot lielai novadu brīvībai, Novgoroda, Pleskava Polocka dzīvo savu īpatu dzīvi. Šie trīs politiski - saimnieciskie centri ir tie, kam mūsu vēsturē un arī Latvijas Baznīcas vēsturē piekrīt nozīme. Kāda bijusi šī saskārsme, grūti spriest, jo nav uzglabājušās nekādas tiešas ziņas. Krievijas chronikas sākas tik pēc Krievijas christianizācijas un no tām tad arī iespējams retrospektīvi secināt arī agrāko laiku notikumu raksturu.

Ar Kijevas firsta Vladimira pāriešanu kristīgā ticībā 988 gadā, iezīmējas jauns posms visā Krievijas vēsturē. Ar šo laiku mēs sākam gūt zināmu skaidrāku ieskatu arī par austrumu baznīcas iespaidu uz Baltijas austrumpiekrastes tautām. Šīs tautas dabū just Novgorodas, Pleskavas un Polockas firstu politisko un militāro aktivitāti. Krievu senās chronikas te dod skaidru ieskatu. Novgorodas chronikas piemin kara gājienus pret igauņiem un Tālavas letgaļiem 1030, 1055, 1060, 1111, 1113, 1116, 1163, 1176, 1179, 1190, 1191, 1192.gadā - 1107 zemgaļi sakauj Polockas karaspēku, kas zaudē 9000 kritušos. Polockas chronikas, diemžēl, nav saglabājušās un nav ziņu, kā Polocka ieguvusi savus atbalsta punktus pie Daugavas - Jersiku un Koknesi un piespiedusi Salaspils lībjus maksāt meslus. Arī Tērbata Igaunijā no 1030 (kad tā dibināta kā Jurjeva) ir Novgorodas varā. (Pēc J.Zuša "Agrie viduslaiki Latvijā").

LATVIJAS KRISTIANIZĀCIJAS MĒĢINĀJUMI, KAS IZGĀJA NO RIETUMU - KATOĻU - BAZNĪCAS

Tādi, neapšaubāmi, ir bijuši jau pirms XII g.s. vidus. Tikai to sākumi, norisa, apmēri un rezultāti grūti noskaidrojami tiklab saglabātu avotu trūkumu, kā arī paša misijas darba specifiskās īpatnības dēļ. Šī īpatnība, kas būtiski atšķīrās no austrumu baznīcas misijas metodes bij tā, ka tā lielā mērā bij pionieru misija, aiz kuras nestāvēja laicīgā vara. Šai ziņā visai raksturīga bij īri misija jau agros viduslaikos, kad atsevišķi misionāri - eremiti pārstaigāja Viduseiropu un tālus ziemeļu apvidus (īru jūrnieki ir sasnieguši pat Ziemeļameriku vēl pirms normāņiem) - apmezdamies svešu, primitīvu cilšu vidū vai pat neapdzīvotās vietās, celdami baznīcas, klosterus, pievērsdami kristīgai ticībai iedzimos. Arī Baltijas jūras piekrastes tiem nav svešas. Īru bīskaps Jānis 1066. g. mirst mocekļa nāvē Meklenburgā. Līdzīgi īriem šādu misijas darbu darījuši arī citu rietumu kristīgo tautu misionāri. Prāgas archibīskaps Adalberts dodas par misionāru pie mūsu kaimiņiem senprūšiem, kur mirst mocekļa nāvē 999. gadā. Šādu piemēru, neapšaubāmi ir vēl ļoti daudz vairāk, kuri savā varonīgajā darbā gājuši bojā un kuru vārdus mums nav saglabājušas chronikas.

Viens atsevišķs gadījums tomēr iznirst no šīs anonimitātes tumsas. Brēmenes Adams (ca 1075-81) vēsta, ka Kurzemē, kas padota Zviedrijai, esot tikai viena (katoļu) baznīca, ko uzcēlis kāds tirgonis, Dāņu ķēniņa (Sveina) ierosināts un atbalstīts. Pats ķēniņš "iekš tā Kunga priecādamies" recitējis Br. Adamam šo stāstu. Turpat Br. Adams pievieno arī visai spēcīgu kuršu raksturojumu, raksturodams tos kā ļoti rupju cilti, kas ļoti nodevusies elku kalpošanai un zīlniecībai un kur katrā mājā esot zīlnieki un "nigromanti" (?). Un ka pēc orākuliem pie kuršiem ceļojot no liela tāluma - pat Spānijas un Grieķijas (!) Baznīca varēja būt uzcelta jau XI g.s. pirmajā pusē, Kolkas ragā, jo pēc Nedervaldes (Zviedrijā) rūnu akmeņa ieraksta, kāds brauciens uz Zemgali ap D o m i s n e s - Kolkas ragu ir noticis ap 1040 gadu, bet tur esošā baznīca

KATOĻU BAZNĪCAS MISIJAS SĀKUMI BALTIJĀ XII GS.

Rietumu kristīgās Baznīcas - katoļu misijas sākumi laikā pirms XII g.s. vidus ir sporādiski, laika un apstākļu ziņā mums grūti izsekojami un palikuši bez redzamiem, paliekamiem panākumiem.

XII.gs. vidū šī misija iegūst jau noteiktu veidu un var uzrādīt paliekamus rezultātus un, arvien plašāk izvērsta, noveda visumā pie Baltijas - Latvijas un Igaunijas - Baltijas jūras austrumu piekrastes zemju kristianizācijas.

Šīs misijas sākumi un pirmie (1152?) redzami panākumi saistās ar mūka, vēlāk bīskapa, Meinharda vārdu un darbošanos.

Meinhards - priesteris - kanoniķis Zēgebergas auguštīniešu kora kungu klosterī, Holšteinā (Canonicus regularis ordinis beati Augustini) ieradās kopā ar Lībekas tirgotājiem viņu kuģos Daugavas grīvā pēc 1163.gada un no Polockas lielkunga (firšta, kņaza Valdimira, dažus gadus pirms 1184.g. dabūja atļauju sprediķot Daugavas piekrastes lībjiem katoļu ticību, ar noteikumu, ka šie lībji paliek joprojām meslu maksātāji Polockai. Šī atļauja un šie noteikumi ir visai zīmīgi. Laikā, kad kontroverse austrumu un rietumu baznīcu starpā bij sakāpināta līdz asam fanātismam un visniecīgākā iecietība vieniem pret otriem bij neiedomājama lieta, šis nolīgums skan neparasti. Bet te redzams kā politika un tirdzniecība ņēmušas pārsvaru pāri "pareizajai ticībai", Daugava bij ļoti svarīgs satiksmes un tirdzniecības sakaru ceļš. Polocka bij spējusi nodrošināt savu varu pār visu tās garumu - pakļaujot Jersiku un Koknesi un piespiežot savā meslu atkarībā lībjus līdz pat Daugavas grīvai. Rietumu tirgoņu ierašanās un viņu nometnes Daugavas krastos bij svarīgi preču apmaiņas centri, kuru uzturēšana bij Polockai izdevīga. Bij vērts ielaisties uz kompromisu un ļaut nīstās katoļu baznīcas priesterim ierasties kopā ar šiem tirgotājiem un pat atļaut tam sludināt "iedzimtājiem", ja vien netiek skārtas politiskās atkarības lietas - meslu piedzīšana.

Daugavas paturēšana savā protektorātā Polockai bij vēl jo īpaši svarīga tādēļ, ka mēģinājums "izlausties" uz jūru cauri Zemgalei un pa tās upju sistēmu cieta smagu neveiksmi jau XI g.s.

Sakarā ar bīskapa Meinharda 800 gadu jubileju, ko 1986.gadā plaši atzīmēja Rietumu Baznīca - tiklab katoļu kā evaņģēliskais zars, Meinharda vārds, iznirdams no vēsturisko notikumu pakrēslas, modinājis jaunu ievērību un interesi kā viens no pēdējiem (pēdējais?) t.s. "tautu misionāriem - apustuļiem". Šī interese par viņu mums ir vēl īpaša.

Meinharda izcelsme un dzimšanas gads mums nav skaidri zinams. Šķiet, viņš dzimis ap 1145 gadu un cēlies no aprindām, kas tuvas baznīcas vadībai. Viņa ievērojamie līdzekļi ar kādiem viņš ierodas Baltijā un sekmīgais izkārtojums ar Polockas *kungu, liek domāt, ka viņš ir bijis labi informēts par šejienes apstākļiem un varējis viņos labi orientēties. - Dzimis viņš, domājams Holsteinā, **, Vagrijas novada, kur vēlāk viņš ir arī Zēgebergas klostera kanoniķis. Nav nesvarīgi nedaudz ielūkoties šī novada - Vagrijas - vēsturiskajos apstākļos un dzīvē ap Meinharda dzimšanas laiku, tas varētu dot kādu ieskatu arī par Meinharda dzīvas apstākļiem un ierosmām, kas viņam lika uzņemties misionāra darbu jau mūža otrajā pusē.

Vagrija, kā arī visa pārējā Holšteina XII gs. sāk. bij slavu cilšu - vendu, obodritu u.c. apdzīvota. Vacu ekspansija pāri Elbai uz austrumiem un ziemeļaustrumiem skāra arī šos novadus - gan katoļu baznīcas, gan vācu firstu cīņu veidā. Šo vendu cilšu starpā ar lielu uzupurēšanos un gara spēku darbojās misionārs, vēlāk Oldenburgas (Holšteinā) bīskaps Vicelins (dzimis ap XI/XII gs. miju, miris 1154.g. 12.XII) saukts Vagrijas vendu "apustulis". Pastāvēdams un savu misionāru darbu darīdams cauri lielām grūtībām un briesmām karu un juku laikos. Zēgebergā jau ap 1130 atrodama misijas stacija un 1134 ķeizars Lotars turpat liek uzcelt pili, novada pakļaušanai, nosaukdams to par Zigebergu - "uzvaras kalnu". Turpat liek uzcelt arī klostera baznīcu, to bagātīgi apdāvinot

Šo klosteri un Libeku (slavu Ļuboku) ķeizars Lotars nodod Vicelina pārziņā. Pēc Lotara nāves slavi pili noposta. Cieš arī klosteris, mūki spiesti bēgt, bet Vicelins paliek cauri briesmām savā uzdevumā. 1142.g. Zegeberga atkal ir atjaunota.

1130 gada vāci noposta slavu pilsētu Ļuboku un 1143.g. Holsteinas grāfs Adolfs II tās vietā uzceļ vācu pilsētu - Libeku, bet, kad tā 1157 gadā nodeg, uzceļ jaunu Libeku, kurai bij lemts palikt un kļūt par "vācu logu uz Baltiju".

Krusta karu psychoze, kas pārvaldīja toreiz prātus izpaudās ar nesvētīgajā t.s. "Vendu krusta kara" 1147, kas palika bez cerētajiem panākumiem, bet stipri kaitēja mierīgajam misijas darbam, ko bij darījis Vicelins ar saviem līdzstrādniekiem. Viņš mirst 1154 gada 12.XII *** kā Oldenburgas (Holsteinas) bīskaps.

Šie intensīvie politiskie un garīgās dzīves notikumi Holsteinā norisinājās Meinharda bērnības un jaunības gados kā arī tuvā pagātnē, kas vēl bij viscaur spilgtā atmiņā. Nav izslēgts, ka viņš ir pat bijis Viscelina līdzstrādnieks Zēgebergā, un uz šo notikumu fona ir veidojusies arī Meinharda dzīve, garīgā tapšana, uzskati un domas par misijas darbu vēl pēdējo nekristīgo Baltijas piekrastes cilšu starpā. Zēgebergas klosteris ar tā misijas tradīcijām, tuvā Lībeka ar tās intensīvajiem sakariem ar Baltijas piekrastes zemēm, nevarēja neatstāt savu iespaidu un ļāva rūpīgi apsvērt apstākļus un sagatavoties misionāra darbam. Iespējams, ka Meinhards kā kuģa kapellāns ir jau vairākkārt pavadījis tirgotājus viņa braucienos, varbūt tajā pagūdams nogludināt ceļus pie Polockas lielkunga.

Katoļu autori izsaka domas, ka Meinhards, iespējams, pats arī ir bijis vendu tautības, jo katoļu baznīcas praksē ir vienmēr bijuši centieni sagatavot sev jaunus misijas darbiniekus no pašu tikko atgriezto tautu locekļu vidus. Meinharda vieglā kontakta uzņemšana ar Baltijas piekrastes ļaudīm un arī ar Polocku it kā liecinot par viņa slavisko izcelsmi. Tāpat kulta prakse lieto to aizgūto slaviski vārdu lietošanu varot norādīt uz vendu vārdiem, kas lietoti jau Vagrijā.

Baltijā Meinhards ierodas jau pirms 1184.gada

un ar Polockas lielkunga piekrišanu apmetas lībju ciematā Ikšķilē, kur ceļ baznīcu un 1185.gada arī pili, bet otru pili 1187.gadā Mārtiņsala, Daugava, pret Salaspilij. Meinhards bij ieradies lieliem līdzekļiem - domājams, ar klostera donācijām, bet arī ar personīgiem. Viņš varēja atļauties piļu celšanai aicināt akmeņkaļus un amatniekus no Visbijas. No apkārtējiem iedzīvotājiem - lībjiem un letgaļiem viņam nekādas donācijas neienāca. Meslus bij uzlicis un joprojām saņēma Polockas lielkungs, "desmito tiesu" par labu baznīcai vietējiem uzlika tikai Meinharda pēcteči. Arī* piļu celšanu noteica divi apstākļi. Kad 1184 Ikšķilē bij uzcelta pirmā - koka - baznīciņa, veltīta Jaunavai Marijai, un bij radušies arī pirmie nokristītie, ziemai iesākoties, kad tirgoņu kuģi bij jau prom un Daugava aizsalusi, Ikšķilei uzbruka leiši, nopostīja un nodedzināja neaizsargāto ciemu. Meinharda ar Ikšķiliešiem bij spiests bēgt un meklēt patvērumu mežā. Atgriežoties nopostītajā ciemā, M. lika priekšā celt mūra pili, pēc viņa dzimtes parauga, kas dotu drošību un patvērumu briesmu laiku, ar noteikumu, ka ikšķilieši pieņems kristīgo ticību. Kad pils bij gatava un arī mūra baznīca, Ikšķilieši vāji atcerējās savus solījumus. Ar Salaspiliešiem gāja vēl ļaunāk. Kad mūra pils bij uzcelta, pat jau nokristītie atkāpās. Tie kāpa Daugavā "nomazgāt" svešo ticību. Salaspils piedzīvoja zemgaļu uzbrukumu, kuriem nebij pa prātam svešinieku nostiprināšanas Daugavas krastos. Piebraukuši pilij pa Daugavu, tie, apmezdami virves pilij, mēģināja to ievilkt Daugavā. Bez sekmēm, protams, Meinhards savā darbošanās laikā nevarēja uzkrāt* lielus un drošus panākumus. Ap jauno pasākumu radās interese Brēmenē. Hamburgas - Bremenē archibiskapi bij lolojuši domas par plaša "Ziemeļzemju patriarhāta" izveidošanu un neatkarību no Romas. Bremenē archibiskaps Hartvigs II (1184-1207) ieceļ Meinhardu par lībju biskapu ar sēdekli Ikšķilē (apiscopus excolanensis) un iesvēta viņu Bremenē, bet 1188 1.okt. pāvests Klements III to apstiprina. Šie notikumi gan pacēla M prestižu katoļu baznīcas augstākās aprindās, bet Baltijā tie izraisīja lielāku neuzticību pret svešiniekiem un to nodomiem. Bij brīži, kad Meinharda dzīvība bij apdraudēta.

Lielas grūtības un dzīvības briesmas dabūja piedzīvot arī Meinharda tuvākais līdzstrādnieks, cisterciētis Teodorichs (Ditrichs) Turaidā. Viņš, liekas arī ir kristījis Turaidas lībju ķēniņu Kaupu. - Neražas un plūdu laikā turaidieši par savas nelaiemes cēloni uzskatīja kristīgo Dievu un nolēma, lai nelaimi novērstu Teodorichu upurēt saviem dieviem. Teodoricha likteni izšķīra zīlēšana ar "likteņa zirgu", kas abas reizes celdams "dzīvības" kāju pāri noliktajam šķēpam izglāba mūku no nāves. - Meinhards sevi jutās ielenkts un apdraudēts pēc salaspiliešu demonstratīvās atteikšanās no xkās ticības un gribēja doties rudenī ar aizbraucēju tirgoņu kuģiem prom. Bīdamies, ka bīskapa rīcībai var nākt viņiem bīstamas sekas, ikšķīlieši liekuļodami bēdas un sirsnību lūdzas, lai viņš paliek, apsīdamies turēties pie ticības. Kad Meinhards savu nodomu mainīja un palika, un kad kuģu buras jau bij aiz apvāršņa, zaimi un draudi atjaunojās. ("Sveiks, rabo*.. "). Stāvoklis bij kļuvis kritisks. Nodoms, doties cauri visai zemei uz Igauniju pie tur ziemojušiem tirgoņiem, bij jāatmet, jo bij jau nācis zināms, ka ceļā viņu gaida sazvērnīeki un nāve. Visa lielā darba rezultāti bij mazi un nedroši. Redzams, ka bez reālas varas un spēka nav cerēto panākumu. Radās nepieciešamība informēt pāvestu un lūgt reālu - krusta karotāju - palīdzību. Bet kā nokļūt pie pāvesta, kad katrs solis bij uzmanīts? Uzdevumu uzņēmas Turaidas Teodorichs. Ietērpis priestera tērpju ar stolu un Evaņģēlija grāmatu, viņš devās ceļā - kā priesteris, kas dodas pie mirēja ar Sakramentu. Šis gājiens sekmējās. Teodorichs varēja aizklūt līdz Vācijai un no turienes līdz Romai. Tur viņš pāvestam Celestīnam III (starp 1194-96) sniedz ziņojumu par šejienes tautām, par misijas darbu un tā panākumiem un vajadzībām.

Rezultātā Celestīns III atļauj (Lippes kungam Bernardam?) rīkot krusta karu pret lībiešiem, kas atkrituši no katoļu ticības, izsludinādams atlaižas krusta kara dalībniekiem. Praktisku seku šai pāvesta bullai nebij. Nedaudzos dalībniekus ar viņu kuģi vētrā aizdzina uz Igaunijas krastiem un, nekā nepasākuši, tie atkal atgriezās atpakaļ. - Uz lībjiem ziņa par krustnešu kuģiem bij atstājusi iespaidu. Viņu draudi mitējās.

Šādos apstākļos 1196.14. augustā mira Meinhards. Ikšķilē. Kā pirmais Livonijas bīskaps, mirdams vēl no ikšķiliešiem pieprasīja solījumu, ka tie viņa vieta pieņems atkal jaunu bīskapu. Viņu apbedīja Ikšķiles baznīcā, bet XIV gs. viņa pīšļus pārveda uz Rīgu un apbedīja doma baznīcā.

Meinharda darbošanos var vērtēt dažādi, bet, neraugoties uz redzamo panākumu mazumu, bij dots sākums kādam lielam uzdevumam. Viss atkarājās no tā kāds būs turpinājums un turpinātāji.

Bīskaps Bertols 1196 - 1198.24.VII

Lokumas (Loccum) cistersiešu klostera abats (no 1194), Bremenē archibīskapa Hartvicha II 1196.g. iesvētīts par Ikšķiles bīskapu, bija citāda rakstura vīrs kā Meinhards. Šķēpu, pēc kura Meinhards tik vilcinādamies sniedzās kā pēc drošības un pārliecināšanas līdzekļa, Bertolds satvēra nešaubīdamies jau pašā sākumā. Viņš ir bijis jau Meinharda palīgs un, liekas, bijis arī Baltijā un pazinis šejienes apstākļus. Ierodoties pirmo reizi 1198(7)* viņš vīlās, domādams, ka viņa ierašanās vien jau pamudinās uz kristības pieņemšanu, bet bij spiests steidzīgi bēgt (1192*), jo lībji bij diskutējuši vai viņu sadedzināt, noslīcināt vai nosist. *Atgriezies Gotlandē viņš no turienes devās pie pāvesta un Celestīns III deva atkārtoti bullu, kas aicināja uz krusta karu pret atkritušajiem lībjiem. Sprediķodams un vervēdams Bertolds Frīzijā, Vestfālē un Lejassaksijā savāca krusta karotāju pulku un 1198. gada jūlijā ar kuģiem iebrauca Daugavas grīvā, kur kuģus pametis, devās uz Salaspili un sūtīja uzaicinājumu pieņemt kristīgo ticību. Meinharda bēgšanas mēģinājuma iedrošināti tie deva Bertoldam atraidošu atbildi. Nu likās, ka ultima ratio ir cīņa. Tā notika 24.VII smilšu kalnos tag. Rīgas tuvumā Kara zirgs Bertoldu ienesa bēgošo lībju pulkā kuri viņu nodūra un saplosīja. Krustneši nežēlīgi izrēķinājās slepkavodami un iznīcinādami.

Baiļu pārņemti lībji lūdza mieru. Vienā dienā Salaspilī kristīja 60, Ikšķilē 100.

Pilis (S. I.) priesteri saņēma pienesto* labību - pa katra arkla, kā arī paklausības solījumus. Tikai pēc tam krusta karotāji aizbrauca. Palika tikai viens tirgoņu kuģis, kura ļaudis pārziemoja un priesteri. Tikko lībji jutās drošībā, tie atkal devās Daugavā nomazgāt kristību un sāka izturēties draudīgi un kad aizsala Daugava un kuģu ierašanās nebija iespējama, izlaupīja Ikšķili un piespieda mūkus bēgt uz Salaspili. Bij izteikti draudi, ka ja Lieldienās vēl būs palicis kāds priesteris, tos upurēs dieviem. 1199.g. 18. aprīlī visi atlikušie priesteri devās ar kuģi prom. Likās, ka Meinharda uzsāktais misijas darbs nu ir galīgi izbeidzies.-

Bīskaps Alberts un viņa laikmets

(1199 - 1242)

Livonijas pirmā misionāra, vēlākā bīskapa Meinharda un viņa pēcteča bīskapa Bertolda darbībai bij visai mazi un nestabili panākumi. Ar bīskapa Bertolda nāvi un pirmā krusta kara neveiksmi, ar priesteru izraidīšanu, lībju atkrišanu un atlikušo priesteru internēšanu Salaspilī līdz viņu izraidīšanai vai nāvei - likās, ka šis pirmais misijas pasākums ir cietis galīgu neveiksmi un ir pilnīgi iznīcināts.

Par Baltijas austrumpiekrastes cilšu īsto kristianizētāju un piegriezēju katoļu baznīcai ir neapšaubāmi uzskatāms trešais Livonijas bīskaps - Bremenes domkungs Alberts, kurš sevī apvienoja baznīcas vadītāja, valstsvīra, politiķa un karavadoņa īpašības. Viņā bij vienkopus visas tās īpašības, kas bij raksturīgas viduslaiku enerģiskajiem bīskapiem - cīnītājiem, kas reizē bij baznīcas vadītāji karavadoņi, cīnītāji par savām tiesībām ar laicīgajām varām un dažubrīd pat ar pāvestu. Nežēlīgi un konsekventi cīnās pret ķeceriem un pagāniem. Klervo Barnarda krusta karu ideju sekotāji, ka neticīgie piespiežami ar varu. Bīskaps Alberts bij sava laika bērns. Gados vēl jaunu, viņa spēju un radniecības sakaru dēļ. Viņa mātes pusbrālis, Brēmenes archibīskaps Hartvigs II to ieceļ par Bremenes domkungu.

Alberta tēvs, viņa mātes pirmā vīra dzimts uzvārds nav skaidri zināms. Nav īsti droši vai tas ir Bekeshovede (Buxnöfden) kā saukti viņa divi brāļi (pusbrāļi?) Rotmars un Hermans Otrā (trešā?) laulība Alberta mātei ir ar Appeldernu un šo vārdu kādreiz nepareizi uzskata arī par Alberta uzvārdu. Alberta pusbrāļi no šī viņa mātes vīra ir Engelberts un Ditrichs (Theoderiks) un Johans, kuri vēlāk saistīti ar Alberta darbošanos Livonijā.

Atrazdamies Brēmenes domkunga amatā Alberts gūst plašu pieredzi katoļu baznīcas dzīvē un problēmās. Vēl vienmēr Brēmenē ir dzīvas atmiņas par vareno archibīskapu Adalbertu (1043-75) un tā plašajiem

godkārtgajiem plāniem, nodibināt Eiropas ziemeļos Brēmenes vadībā "Ziemeļu patriarhātu" un ietilpinot tanī tikko kristītās vēl kristījamās tautas ap Baltijas un Ziemeļjūru - Baltiju, Skandināviju un tālās ziemeļu salas. - Alberts tāpat bij ļoti labi informēts par Meinharda un Bertolda darbošanos un apstākļiem Baltijas austrumpiekrastē un tās kaimiņzemēs. Liekas, ka viņš jau bij apmeklējis Livoniju savu priekšgājēju laikā. 1199.g. martā vai aprīlī archibīskaps Hartvigs II, kurš savā laikā iesvētīja par bīskapiem Meinhardu un arī Bertoldu, iesvēta Albertu par Livonijas bīskapu. Alberts tūdaļ pārdomāti un enerģiski stājas pie sava uzdevuma. Viņš ir pārliecināts, ka lībji un letgaļi ir piespiežami turēt savus dotos solījumus un palikt pie kristīgās ticības vienīgi ar ārēja varas spēku, jo visi Meinardam dotie solījumi un lūgumi ir pastāvīgi laužti un nokristītie vienmēr atkal atgriezušies pagānismā. Viņa uzskati šai ziņā, diemžēl, izrādījās pamatoti.

Jau 1199.g. viņš dabū no Innocenta III krusta kara bullas atkārtojumu, kāda bij dota jau Bertoldam. Viņš dodas pie Dānijas ķēniņa Kanuta un archibīskapa Absalona Lundā, kurš ir Brēmenes Hartviga pretinieks. Apmeklējums Ziemeļsvētku laikā Magdeburgā bij Vācu ķēniņa dod tikai tukšus solījumus. Krusta karotāji pulcējas Gotlandē no Dānijas, Saksijas, Vestfāles. 1200.g. pavasarī ar apm. 500 krusta karotājiem 23 kuģos Alberts ierodas Daugavas grīvā un Salaspilī vēl atrod kādus iebiedētus mūkus, kuri tur patvērušies, atbēgot no Ikšķiles.

Jau tūdaļ Alberts pārliecinās par savu uzskatu pareizību: viņš divas reizes piedzīvo lībju uzbrukumu. Vienu reizi pat pēc pašu lībju izlūgtā miera viņi to tura ielenktu Salaspilī. Par atbildi Alberta karotāji izposta viņu apvidu un Alberts tos piespiež slēgt mieru. Viņš ielūdz lībju vecajus un patur tos "locus Rigae" - Rīgas ciemā - internētus kādā mājā un saņem no tiem 30 ķīlniekus - lībju dižciltīgo dēlus. Tos, dodoties uz Vāciju, viņš paņem līdz - lai tos sagatavotu misijas darbam viņu pašu tautā. Tas bija paņēmiens

ko katoļu baznīca mēdz pielietot savā misijas praksē visos laikos - un ar labiem panākumiem,

Četros galvenos virzienos Alberta priekšā iezīmējās viņa darbošanās uzdevumi un mērķi.

1. Neapšaubāmi, pats galvenais bija viņa tiešais bīskapa uzdevums: šejienes cilšu kristianizēšana un viņu garīgās dzīves organizēšana un iekļaušana katoļu baznīcā.

2. Noskaidrot un nokārtot savas attiecības ar Brēmenes archibīskapu, kuram bij pakļauta jaunā Livonijas bīskapija un kura sufragāns viņš pats bija. Tāpat bij svarīgi noskaidrot un precizēt savu atkarības veidu pret pāvestu - kas vēlāk izrādījās visai svarīgs jautājums Albertam.

3. Noskaidrot un nokārtot jauniegūto zemju un tā pārvaldītāja stāvoklī pret Vācu nācijas svēto Romas valsti - un

4. Noskaidrot attiecības ar apkārtējām kaimiņu valstīm un tautām:

a) ar Baltijas vēl nepakļautajām, neatkarīgajām, pretniecīgajām ciltīm - sēļiem, zemgaļiem, kuršiem, igauņiem,

b) ar Lietuvas valsti un lietuviešiem,

c) ar Polockas, Pleskavas un Novgorodas valstīm,

d) ar Skandināvijas zemēm.

Katrs no šiem uzdevumiem jau pats par sevi bij liels un sarežģīts. Tas prasīja vispusīgu un spēcīgu orientēšanās spēju un enerģiju, jo vairāk tādēļ, ka visi šie jautājumi bieži prasīja vienlaicīgu pārredzēšanu un risināšanu. Jau pirmais iespaidīgais solis - lībju dižciltīgo gūsts un ķīlnieku ņemšana rādīja enerģiju un mērķtiecību ar kādu jau pašā sākumā jaunais bīskaps stājās pie sava uzdevuma, pāriedams no defensīvas ofensīvā.

1200.g. lībji piespiedu kārtā "dāvina" Albertam laukumu pie Rīgas upes pilsētas celšanai. Šī vieta - "Locus Rigae" - Rīgas ciems - nebij nekāda sveša, nepazīstama vieta. Šeit jau bij sena tirgoņu sastapšanās un preču apmaiņas vieta. Bīskaps Bertolds šī ciema tuvumā atstāj savus kuģus, turpat tuvumā notiek izšķirošā un viņam liktenīgā kauja, kurā tas krīt. Uz šo pašu vietu dodas Alberts ar lībjiem, kur tiek kristīts Aso un citi. Te - "Rīgas ciemā" saaicināja Lībju vecajus un ņēma ķīlniekus.

Šai lībju ierādītājā vietā bīskaps Alberts liek pamatus jaunceļamai pilsētai - Rīgai. 1201.g. sākas pilsētas celšanas darbi. 1202.g. tur ierodas pirmie namnieki, kurus Vācijā savervēja bīskapa Alberta brālis Engelberts. Pilsētas vieta izvēlēta ļoti izdevīgi - līdzīgi Lībekai - jūras tuvumā, mazas upītes ietekā Daugavā, reizē pie jūras un lielas upes satiksmes ceļiem, pie tam labi nosargājama no jūras laupītāju uzbrukumiem. Jau 1201.g. bīskaps Alberts pārceļ uz šo jauncelto pilsētu domkapitulu un bīskapa sēdekli no Ikšķiles, kas bij tālu no jūras, neērta satiksmei Daugavas krāču dēļ, dziļi zemes iekšienē, kur tai bij tik vietēja centra nozīme un kur tā bij pastāvīgi apdraudēta no uzbrucējiem un bij grūti aizsargājama. Te - Rīgā - ceļ arī pirmo katedrāli, kuru pēc 1215.g. ugunsgrēka ceļ no mūra jaunā vietā, kas izraudzīta un iesvētīta jau 1211.g. Tā veltīta Jaunavai Marijai kā zemes patronesei. (Assumptionis Beatae Virginis Mariae). Regulētajam (ne pasaulīgajam) domkapitulam sākumā vēl Meinharda noteiktais Sv.Augustīna ordeņa statūts un melnais tērps. Bet 1210. bīskaps Alberts domkapitulam piešķir premonstratiešu statūtu un baltu tērpu. Domkapitula statūtu mainīja vairākkārt. 1274-1394 tas atkal augustīniešu, tad Vācu ordeņa, 1425 atkal augustīniešu un no 1452 līdz Reformācijai š Vācu ordeņa statuts un tērps. Domkapituls bij augstāko garīdznieku - domkungu, kanoniķu - kolēģija pie bīskpa vai archibīskapa baznīcas ar mūku dzīvei līdzīgu iekārtu vai kopdzīvi (viņiem bij tiesība iegūt privātīpašumu). Domkapituls kā bīskapa senāts, sapulcējās ikdienas pārspriest diecēzes lietas. (Lasīja Sv.Rakstu nodaļu - kapiteli - tā tapa "kapitula" nosaukums). Jauno bīskapiju vairs nedēvēja par Livonijas, bet par Rīgas bīskapiju (Episcopatus Rigensis Episcopatus Livoniensis vietā). Tāpat arī Alberts tagad bij tikai Rīgas bīskaps. Jau šinī apstākļi iezīmējās pāvesta īpašā politika un nodomi Baltijā.

Arī šai jaunajā situācijā ārējās varas jautājums bij visai aktuāls. Jaunie veidojumi un kristianizācijas pasākumi bij pastāvīgi apdraudēti no tuvākajiem un tālākajiem pretiniekiem. Laiku pa laikam ārzemēs savervētie krusta karotāju pulki šai ziņā maz ko līdzēja.

Saņēmuši apsolīto visu savu grēku piedošanu un bagātīgu laupījumu, tie rudenos griezās atpakaļ mājās, nebūdami ieinteresēti vairs tālāk cīnīties par ticības izplatīšanu nekristīgajos, atstādami jaunos pasākumus un panākumus nepasargātus no vietējo cilšu un ārējiem uzbrukumiem, kas praktiski nekad īsti nemitējās.

1202.g. ziemā, kad bīskaps Alberts vervēja krusta karotājus Vācijā, Turaidas Teodorichs, saziņā ar bīskapu Albertu, nodibina garīgu bruņinieku ordeni - *Fratres Militiae Christi* - Kristus karotāju brāļus pēc Palestīnas Templiešu ordeņa parauga, dodot tiem arī Templiešu statūtu. Atšķirība no Templiešiem, FMC (vēlāk iesaukti par "Zobenbrāļiem") laicīgajās un garīgajās lietās nav pakļauti pāvestam, bet Rīgas bīskapam. Šī "Zobenbrāļu" ordeņa locekļi sadalījās 3 kārtās: brāļos bruņiniekos, brāļos priesteros un brāļos kalpotājos. Viņi deva trīs mūku ordeņu solījumus: paklausību, šķīstību, nabadzību un vēl īpašu ceturto - cīņu ar neticīgajiem (arī jezuītiem 4 solījumi: aktivitāte, agresivitāte). Ordeņa priekšgalā bij brāļu vēlēts meistars jeb mestrs, tā sēdeklis bij Rīgā. Svarīgos gadījumos sasauca visu ordeņa brāļu kopsapulci - ordeņa kapitulu. Karā mestrs ir visa karaspēka virspavēlnieks, bet organizētājs un mobilizētājs ir bīskaps. Ordeņa brāļu skaits nebij liels un tie krita arī kaujās, tāpēc ordeņa locekļu skaits vienmēr papildinājās ar iebraucējiem (Paliek sveši šai zemei).

Šiem diviem pirmajiem lielajiem pasākumiem - Rīgas dibināšanai un Ordeņa dibināšanai bij ļoti liela un izšķirēja nozīme nevien b/Alberta darbībā un viņa mērķu sasniegšanā. Tiem piekrita izšķirēja nozīme visā mūsu tautas un Baltijas vēstures gaitā, jā, pat zināmā mērā pasaules vēstures mērogā.

Ar ļoti izdevīgi izraudzīto vietu jaunceltajai pilsētai Rīgai jau no paša sākuma piekrita metropoles loma, ap kuru centrējās un veidojās tiklab garīgā, kā arī saimnieciskā un politiskā dzīve, tapa pirmie politiskie un administratīvie veidojumi, pirmie valstisko veidojumu sākumi. Neapšaubāma bija garīgās metropoles loma, kuras iespaids izšķirīgi ietekmēja visas apkārtējās ciltis. Jaundibinātais Ordenis, pēc visām perturbācijām turpinādamies kā Vācu ordeņa Livonijas zars,

tāpat izšķiroši ietekmēja nevien šīs zemes kristianizāciju - pēc sava laika izpratnes - bet ar savu militāro spēku tas lika pamatus visai vēlākai šīs zemes politiskai un administratīvai (teritoriālai) struktūrai. Ierobežojot, jā, pārtraucot Polockas, Pleskavas un Novgorodas ietekmi šīs teritorijas ciltīs, tās izveidoja robežu starp rietumu un austrumu baznīcu garīgajām sfairām, starp Austrumeiropas un Rietumeiropas kulturālo un politisko veidošanos.

Jaunajā situācijā, kas bij radusies ar Rīgas dibināšanu, Ordeņa tapšanu un organizētajiem krusta kariem pret vietējiem iedzīvotājiem, aktuāla kļuva problēma par attiecībām ar austrumu kaimiņiem, pirmā kārtā ar Polockas valsti, kuras pakļautībā atradās Jersikas un Kokneses valstiņas un Daugavas piekrastes lībji. Polockas valdnieks bij devis b/Meinhardam atļauj sludināt kristīgo ticību Daugavas piekrastes lībjiem, kas joprojām palika viņa protektorātā un tam maksāja meslus. Rīgas un Ordeņa dibināšana nozīmēja jaunu, svešu, reālu varu Polockai pakļautās teritorijās, kas nenovēršami radīja konflikta situāciju un spieda meklēt atrisinājumu.

Jau 1203.g. notiek pirmā sadursme ar Polocku. Polockas valdnieks iebrūk lībju zemē, aplenc Iksšķili, Salaspili, jersikieši dodas uz Rīgu, bet, kad lībji samaksā meslus, polockieši aiziet. Veselu gadudesmitu ilgst cīņas, kurās piedalās Koknese, Jersika, Turaidas lībji, sēļi, leiši un Polocka. Rezultātā Koknese un Jersika nopostītas, atzīst bīskapa varu. 1208.g. bīskapa karaspēks ieņem Sēlpili un pakļauj sēļus, kas līdz šim bij leišu atbalsta punkts iebrukumiem Livonijā un 1212.g. Jersikā Rīgas bīskaps Alberts ar Polockas valdnieku Vladimīru slēdz mieru un draudzības un tirdzniecības līgumu, ar kuru Polocka atteicās no savām pretenzijām uz Lību un Latgali un "atslēdz" vācu tirgotājiem Daugavas tirdzniecības ceļu. B/Alberta pakļautībā ir tagad abi Daugavas krasti. Sēlija saņem misionārus un dod ķīlniekus, apņemas pieņemt kristīgo ticību un 1213* (?) dabū savu bīskapu (drīz apvienots ar Zemgales b.)

Viss šis laikmets turpmākie gadu desmiti aizpildīti gandrīz nepārtrauktām cīņām - "bellum omnium contra omnes" - savā starpā: vāci, leiši, lībji, letgaļi, zemgaļi, kurši, igauņi.

kur draugi un pretinieki, sabiedrotie un ienaidnieki nepārtraukti mijās. Šo cīņu attēlojums neietilpst mūsu apskatāmā priekšmetā, to norisas precīzais attēlojums pieder vispārējai vēsturei.

Šai notikumu jūklī b/Alberts darbojas ar parasto enerģiju. Viņš vairākkārt ceļo uz Vāciju, vēl vienmēr vervēdams krusta karotājus, tai pašā laikā izkārtodams savas attiecības ar Vācijas ķēniņu, ar Bremenes archibīskapu un pāvestu.

1207.g. b/Alberts ir pie Vācijas ķēniņa Fīlipa (pēc sekmīgas krusta karotāju vervēšanas) un nodod viņa iekaroto lībiešu zemi - Livoniju - un saņem to no ķēniņa rokas atpakaļ kā lēni. Ar šo aktu b/Alberts kļūst par Vācu valsts firstu ar visām firsta priekšrocībām un pienākumiem. Viņš vairs nav Brēmenes archibīskapa vasalis, bet laicīgajā jurisdikcijā atkarīgs tieši no ķēniņa. Lai gan praktiski ne šai situācijā vien, bet arī turpmāk, vēlākos laikos, šī atkarība bij tīri nomināla kā lēņu pienākumu pildīšana tā arī ir palīdzība no Vācu valdnieku puses, tomēr prestiža un politiskā nozīme šim aktam bij liels svars. B/Alberts nu bij praktiski kļuvis suverēns valdnieks savā teritorijā. Un tas, kā redzējām, tūdaļ atsaucās uz attiecību nokārtošanu ar Koknesi, Jersiku un Polocku.

Līdzekus tam gāja b/Alberta centieni pēc garīgās neatkarības. Viņa mērķis bij Rīgas archibīskapijas radīšana un atraisīšanās no Bremenes archibīskapa, kura suffragāns viņš bija un kuram piekrita garīgā jurisdikcija pār Livoniju. Šai ziņā viņa centieniem nebija lemts piepildīties galīgā veidā un b/Alberta dzīves laikā. Pāvesta tronī sēdēja Innocents III. Un te nu sastapās divi vienāda lieluma raksturi un spēks. - ar vienādu varas un Baznīcas goda kāri. - tikai pretējām interesēm. Innocents III loloja domu jaunatgrieztās ciltis un viņu zemes pakļaut tieši pāvesta virskundzībai kā "Jaunavas Marijas zemi" - līdzīgi "Patrimonium Petri" ap Romu, paturot, protams, pāvesta varu pār šo zemi nesadalītu, Alberts, savukārt, centās izveidot jaunu baznīcas provinci ar Rīgu kā centru un tās archibīskapu kā augstāko priekšnieku visām jaunajām (vēl dibināmajām) bīskapijām. Tam Innocents III bij pretī. Gan 1211.g. viņš b/Albertam deva tiesības iecelt suffraganus, bet archibīskapa statūtu tam nepiešķīra.

Arī 1214/15 gadā b/Alberts nekļuva par arhibīskapu, kad pāvests Innocents III viņu atbrīvoja no Bremenes archibīskapa varas, padarot Livoniju par neatkarīgu bīskapiju. Te īpaši pavīd Innocenta III centieni vairāk ierobežot Bremenes archibīskapa stāvokli, jo Brēmenē vēl vienmēr bija dzīvas atmiņas par "Ziemeļu Patriarchāta" plāniem. Uzdodams tai pašā laikā Lundas (Dānijas) archibīskapam - Bremenes un tās centienu pretiniekam - iecelt bīskapu Igaunijai - Innocents III savās interesēs vienlaicīgi ierobežo gan Bremeni, gan arī b/Albertu, Igaunijas bīskapa garīgā pakļautība tuvajai Rīgai būtu visādā ziņā pareizāka un loģiskāka, kā pakļautība tālajai Lundai.

Mēs esam varējuši gūt zināmu ieskatu par to, ar kādu enerģiju un mērķtiecību bīskaps Alberts ir centies panākt savus sprastos mērķus - Livonijas cilšu politisko pakļaušanu, to iekļaušanu katoļu baznīcā un sava personīgā stāvokļa nostiprināšanu. Ja arī ne pilnīgi tad katrā ziņā izšķirošā mērā tas viņam bij izdevies. Līgumu pildīšanu, kurus slēdza ar vietējām ciltīm, tagad nodrošināja reāls militārais spēks. Ordenis, kas tapa kā bīskapa ierocis pakļaušanas pasākumos, Jaundibinātā pilsēta Rīga, kura jau no paša sākuma kļuva par svarīgu garīgu, saimniecisku, politisku centru un atbalsta punktu, veiksmīgie diplomātiskie un militārie pasākumi pret Polockas valsti un panākumi sava stāvokļa nostiprināšanai Eiropā, tas viss iekļāvās kā veicinātāji un līdzveidotāji faktori tam darbam, kuram taču pēc savas būtības vajadzēja būt primārajam un galvenajam pie šejienes tautām - viņu kristianizācijai - resp. to iekļaušanai katoļu baznīcas ticībā un organizācijā.

Arī šeit - misijas un kristianizēšanas metodēs un praksē, tāpat kā politiskajos un militārajos pasākumos, b/Alberts un viņa līdzstrādnieki parādās kā sava laikmeta cilvēki - tā laika uzskatu, ideālu un metožu varā.

Lielā mērā Klervo Bernharda propagēto uzskatu un krusta karu laikmeta prakses rezultātā, miermīlīgās pārliecināšanas vietā bij stājusies neticīgo un atkritēju piespiešana ar varu pakļauties un pieņemt patiesību - kā ātrākais un efektīvākais "misijas" veids ...

Nekristīgo, svešu tautu iekarošana un pakļaušana bij saistīta ar šo tautu piespiedu kristianizāciju (Sakši). Nekristīgās valsts valdnieka pāriešanai kristīgā ticībā, sekoja visu viņa valsts pavalstnieku piespiedu kristīšana un pāriešana valdnieka jaunajā ticībā, kā tas bij Kijevā un citur. - Īstā tautas kristianizācija tad bija ilgstošs, sarežģīts process, kas bieži vien ilga paaudzēm, gadsimtiem ilgi. - Tā tas notika, visumā, arī Livonijā, resp. Baltijas austrumpiekrastes tautās.

*ķ.Kaups - Alberta - pāvesta - Brēmenes - Polockas * sacensībās** stāvoklis.*

Pievēršoties vietējo cilšu kristianizācijas gaitai redzam, ka jau bīskapa Meinharda mēģinājumi miermīlīgā kārtā pievērst kristīgai ticībai Daugavas un Gaujas piekrastes lībiešu un letgaļus, palika nesekmīgi. To panāca b/Alberts ar savu enerģisko rīcību jau savas darbošanās sākumā. Kristianizācijas ekspansija iet vienlaicīgi abos virzienos - pa Daugavu uz augšu un pa Gauju uz augšu.

1206.g. - kristīti Idumas latvieši (ap Gaujas vidusteci)

1208.g. - Imerieši - (ap Sedu, Burtnieka ezeru)

1207.g. Koknese, 1209.g. Jersika - padodas un pāriet no austrumu baznīcas katoļticībā.

1208.g. kristīti sēļi.

Visa Gaujas pakraste līdz igauņu apdzīvotiem apvidiem un visa Daugavas pakraste līdz Polockas valsts tiešajiem, krievu tautas etnogrāfiskajiem novadiem ir b/Alberta pārziņā un pārvaldē. Draudzības līgums ar Polockas valdnieku nodrošināšana abām pusēm izdevīgo brīvo satiksmi pa svarīgo tirdzniecības ceļu - Daugavu. Tas īpaši lika pievērsties Sēlijai. Sēļi, leišu tiešie kaimiņi, sabiedrotie un atbalstītāji, palīgi viņu sirojumu gājienos pāri Daugavai. 1208.g. b/Alberts kopā ar kristīgiem lībjiem un letgaļiem ieņem Sēlpili, kura bij sēļu galvenais politiskais un militārais centrs un patvērums 'visiem Daugavas pārnācējiem (leišiem)". B/Alberts piespiež sēļus kristīties, dod ķīlnieku un atteikties no savienības ar leišiem. Īpašu bīskapiju Sēlijai nodibināja b/Alberts tikai 121.g., ieceļot par tās pirmo bīskapu Lipes Bernhardu un par sēdekli noteica - Mežotni. Tāpēc arī bīskapa apzīmējums lietots divējādi - episcopus Semigallorum provinciae un episcopus Seloniensis. (Mežotne - sēdeklis 1219.g.). Pēc bīskaps Bernharda nāves, 1224.g. b/Alberts par tā pēcteci ieceļ Lembertu 1226.g. 21.III Sēliju atdala no Mežotnes un vēlāk pievieno Rīgas bīskapijai. Sēlijas bīskapija beidza eksistēt 1226.gadā.

Tālavas novads - ap Gaujas augšteci Smiltenes, Trikatas, Alūksnes novads līdz pat Tālavas ezeram (Pleskavas ez. "Talabskoje ozero") vistālāk uz z-austr, izvirzītais latviešu apdzīvotais apvidus, bij pastāvīgi igauņu un krievu sirotāju apdraudēts. Ar 1180.g. - tā tad jau bīskapa Meinharda laikā, pēc Nogoroda kņaza nedēļām ilgā iebrukuma "čudu un adzelišu" zemē,

(Atzele -Tālava) - to baismīgi izpostot, tālavieši ir piespiesti maksāt meslus Novgorodai. Tai pašā laikā Tālavā ienāk arī austrumu baznīcas ticība. Gribēdami izbeigt šo atkarību, jau pirms 1208.g. tālavieši - Sateklas Rūsiņš*, Autines Varidots un Beverinas Tālivaldis slēdza ar Zobenbrāļu ordeņa Cēsu konturu* Bertuli līgumu. Sarunas ar igauņiem beidzās nesekmīgi un ar ilgiem cīņiem, bet 1214.g. Tālivalža dēli (T. 1213.g. nonāvē iebrukušie leiši) slēdz līgumu ar b/Albertu, nododot tā ziņā savas valstis, kļūdami tā pavalstnieki un pāriet katoļticībā. Raksturīga ir šī konfesijas maiņa. Tā notiek bez "sāpēm" un bez sentimenta. Acīmredzot, šī sirojumu un izpostīšanas sekās uzspiestā ticība, nebij varējusi laist dziļas saknes Tālavas latviešos. Vieglums, ar kādu no tās atstājās Koknese un Jersika, neraugoties uz dievnamiem un kultu, liek domāt, ka arī tur piegriešana ticībai nebūt nav norisinājusies miermīlīgā kārtā. Krievu iebrukums 1215.g. meslu piedzīšanas nolūkos, palika bez sekām.

Ar šiem notikumiem austrumu baznīca bij uz gadusimtiem zaudējusi savu ietekmi uz latviešu tautu. Tikai pēc tam, ka latviešu tautas apdzīvotās zemes tika iekļautas Krievija ķeizārvalstī, tā bruņota ar spēcīgiem ārējās varas un garīgās varmācības līdzekļiem, centās sagraut jau kristīgas tautas garīgo dzīvi un pārvilt tās locekļus savā pusē.

Kursa tagadējās Latvijas rietumu novads ar nenoteiktu norobežojumu pret zemgaļu zemēm. Kursā ietilpa vairākas valstis - novadi ar to valdniekiem, kas tika dēvēti par ķēniņiem. Dienvidos Kursas novadi sniedzās tālu iekšā tagadējos Lietuvas - Žemaites un Klaipēdas piejūras novados. Atvērta pret jūru, kuršu zeme nāca bieži gan draudzīgos, gan naidīgos sakaros ar skandināviem. Vēl ap 1210.g. pretendē uz Zemgali, Kursu un Prūsiju 1230.28.XII pāvesta vicelegāts - Alnas Balduins slēdz līgumu ar kuršu ķēniņu Lamekinu par viņa valsts nodošanu pāvesta rokās! (Piemāre, Bandava, Ventava) un 1231.17.I līdzīgu līgumu ar Austrumkursas - Miera Kursas - kuršiem uz austr. no Ventas. Līgums ar Lamekinu paredz viņa atbrīvošanu no dāņu un zviedru varas. Līdz ar to te vēlreiz atplaiksnī jau mirušā Inocenta 3 ideja - pāvesta valsts izveidošana ar vietējiem valdniekiem kā vasaļiem.

1234.gadā dibināta Kurzemes bīskapija, ar samērā nelielu, sadalītu teritoriju. Dombaznīca un domkapituls atradās Aizputē, bīskapa pils - Piltenē. Tāpēc ar kādreiz saukta par Piltenes bīskapiju.

Zobenbrāļu ordeņa bojā eja kaujā pie Saules 1236.g. un Vācu ordeņa nākšana viņa vietā, krasi izmainīja arī stāvokli Kursā. Līgumi ar kuršiem tika laužti. 1253.g. Vācu ordenis ar Kurzemes bīskapu sadala Kursas valstis 3 daļās: 1/3 bīskapam, 2/3 ordenim. Bīskapa daļā 1/3 piekrīt domkapitulam, 2/3 bīskapam. - 1260. g. pie Durbes notika ievērojamā kauja - īsta tautu kauja, piedaloties kuršiem, zemgaļiem, leišiem, senprūšiem, žemaišiem, kas ļoti satricināja vācu stāvokli. Kuršu galīgā "nomierināšana" notika tikai 1267.g.

Zemgaļi. visilgāk, vissīkstāk un vissekmīgāk par savu patstāvību cīnījās zemgaļi. Pirmā sadursme ar vāciem notiek jau 1187/88 pie Ikšķiles. Pirmā bīskapa iecelšana 1218. un 300 zemgaļu kristīšana Mežotnē, kurp devās b/Alberts, bij šķietams panākums. Tāpat arī pāvesta legāta tikšanās ar ķēniņu Viesturu Rīgā 1225 nedeva vēlamo rezultātu - V. pāriešanu katoļticībā. 1228 zemgaļi noposta Daugavgrīvas klosteri, bet 1236.gadā, kaujā pie Saules, kopā ar leišiem, sakauj un iznīcina Zobenbrāļu ordeni. (Palikšie pāri 2 ord. brāļi lūdz uzņemt tos Vācu ordenī).

Sēlijai ieceltais bīskaps 1219 rezidē Mežotnē, bet pēc Sēlijas atšķiršanas 1226 Zemgalei sava bīskapija, kas likvidēta 1251.g. apvienojot ar Rīgu. 1265.g. ordenis uzceļ Jelgavas pili, 1286.g. Svētkalni - pretī nopostītai Tērvetei. 1289/90 zemgaļi atstāj Dobeli, Rakti. 1290.g. Zemgales patstāvības beigas. Uz Lietuvu izceļo 100 000 zemgaļu. Tukšā, nopostītā zeme padodas, tās atlikušie iedzīvotāji pieņem katoļticību.

Līdz ar izpostītās, tukšās Zemales pakļaušanu, izbeidzās veselu gadsimtu ilgušās Latvijas cilšu cīņas ar vācu ienācējiem un šo cilšu ārīgā kristianizācija. Tāpat kā nemiers un cīņu uzliesmojumi pret pakļautību un nebrīvību, tāpat paaudzēm ilgi un sīkstī turējās senais paganismis ierašās un pat kultiskās izdarībās.

Līdz ar Zemgales iekarošanu 1290.gadā izbeidzās gadu simtu ilgais Latvijas cilšu politiskās pakļaušanas process un šo cilšu formālā iekļaušana katoļu baznīcā. Šis pēdējais apstāklis mūs saista pirmā un galvenā kārtā. Dabīgi rodas jautājums kāda ir bijusi šīs simts gadu ilgās kristianizācijas centienu bilance. Ārēji panāktā pakļautība neatļauj taistīt drošu un skaidru slēdzienu un ārēji panākto efektu pacelt par nemaldīgu mērauklu. Viss aiztecējušais gadsimts ir pretpierādījumu pilns. Daži nopietni fakti jāpatur vērā, lai saprastu tiklab paša ārējās kristianizācijas procesa lēno, nestabīlo gaitu, kā arī paša rezultāta apšaubāmo kvalitāti.

Šo katoļu baznīcas "misijas" un garīgās valdīšanas laikmetu, kurš atrada savu spēcīgāko kāpināju vēlāk, Vidus un Dienvidamerikas tautu ietilpināšanā katoļu baznīcā, var raksturot kā īpatu garīgā mijkrēšļa laikmetu vulgārkatolicisma apšaubāmajām ticības dzīves praktikām un prasībām pakļautjoties ārējām formām.

Iekļaušanās katoļu banīcas organizācija un dzīvē notika visumā tam laikmetam raksturīgā veidā **

- a) kristīšana uz līguma vai spaidu pamata, bieži pat tikai vispārēji iepazīstinot dažiem kulta elementiem. Bet varēja būt pat bez šādas "sagatavošanas". Ap 1220.gadu, kad dāņi centās nostiprināties Ziemeļigaunijā, tie "sacentās" ar vācu misionāriem tādā kārtā, ka, nespēdami sasniegt igauņu ciemus, turp sūtīja koka krustus un deva vietējiem līdz svētīto ūdeni - pārējo ciema ļaužu "kristīšanai"
- b) iepazīstināšana ar katoļu kulta dažiem elementiem, arī visai primitīvā, maģiskā veidā,
- c) priesteru sūtīšana misas noturēšanai,
- d) priesteru darbības iecirkņu vēlāko draudžu izveidošana,
- e) katoļu kulta propagēšanā un ieviešana svētkos, svinībās, svētvietās, procesiju veidā utmlā
- f) klosteru dibināšanā.

Prasot padošanos baznīcas autoritātei un dvēseļu vadībai un apkarojot pagāniskos kultus un parašas, kat. baznīca prata izmantot savā labā dažādas senās pagāniskās parašas. Dažā labā senču svētvietā vai kapsētā uzcēla baznīcu vai kapellu, vai krustu. Dabas un mājas garu "funkcijas" pārņēma katoļu svētie. Gadskārtu svētki sakļaujas ar kristīgo kalendāru.

Reliģiskais sinkretisms, kas katoļu baznīcas praksē bij parasta parādība, atrada savu izpausmi arī šai zemē. Ārējās varas nesēji, šķiet, parādījuši maz kristīgas mīlestības saviem atgriestajiem ticības brāļiem. Pāvesti vairākkārt atgādina varenajiem: bīskapam, ordenim, saviem legātiem u.c. lai jaunkristītie netiktu apspiesti un kalpināti un nenonāktu smagos apstākļos. Šie pastāvīgie atgādinājumi jaunkristīto labā, liekas, liecina, ka samērā maz ir darīts viņu labā. - Netrūkst arī naida pret ienācējiem viņu uzlikto nastu un spaidu dēļ, notiek nemieri un sacelšanās, kuru nolūks ir "izdzīt vācus un kristiešu nosaukumu". - (Igauņu sacelšanās 1343).

Visā šai ticības mijkrēslī bija arī kādi dziļas kristīgas pārliecības un pašreizējās pilni darbinieki, kalpodami kā Evaņģēlija nesēji pagāniskajā vidē. Te īpaši pieminami divi priesteri - Heinrichs un Alobrands. Heinricha izcelsme nav droši zināma. Viņš varētu būt dzimis ap 1187.g., liekas, ka viņš cēlies no Lonas apg. Vestfālē un ienācis kā jauneklis kopā ar b/Albertu, kļūdams viņa skolnieks un palīgs. Nav pierādāms, ka viņš būtu kāds no šejienes dižciltīgo dēliem, kas bij kā ķīlnieki aizvesti uz Vāciju un sagatavoti tur misijas darbam. Daudzi pētnieki viņu uzskata par Livonijas chronikas autoru, kas sarakstīta 1222/27 g. un kuras autors sevi sauc par "Henricus de Lettis". Viņš 1208.g. ordinēts par imeriešu priesteri, bijis b/A uzticības vīrs, un līdz ar viņu bijis Romā 1215.g. Laterānā koncilā. Daudz darbojies kā misionārs arī pie igauņiem 1219.g. piedalījies pirmo zemgaļu kristīšanā. Baudījis tāpat kā Alobrands latviešu uzticību, kā tas parādījās strīdu starp latviešiem un Cēsu ordeņa brāļiem, kad latvieši un lībieši nepieņēma pat b/Alberta un viņa pavadoņu starpniecību. H.miris sirmā vecumā ap 1260.g.

Otrs rosīgs priesteris bij Alobrands, kura draudze bij sākumā Krimuldā, vēlāk Straupē. Kopā ar Heinrichu viņš kristīja Imeras latviešus un Gaujas lībiešu starpā bij tā iecienīts, ka vienmēr aicināts par šķīrējtiesnesi visos strīdos. Piedalījies arī citur latviešu un igauņu kristīšanā. Pirmā sākumā par priesteriem varēja kļūt arī vietējo tautu locekļi, bet ne par viņiem, ne arī par kādreizējiem ķīlniekiem, iespējamiem priesteriem misionāriem nav uzglabājušās nekādas drošas ziņas.

Priesteru starpā ir bijuši arī asinsliecinieki, kas miruši mocekļu nāvē (*Nikolajs*). Tādi bijuši arī no laju vidus. Chronika piemin divus vīrus (lībiešus?) - Ķīrānu un Lejānu, kuri 1206.g. 30 maijā Ogrē notikušajās pārrunās ar Polockas un nekristīgo lībiešu pārstāvjiem nostājušies bīskapu pusē un apliecinājuši savu kristīgo pāliecību. Tie miruši saraustīti gabalos. Chronists te piebilst: " Nav šaubu, ka par tik lielām mocībām tie līdz ar svētajiem mocekļiem iemantojuši mūžīgo dzīvību". Viņa mirstīgās atliekas apglabāja Ikšķeles baznīcā blakus bīskapiem Meinhardam un Bertoldam.

Zobenbrāļu ordenis, kurš no dibināšanas 1202.g. (*bet ne vairs 1236**) bij padots tieši b/Albertam, ne pāvestam, kā pārējie garīgie militārie ordeņi (kāds pacēlums b/A prestižai!) un bija reālais militārais spēks zemes pakļaušanā, saņemdam no bīskapa 1/3 iekarojumu, drīz sāka pieaugt par iespaidīgu spēku, meklēdams neatkarību un lielāku ieguvumu sev. Tas jau parādījās b/A dienās. Sevišķi spilgti tas parādījās jau pēc b/A nāves un Vācu ordeņa varas laikā - 1253.g., kad Kursas sadalīšanā Ordenis sev ņēma 2/3, bīskapa tiesā atstādams 1/3. Vispār, visa turpmākā Livonijas vēsture līdz Reformācijai ir gandrīz nepārtraukta cīņa ordeņa, virsbīskapa un bīskapu un Rīgas pilsētas starpā - par varu un noeikšanu.

1236.g. 22.septembris ir Zobenbrāļu ordeņa bojā ejas diena. Kaujā pie Saules (Latvijā, uz dienvidiem no Bauskas. Citi min Šauļus par šīs kaujas vietu). Zemgaļu un lietuvju pulki sakauj un iznīcina ordeni. Krīt arī pats mestrs. Palikuši dzīvi divi ordeņa brāļi griežas pie pāvesta ar lūgumu uzņemt tos Vācu ordenī, kas pirms dažiem gadiem uzsācis senprūšu zemes iekarošanu. Polu Mazovijas firsts Konrads IV aicināja šo ordeni palīgā nespēdams *** cīnīties ar senprūšiem, atdāvina tiem Kulmas (Chelmža) novadu un visas zemes, ko tie Prūsijā (kas viņam nepieder iekaros, Vācu ķeizars Fridrihs II tam piekrīt, 1226.g. ordeņa mestram Hermanis Zalcam izlēno Kulmas apvidu un visu Prūsiju. - Apvienošanu ar šo ordeni lūdz pāvestam atlikušie zobenbrāļi. Rīgas, Sāmsalas un Tērbatas bīskapi Saules kaujas katastrofas izbiedēti, atbalsta šo lūgumu. Ar 13 maija 1237.g. Viterbo pilsētā datēto bullu pāvests šo apvienojumu apstiprina. Ordenim, kā vācu ordeņa zaram jāpieņem tā tērps un statūts, saņem savu ordeņa meistarū (padotu V.O.lielmestram) - Hermani Balku un 60 ord. ***

garnizonu pastiprināšanai. Jaunā ordeņa rosme tūdaļ lika sevi manīt Pāvesta vicelegāta Alnas Balduina slēgtos līgumus 1230 un 1231.g., kas nostādīja k.Lamekinu un kuršus tiešā pāvesta atkarībā kā viņa vasaļus, tika laužti sacelot kuršos lielu sarūgtinājumu. - Tāpat spara pilns jaunais ordenis vērsās un austrumiem, 1240. Kaporijā - ingru zemē, Somu līču krastā, pusceļā starp Narvu un Ņevas grīvu uzceļ cietoksni. 1240.g. ordenis uzsāk karagājieni pret Pleskavu un tam laimējas to ieņemt un tur iecelt savus soģus. Sirojumi iet vēl tālāk - līdz pat Lugai. Mērķis visai skaidrs - Novgoroda! Tas notika laikā, kad Tataru pulki izpostīdami Viduskrievijas apvidus, bij pievirzījušies klāt Novgorodai no austrumiem. Novgorodu izglāba Novgorodas firsts Aleksandrs, kurš 1240. kaujā pie Ņevas sakāva zviedru iebrucēju spēkus ("Ņevas Aleksandrs" - goda tituls) tagad, ar apvienotiem novgorodiešu un pleskaviešu spēkiem smagi sakāva ordeņa karapulku uz Pleskavas ezera ledus 5.aprīlī 1242.g. Šī slavenā "Ledus kauja" bij ar izšķirošu vēsturisku nozīmi. Nekad vairs Ordenis nemēģināja pārkāpt dabīgo robežu starp krievu tautas un Livonijas tautu apdzīvotiem apgabaliem.

Grūtības, kas bij radušās b/Albertam attiecībās ar ordeni, ar vietējām tautām, cīņās ar dāņiem, kas meklē nostiprināties un pakļaut Igauniju, kā arī personīgu lietu izkārtošanai (metropolijas jautājums!) b/A 1224.g. lūdz pāvestu Honoriju III sūtīt legātu lietu izkārtošanai.- Par savu legātu Latvijā, Prūsijā, Igaunijā, Somijā, Gotlandē u.c. ziemeļu zemēs, pāvests ieceļ kūrijas vicekancleru, kartauziešu ordeņa locekli Modenas bīskapu (1222-33) Vilhelmu (Viļumu) 1224. 31.XII., M.V. ierodas Rīgā, kopā ar b/A vizītē visu misijas lauku, apmeklēdams Vidzemes, Latgales, Igaunijas novadus, pieņem Vīkas novada igauņu sūtņus, kas sūdzas par dāņu uzmācību, sprediķo dažādās vietās, apmeklē Daugavas piekrastes apvidus, uzkalasa vietējo sūdzības un brīdina vācus neapspiest jaunkristītos, izšķir strīdus jautājumus bīskapa un ordeņa starpā.

1225.g. uzaicina zemgaļu k.Viesturu uz sarunām Rīgā. Vienojas ar V., ka Zemgalē atļaus sludināt Evanģēliju (Mežotne - Sēlijas-Zemgales bīskapa sēdeklis). Cerība, ka V. pieņems kristīgo ticību tomēr nepiepildījās un asas cīņas

ar zemgaļiem turpinājās līdz 1290.gadam.

Kad Zobenbrāļu ordenis padzen dāņus no Igaunijas, Modenas V (M.V.) pāvesta vārdā pārņem un organizē Igaunijas novadus - Hariju, Viriju, Jervu, Vīku (1226.g.)

1226.g. M.V. Rīgas Dombaznīcas korī notur pirmo Livonijas koncilu. Atceļā - Gotlandē - nokārto, ka b/A piederīgās sv.Jēkaba baznīcas skolās drīkst uzņemt dažādu tautību - arī latviešu - jaunekļus, sagatavošanai par misionāriem.

1230.g. par vicelegātu (pāvesta legāta Otro* pilnavarnieku) uz Livoniju sūtīts cisterciešu Alnas (Beļģijā) klostera mūks Balduins. Par 1229.g. mirušā b/Alberta pēcteci par Rīgas bīskapu apstiprina domkapitula ievēlēto bīskapu Nikolaju (ievēlēts 1229.* apstipr. 1231 8/IV līdz 1253, atceldams Brēmenes a/bīskapa iecelto Albertu II - Suerbeeru. 1230 un 1231 slēdz līgumus ar kuršiem (ķ. Lamekinu), kas līdz ar to kļūst tieši pāvesta, ne Rīgas bīskapa vasalis. (Inocenta III lolotās domas - pāvesta valsts izveidošanas atplaiksnījums un mēģinājums to kaut Livonijas teritorijas vienā daļā īstenot - 1232.g. pāvests Gregors IX ieceļ A.B. par savu legātu Lībā, Gotlandē, Somijā, Igaunijā, Zemgalē un Kursā un par Zemgales bīskapu. 1234. pāvests viņu atsvabina no legāta pienākumiem. 1236.g. viņa aizceļo no Latvijas, mirst 1243.g kā Varissas archibīskaps. Par savu legātu 1234.g. Gregors atkal ieceļ otreiz Modenas Viļumu (-1235.janv.) un vēl trešo reizi 1237 - 38.

Modenas Viļums izcils sava laika katoļu baznīcas darbinieks. Pāvests Innocents IV 1244 ieceļ viņu par kardinālu (Sabinas kardinālbīskaps). Daudz darbojies kurijas lietās ziemeļzemēs, izkārtodams arī bīskapiju teritoriālos jautājumus Livonijā. Ceturto legāciju uz Lioniju nevarēja uzņemt citu kurijas uzdevumu dēļ.

Kaupo- pāvests- Alberts

Ar ceturto Livonijas /Ikšķiles/ Rīgas bīskapa Nikolaja nāvi (+1253) sākās jauns posms šejienes baznīcas organizācijā - par pēcteci bīskpam Nikolajam Rīga dabūja savu pirmo archibīskapu - Albertu "otro" Suerbeeru un kļuva līdz ar to par metropoli.

ar tai pakārtotām sufragānbīskapijām Latvijā, Igaunijā un Prūsijā.

Alberts "Otrais" - Suebērs, Rīgas pirmais archibīskaps, cēlies no Ķelnas, 1253 - 1273 redzēja piepildāmies Alberta I mūža lolojumu - Rīgas archibīskapiju. Bet viss notika jau gluži citādos apstākļos un veidā.

Albertu Suerbēru jau pēc Alberta I nāves 1229.g. Brēmenes archibīskaps pasteidzās iecelt par Rīgas bīskapu. Brēmene negribēja atlaisties no saviem centieniem Rīgu paturēt par savu sufragānbīskapiju (lai gan jau Innocents III Rīgai bij piešķīris eksempciju!). Arī Brēmenes "Ziemeļu patriarhāta" doma, te vēl, varbūt, atplaiksniņās. - Rīgas domkapituls ievēlēja par bīskapu Nikolaju un Albertu S. noraidīja. Pāvesta legāts, Alnas Balduins un vēlāk arī pāvests Nikolaja ievēlēšanu apstiprināja.

Albertu Suerbēru pāvests Gregors IX ieceļ par Armā (Armagh) archibīskapu, Īrijas primasu, bet 1245.g. Innocents IV par Prūsijas, Livonijas un Igaunijas archibīskapu.

1252.g. A.II Rīgā sasauca 4 provinču baznīcas koncīlu, bet 1255.g. 20 janvārī pāvests Aleksandrs IV (pāvests no 1254.12.XX!) to apstiprina par Rīgas archibīskapu.

Rīga ar to bij kļuvusi garīgā metropole, kurai bez pašas Rīgas archidiacēzes vēl bij (nomināli) pakļautas septiņas bīskapijas.

Tērbatas (1211) līdz 1235 - Lihulas (Leales),

Sāmsalas - Vīkas (no 1228) ***

Kurzemes (Piltenes) no 1234,

no Prūsijas bīskapijas:

Semba (Sāmlande) (1234) 1252-1525 *** Karaļauči

Pamede (Pomezānija) 1249-1527 Marienverdera

Varmija (Ermlande) 1250-1512

Kulma (Chelma) 1245-1566 (77)

Sēlijas bīskapija 1218 - 1255

un Zemgales bīskapija 1225-1251

vēlāk pievienotas Rīgas un, daļai, arī Kurzemes bīskapijai

Ārpus Rīgas archibīskapa jurisdikcijas palika

Tallinas (Rēveles, Virzemes) bīskapija, pakļauta Lundas (Dānijas) archidiacēzei. Tā arī bij bīskapija, kurai nepiederēja laicīgā jurisdikcija par kādu teritoriju.

Bij izveidojusies Latvijas un Igaunijas politiski administratīvā ģeogrāfijas karte, ko izveidoja šādi, savā starpā maz saistīti, maz savstarpēji atkarīgi apgabali ar savām interesēm un cīņam par savām tiesībām:

1. Rīgas archibīskapija, kas aptvēra plašus apgabalus Vidzemē, Latgalē, Sēlijā un Zemgalē,
2. Kurzemes bīskapija ar samērā nelielu un sadalītu teritoriju Kurzemes ziemeļos un rietumos,
3. Tērbatas bīskapija - Igaunijas dienvidaustrumu novados,
4. Sāmsalas - Vīkas bīskapija Igaunijas rietumpiekrastes apvidos un (pa daļai) salās.
5. Tallinas bīskapija - bez teritorijas
6. Ordeņa zemes. Visplašākais zemes klāsts, kas izlocīti, bet bez pārtraukuma sniedzās no Somu līča līdz Palangai

7. Prūsijas bīskapiju zemes.

- *Latvijas vēsture, *** arī Latvijas Baznīcas vēsture kļūst lielā mērā vietējās *** un vācu virskārtas vēsture.*

- *Latviešu tauta - vēstures notikumos ir pasīvais elements - Šis stāvoklis kļūst par arī turpmākos gadsimtos un tikai maz-pa mazam Latv.tautas - garīgā, **, kultūras * un sociālā ziņā sāk virzīties uz aktīvu līdzdaļu viņas pašas (?) dzīvē un vēsturē - līdz 1918.*

(Pierakstīts ar profesora roku – ar * vietas, ko nevarēju salasīt.

Pierakstīts ar profesora roku.)

ĶĒNIŅŠ KAUPS

Aplūkojot Latvijas cilšu kristianizācijas norisu XII gs. beigās un XIII gs sākumā, nevaram paiet garām Turaidas lībju valdnieka, bieži pārprasta ķēniņa K a u p a personībai. Samērā trūcīgie vēstures materiāli un liecības - chronikas - atļauj tomēr pietiekami skaidri saskatīt šo vienu no imponantākajām mūsu vēstures personībām.

Vispirms kādi chronoloģijas dati.

1200 - chronika pirmo reizi piemin K. (Vai tas viņa kristīšanas gads?)

Vai Turaidas priesteris Dītrichs to nav jau kristījis

ap 1191.gadu?

1203 vasarā, Turaidas Dītricha pavadībā apmeklē pāvestu Inocentu III

Romā

1204 atgriešanās no Romas

1206 atgūst atpakaļ savu Turaidas pili

1210 palīdz atbrīvot Rīgu no Kuršu aplenkuma drīz kaujā pie Imeras

upes (kaujā ar igauņiem) krīt viņa dēls Bertolds un svainis Vane

1212 aizstāv lībjus un Autines latviešus viņu sūdzībās pret Zobenbrāļiem

1217 22. septembrī - kaujā ar igauņiem pie Palas (tagad Navesti) upes, mirst no smaga ievainojuma ar šķēpu..Novēl visu mantu baznīcām Vidzemē. Līķis sadedzināts, kauli kauli apbedīti Kubezeles (Ķizbeles) baznīcā (pie Turaidas)

Pāvesti:

Urbans III	1185.25.XI	-	1187.20.X
Gregors VIII	1187.21.X	-	1187.17.XII
Klements III	1187.19.XII	-	1191.20.III
Celestīns III	1191.30.III	-	1198.8.I
Inocents III	1198.8.I	-	1216.16.VII
Honorijš III	1216.18.VII	-	1227.18.III
Gregors IX	1227.19.III	-	1241.22.VIII
Celestīns IV	1241.25.X	-	1241.10.XI
sedisvakance			
Inocents IV	1243.24.VI	-	1254.7.XII
Aleksandrs IV	1254.12.XII	-	1261.25.V.
Urbans IV	1261.2?.VIII	-	1264.2.X
Klements IV	1265.5.II	-	1268.29.XI
sedisvakance			
Gregors X	1271.1.IX	-	1276.10.I
Inocents V.	1276.21.I	-	1276.22.VI
Adriāns V	1276.11.VII	-	1276. 18.VIII
Johāns XXI	1276.8.IX.	-	1277.20.V
Nikolajs III	1277.25.XI	-	1280.22.VIII
Martins IV	1281.22.II	-	1285.28.III
Honorijš IV	1285.2.IV	-	1287.3.IV.
Nikolajs IV.	1288.15.II	-	1292.4.IV
sedisvakance			Celestīns V.
1294.15.VII.	-	1294.13.XII	

KATOĻU LAIKI LATVIJĀ (XII) - XIV-XVI.G.S.

Ar XIII gs. beigām noslēdzās Baltijas zemju iekarošana un pakļaušana vācu varai. Nelikumīgā kuršu līgumu iznīcināšana no Ordeņa puses, kas izjauca kuršu tiešo vasāļu atkarību no pāvesta un kuru viņiem bij garantēta patstāvība un neatkarība no vācu varas, padarīja Kursu par laupījumu, kuru savā starpā sadalīja Ordenis un Rīgas bīskaps Nikolajs. Legata Alnas Balduina protests (Ordeņa ekskomunikācija!) nespēja vairs neko mainīt. Un ar Zemgales galīgo izpostīšanu un 100 000 zemgaļu eks* bij beidzot panākts tas, ko vācu vēstrunieki mēdz saukt par "zemes nomierināšanu".

Protams, vietējās Baltijas tautas nu bij ārēji "nomierinātas" un vietējie nemieri un sacelšanās, pat lielā igauņu sacelšanās 1343-45 te vairs nespēja neko izmainīt. Bet - "nomierināšanās" tomēr nenāca. Jau bīskapa Alberta laikā sākās cīņa Ordeņa un bīskapas (vēlāk archibīskapu) starpā varas un iekarojumu sadalīšanas dēļ, kas ilga gandrīz nepārtraukti visus 3 katoļu laikus cauri līdz pašam Livonijas sabrukumam un sadalīšanai Livonijas karu, Reformācijas kustības, pretreformācijas laikā. Arvien vairāk šai cīņās par varu un iespaidu iesaistījās arī citi dalībnieki - domkapituli, lēņu kungi, pilsētas. Viss šis laikmets bij "bellum omnium contra omnes". Iekarojumu un ieguvumu sadalīšana un pārdalīšana sagādāja "laimīgajiem mantiniekiem" rūpes, nepārtrauktas cīņas, zaudējumus, savstarpēju neuzticību un naidu. Šajā situācijā izveidojās vietējo vācu politiskā mentalitāte ar tai raksturīgo konsekventu norobežošanos no lielas pakļauto tautu masas, uzturot gadu simtiem cauri striktu "apartheidu", līdz ar to neiesakņojoties pakļautajās zemēs un paliekot tikai plānu "virskārtu" pāri zemajai, nospiestajai, praktiski beztiesiskajai "zemnieku kārtai". Tam līdzī piebiedrojās pilnīgs valstiskas domas un organizēšanas mēģinājumu trūkums. Šaurās lokālās un šķiriskās intereses un savstarpējā sacensība bez apvienojošas valstiskas domas, padarīja šo "virskārtu" allaž labprātīgu pakļauties jebkurai svešai varai no ārpuses, kura tik garantēja tai tās šauro kārtas interešu un privilēģiju saglabāšanu - tā gadsimtiem cauri!

Jā, bet kas tad bij noticis ar t.s. "nomierinātajām" tautām? No vēstures skatuves tās bij nobīdītas. Vācu historiogrāfija tik retumis ieminās par tām, sakarā ar nemieriem vai pāvestu bullām ordenim, bīskapiem, saviem legātiem. Citādi, šķiet, šo tautu it kā nemaz nebūtu. Sākotnēji taču pamatā bij doma par šo tautu kristianizāciju. Tā nu rupjos, vispārējos vilcienos bij notikusi - ar līgumiem un militārās varas palīdzību lībieši, letgaļi, sēļi, kurši, zemgaļi, igauņi bij iekļauti katoļu baznīcā. - Zemgaļi atgādina par sevi, sūtīdami 1299.g. divus savus sūtņus pie pāvesta Bonifācija VIII ar sūdzībām par Ordeņa pārestībām. Pāvests Klements V savā 1310.g. bullā piemin, ka ap 100 000 zemgaļu ir aizgājuši uz Lietuvu (kur jau 1283.g. no tā paša Ordeņa ir paglābušās senprūšu atliekas) - un izsaka pārmetumus Ordenim, par tā necilvēcībām, ka tas izdeldējis arī kristītos Zemgaļus un viņu labiešus. Raksturīgi, ka no pāvestu puses vairākkārt doti aizrādījumi neapspiest un nenodarīt pārestību jaunkristītajiem. Šādu atgādinājumu biežums, šķiet, liecina par to, cik maz tie ņemti vērā...

Kam padotas bij nu "nomierinātās" latvju ciltis un kā veidojās viņu jaunā ticības dzīve?

XIII/XIV gs. mijā latviešu un lībiešu apdzīvotās teritorijas bij pakļautas 4 valdniekiem šīs* zemes kungiem.

Pirmais zemes kungs bij Rīgas archibīskaps, Meinarda laikos dibinātās Livonijas bīskapijas paplašinātās teritorijas laicīgais zemes kungs, kura garīgā vara aptvēra arī plašus Ordeņa novadus un kura garīgai jurisdikcijai, gan visai vāji, bij pakļauti citi bīskapi Livonijā (izņemot Tallinu) un Prūsijā.

Otrs, ievērojamākais zemes kungs bij 1202.g. dibinātais Ordenis. Pakļauts bīskapu, vēlāk archibīskapiem, tas drīz vien izvērtās par zemes kungu, pārvaldīdams Baltijā plašus apgabalus un praktiski būdams neatkarīgs no saviem virskungiem - archibīskapiem.

Neliel. Kurzemes (Piltenes) bīskapija, kuras bīskaps bij noteicējs nelielos, sadalītos novados un kuras garīgā virsvara aptvēra dažus ordeņa novadus Kurzemē.

Samērā lielās Igaunijas - Tērbatas - bīskapijai bij pakļauti arī daži latviešu Vidzemes novadi.

Nevaram nepakavēties tuvāk pie visai ievērojama zemes kunga - Ordeņa, kuram bij liela ietekme uz Baltijas tautu garīgo un laicīgo dzīvi.

Dibināts 1202.g. kā militārs mūku ordenis (Ordo Fratrum Militiae Christi - OFMC) lai sekmētu Livonijas kristianizāciju un tiešu padots bīskapam (vēlāk archibīskapam), Zobenbrāļu ordenis ļoti drīz izvērtās par ievērojamu militāru un politisku spēku, kas gan ar savu varu sekmēja katoļticības izplatīšanos un nostiprināšanos, bet tai pašā laikā jau drīz uzsāka cīņu par varu ar savu virskungu - bīskapu. Galu galā Ordenim - gan ne vairs Zobenbrāļu, bet Vācu Ordeņa Livonijas zaram - izdevās sasniegt savu mērķi - faktisko virsvaru pār archibīskapu un citiem bīskapiem. Šo cīņu un uzvaras rezultāti ārēji izpaudās Rīgas domkapitula statūta un tērpu maiņā. B/Meinharda laikā augustīniešu statūtu un tērpu B/Alberts nomainīja uz premonstriešu, bet Ordenis panāca, ka pāvests Bonifācija VIII 1393/94 gg spieda Rīgas archibīskapu un domkapitulu pieņemt Ordeņa (Vācu statūtu, dievkalpojumu noteikumu un Ordeņa tērpu - baltu ar melnu krustu, kas pastāvēja līdz 1428.g. Bet 1431.g. pāvesta bulla ("Bulla habitus") atjauno atkal ordeņa statūtu un tērpu, kas palika līdz XVI gs. Ord. uzvara bij pilnīga, kad par archibīskapu kļuva O. loceklis Janis Vallenrods (1393 - 1418).

Jau agrāk zobenbrāļu ordenis bij meklējis apvienošanos ar Vācu Ordeni Prūsijā, bet bij atraidīts Z.O. nekrietnās dzīves dēļ. Pēc Saules kaujas 1236.gadā, kad Z.O. faktiski bij iznīcināts, atlikušie daži O.locekļi ar pāvesta bullu tika uzņemti V.O. Spēcīgais pastiprinājums jau drīz izpaudās spēcīgā agresijā uz iekšpusi (Kuršu līgumu laušana un patstāvības iznīcināšana) un uz ārpusi - Novgorodas pakļaušanas mēģinājums. 1240 - 1241.g. (Pleskavas ieņemšana), kas izbeidzās nesekmīgi. XIV gs. bij O augstākās varas laiks, kad V.O. savā varā turēja nevien latvju un igauņu zemes, bet arī visu Prūsiju un Pomerāniju ar Dancigu un pat Žemaiti. Katastrofa nāca 1410 gadā, kad pie Tannenbergas (Grīnvaldes, Žalgires) apvienotie poļu - leišu karapulki (arī krievi un tataru cīnījušies līdzīgi) smagi sakāva O. karaspēku. Lietuva atguva Žemaiti. Pomerānija meklēja atbalstu Polijā un - pēc atjaunotā kara un ordeņa sakāves, 1466 gadā

noslēgtajā mierlīgumā ar Poliju O. zaudēja Pomerāniju ar Dancigu plašus apvidus A.Prūsijā ar O. galvaspilsētu Marienburgu (O.lielmestra sēdekļis kļuva Karaļauči) un - lielmeistrs zvērēja lēņatkarību Polijas ķēniņam Livonijas zars Baltijā kļuva mazāk atkarīgs no Prūsijas zara - Ar Tannenbergas kauju un tai sekojošiem notikumiem bija apturēta vācu ekspansija uz austrumiem.

Līdz ar šo atskatu uz vietējiem Baltijas "zemes kungiem" - archibīskapu, bīskapiem un Ordeni, pienākam pie t.s. "nomierinātajām" tautām, kas plikušas šo varu un vēstures notikumu pakrēslā.

Kā risinājās, kā veidojās šo tautu ieaugšana kristīgajā, resp. katoļu ticībā pēc sākotnējās dramatiskās un virspusējās pakļaušanās šai ticībai.

Vienmēr līdz ar kāda novada padošanos bīskapam vai ordenim, bij jāuzņemas nodevu nasta un formāli jāpieņem xgā ticība. Tas bij akts, ko chronisti apzīmē par "xgās ticības jūga un uzņemšanu" vai "uzlikšanu" - "ad fidem christianam" - jeb "fidei christianae subjugare" (Ind.Chr. XXIV/3), Chronikās attēlotie kristianizēšanas gadījumi neliecina, ka būtu notikusi kāda nopietna sagatavošana. Bet uz jaunkristīto novadiem sūtīja priesterus kulta darbībām un katoļu baznīcas paradumu un kārtības iemācīšanai. Priesteri arī nāca no ārzemēm. Ziņas par priesteriem no latviešu tautas ir visai nedrošas. Nav izslēgts, ka no Alberta 1200 gada latvju un lībiešu un vēlāk no sēļiem paņemtajiem jaunekļiem - ķīlniekiem ir vēlāk kādi nākuši kā Vācijā sagatavoti un izglītojušies priesteri par misionāriem atpakaļ uz savu dzimto zemi. Neraugoties uz vācu autoru mēģinājumu chronistu Indriķi turēt par vestfālieti no Lonskas*, var ar zinamu drošību viņu uzskatīt par latvieti.

Kā bīskapu tā ordeņa zemēs dibināja draudzes, kuras, šķiet, sakrita ar jau esošo novadu robežām un tur cēla arī baznīcu un kapellas. Īpašas baznīcas vēl bija arī pie pilīm. Katrā baznīcā - ecclesia parochialis - Taufkirche - bij arī priesteris (Plebanus, rector). Viņu uzturam un iztikai noteica īpašu zemes gabalu (dos, Widme), kuru lielums gan nebija viscaur vienāds, t.pat kā nodevas no draudzes locekļiem. Priesterus - baznīckungus iecēla bīskaps, bet zemes kungam - patronam - bij tiesības izraudzīties kandidātus. Patroni bij iestāžu prelāti, domkapituls

visās ordeņa zemēs - ordenis. Laju patronāts pirms Reformācijas laika nav droši pierādams.

Draudžu skaits un izvietojums - līdz ar baznīcām, laikā no XII līdz XVII gs. visumā palicis nemainīgs. Rīgas archibīskapijā 40 (48), Kurzemes bīskapijā 30 (26?) - ieskaitot arī ordeņa zemes, jo tās padotas bīskapu garīgajai jurisdikcijai.

Baznīcas veltītas kādam svētajam, Rīgas doms - Jaunavai Marijai (īpaši viņas debesbraukšanai) - kā visas zemes patronesei, tāpat Alūksne, Burtņiekos, Gaujienā, Mazsalacā, Umurgā u.c., Sv. Annai - Dolē, Ērgemē, Palsmanē, Piņķos, Kuldīgā, Krimuldā, Limbažos, Suntažos. Sv. Andrejam - Madlienā, Salacgrīvā, Sv. Bērtulim - Carnikavā, Rūjienā, Siguldā, Salā. Sv. Jurim - Ordeņa patronam - Rīgā, Salaspilī. Sv. Jēkabam - Rīgā, lauku dr. baznīca, Sv. Jānim Kristītājam - Rīgā, dominikāņu kl. baznīca, Cēsīs, Lēdurgā, Trikātā, Valkā. Sv. Katrīnai - Rīgā (franciskāņu), Lugažos, Nītaurē. Sv. Mārtiņam - Dolē*, Ercengelim Miķelim - Baldonē, Alsungā, Sv. Nikolajam - Piņķos., Sv. Pēterim - Rīgā - pilsētas patronam, pilsētnieku baznīca. Ādažos, Jēkabpilī. Sv. Pāvīlam - Koknesē, Sv. Sīmanim - Valmierā, Mālpilī.

Katoļu baznīcas kults, liekas, visumā, kārtīgi izpildīts. Sūdzības par baznīckungiem viņu dzīves veida dēļ (konkubināts - t.s. "saimnieces" - Meiersche). kā arī vietējo valodu neprašana. Sprediķošanā palīgā nāca mūki - īpaši franciskāņi un dominikāņi. 1517.g. minēta nevācu - latviešu - "sprediķotāju māja pie Rīgas minoritu klostera Šķūņu ielā. - Pastāvēja klosteri cisterciešu, franciskāņu - Rīgā pie Katrīnas baznīcas, dominikāņu pie Jāņa baznīcas, Daugavgrīvā (1205), tāpat Limbažos, Koknesē, Aizputē. Nav nekādu drošu ziņu par skolu pastāvēšanu. Iespējams, ka kādas ir bijušas pie klosteriem un dombaznīcām. Archibīskaps Jaspers Linde - 1509-24 centās arī Livonija panākt kādas latīņu skolas dibināšanu (pēc Holandes "kopdzīves brāļu" priesteru skološanas metodēm), lai novērstu lielos trūkumus zemnieku garīgajā dzīvē. Pagastu sapulcēs lika pārbaudīt zemniekus katechismā. Trūka jebkādas garīgas un citas literatūras latviešu valodā. Tik Reformācijas un pretreformācijas laikā tā sāka tapt.

Kāda bij latviešu tautas attieksme pret katoļu baznīcu un līdzdaļa viņas dzīvē un ticībā?

Visumā, īpaši lauku apstākļos tā pavirša, virspusēja un pasīva. Ja pirmsākumā uzspiesto jauno ticību āriņi un demonstratīvi "mazgāja" nost, tad vēlākos "nomierinātos" laikos pie tās turējās ārēji un turpināja vecos pagāniskos ieradumus un kultus.

Pilsētās, īpaši Rīgā, apstākļi bij citādi. Rīga bij svarīgs administratīvs, saimniecisks un kultūras centrs, kur krustojās vietējie un ārzemju ceļi un iespaidi. Viduslaiku Rīgā latviešu bij apm. 1/4 līdz 1/3 no visiem iedzīvotājiem, apm. 2-3000. Viņi piederēja noteiktam iedzīvotāju slānim - zemākiem kalpotājiem, zemāko arodu amatniekiem, būv- un ostas strādniekiem. Pieeja augstākām kārtām un arodiem bij viņiem liegta. Piederībai viņu īpašajām arodu organizācijām - "amatiem" nāca līdzī arī kāda noteikta līdzdaļa katoļu kulta parašām un ārējai reliģiozitātei. Tā "alus nesēju brālība" XII gs. nodibina Rīgā, Jēkaba baznīcā (lauku baznīcā!) altāri Jānim Kristītājam. "Krāvēju brālība" Pētera baznīcā - altāri tā Kunga miesai ar svēto Pētera, Kristapa un Erasma tēliem. Pēc uzglabājušamies ierakstu ziņām redzam, ka tie attīstījuši lielu rosību par godu Sv.Miesai un visiem svētajiem (Mišu turēšana).

"Liģeri" - saņēma pienākušās preces un tās nogādāja tirgotājiem. Tiem kopš 1463.g. bij savs altāris un vikārija Pētera baznīcā ar Jāni Kristītāju kā patronu. Zemākajiem arodiem vēl piederēja arī "sāls nesēji" un "kaņepu kūlēji".

Terminoloģija darināta g.k. no Baltijā oficiāli lietotās vidus lejas-vācu valodas paraugiem, kas savukārt gandrīz visi aizgūti no latīņu valodas: altāris, priesteris, mūks (skandināvu) ķesteris, ??miša-misa, upuris, upurēt, bīskaps, prāvests, klosteris, eņģelis, paradīze, elle u.c. Ar "baznīckungs" darināts katoļu laikos.

Par reliģisko dzīvi laukos var spriest tikai netieši. Archibīskapa Jaspera Lindes jau pieminētajos projektos baznīcas dzīves un "nabaga nevācu" labā 1516.g. vairākkārt uzsvērts, ka šejienes nule kristītie ne ticībā, ne tikumā neesot līdzīgi īsti ticīgajiem un tos līdz pat XVI gs. dēvē par neofītiem, atgādina turēt

"baznīcas baušļus", ieturēt svētdienas mieru, apmeklēt svētdienās mičas*, noteiktajos laikos gavēt, dot desmito tiesu un "upuri", kristīt bērnus mēneša laikā, parādīt pienācīgu cieņu sakramentiem. Turpat līdzās stingri noteikumi, kas apkaro "senās, pagāniskās parašas" un "māņticības", kuras vēl turpinot viens otrs neofīts: kristības nomazgāšanu, firmācijas atlikšanu un nāves stundu, "Dieva tiesu" ar nokarsētu dzelzi, zīlēšanu, pareģošanu, buršanu, laulības noteikumu pārkāpšanu, apbedīšanu senču kapenēs, pat mežā, mirušo "mielošana". Dažs labs zemnieks un mūsu provinces Livonija iedzīvotājs gaida savu laicīgo mantu pieaugumu un sava nelaimīgo laimi no Pērkona, ko viņi sauc par savu dievu, no čūskām, tārpiem un kokiem, kam viņi pakļaujas" (Urkundenbuch VII/690)

Te jāsaprot, ka katoļu baznīca pati lielā mērā bij veicinājusi senā pagānisma saglabāšanu. Ar savām adaptācijas un sinkrētisma metodēm "nākdama pretī" formāli nokristītajiem un ievadīdama tos savās maģiskajās kultiskajās parašās un leģendu teiksmā tā lielā mērā veicināja īpaši jaunpagānisma izveidošanos, kur mierīgi koeksistēja vecie ticējumi ar jaunajiem un ar kuriem dabūja cīnīties katoļu ticības restauratori vēl pretreformācijas laikā un īpaši evaņģēliskās ticības pārstāvji, kam bij ticis šis bēdīgais garīgais mantojums.

1492.g. vienlaicīgi ar Granādas krišanu un burtiski pie tās vārtiem, notiek

kāds necerēts vēstures notikumu pagrieziena punkts, kas ienes milzīgi plašas izmaiņas pasaules tautu dzīvē. Spānijas valdnieki - Kastulijas ķēniņiene Izabella un Aragonijas ķēniņš Ferdinands dod savu atbalstu ģenujietim Kristoforam Kolumbam viņa iecerētajam, pārdrošajam pasākumam - ceļojumam pāri Atlantijas okeānam, kura sekās Eiropai atklājās vēl neredzēti - vai aizmirstie - kontinenti ar to senajām, augstajām kultūrām un milzīgajām dabas bagātībām.

Bet - līdz ar to nebūtībā ieņēma senā ilgošanās - satriekt islāma varu galīgu un atbrīvojot Svēto zemi - turpinot Rekonkistu Ziemeļāfrikā un Ēģiptē

1498.g. pēc gadu simtu ilgas pakāpeniskas Āfrikas zemju un krasta iepazīšanas, portugāļu jūrnīks Vasko de Gama, dodamies Kolumbam pretējā virzienā, apbrauc Āfriku un sasniedz Indijas krastus - zemi, kas gadu simtiem ilgi bij vilnājusī Eiropas tautas ar savām pasakainajām bagātībām un eksotiku. Sakarus ar to, pa sarežģītiem starpniecības ceļiem, savā varā bij turējuši arābi.

Šo notikumu sekās Eiropas tautu dzīvē radās vēl līdz tam neapjaustas un nepārredzamas pārmaiņas tiklab saimnieciskā un politiskā, kā arī garīgā dzīvē, jaunās pieredzēs, uztverēs, atziņās.

Konstantinopoles krišanas sekās uz Eiropas rietumu zemēm, īpaši Itāliju, plūst bēgļu un emigrantu pulki no senās Grieķijas un Bizantes kultūras pasaules, glābdamies no turku zvērībām un no islāma.

Rietumeiropā atjaunojas un padziļinās ieskats senās Grieķijas garīgajā mantojumā, īpaši filozofijā, literatūrā un mākslā, ievadot t.s. "Renesansi" - atdzimšanu - klasiskās kultūras elementu atkal apgūšanu, pārjaunošanu.

1473 - 1543 Nikolajs Koperniks (heliocentriskā sistēma)

1546 - 1601 Tycho Brahe

1571 - 1630 Johans Keplers

Johans Gutenbergs 1394 - 1468 gt

1519 Magellāns uzsāk ceļojumu apkārt zemes lodei. Renesanses sekas -

"Paganisma iebrukums" - klasikās mitoloģijas piejaukumi kristīgajā mākslā.
(Michalangelo Siksta kapellas gleznojumi: "Sibillas" - Libijas, Persija Eritrejas, Delfu,
Kūmu, antiki tēli

Humanisms. Rotterdamas Erasms 1466 - 1536

Reuchlins - Johans 1455 - 1522

humanists un valodnieks

Rudimenta hebracca

Grieķu Jaunderība

Epistolae obscurorum virorum

Universitātes

Šie notikumi laika ziņā sakrīt un bieži arī cieši saistītas ar laikmetu, ko B.Vēsturē
apzīmē par Reformācijas laikmetu.

LIVONIJA UN TĀS KAIMIŅI REFORMĀCIJAS LAIKMETĀ

Viduslaiku noriets nesa sev līdzī arī radikālas izmaiņas saimnieciskajos un politiskajos apstākļos apvidos ap Baltijas jūru. Hanzas savienība, kuras aktivitātei Baltijas jūrā un tās piekrastes zemēs, bij vienlaicīga ar kristianizācijas sākumiem Livonijā un pēc uzvaras pār Dāniju un Strazundas miera līgumu 1370.g. savas varas augstumos Baltijas jūrā (Dominium maris Baltici). Lībekas - Hanzas "galvas pilsēta"), XV gs. nogalē sāk zaudēt savu iespaidu. Zemēs pa Baltijas jūru izveidojas citi apstākļu un rodas citi spēku samēri. Blakus Dānijai, kuras iespaids vēl joprojām palika ievērojams, uz vēstures skatuves nāk citi spēki. Polijas-Lietuvas, Maskavijas, Zviedrijas valstis ir šie spēki, kas turpmākajos gadsimtos izšķirīgi ietekmēs Baltijas jūras piekrastes zemju likteņus.

Nevaram paiet garām neielūkojoties šais notikumos, kad mēģinām izziņāt un saprast Reformācijas kustību un politiskos notikumus Livonijā. Tāpat kā notikumi Baltijas austrumpiekrastē XII/XIII mijā noteica uz gadsimtiem uz priekšu nevien pašas Baltijas, bet lielā mērā arī visas Eiropas vēsturi, tā XVI/XVII gadsimtu notikumi šai zemē iezīmēja tautu un valstu likteņus nākošos laikos.

Pirms pārejam pie tiešajiem Baznīcas dzīves notikumiem bez jau pieminētā laikmeta raksturojuma, ir nepieciešami ieskatīties mūsu zemes vēsturiskajā situācijā šai laikmetā. Reformācijas kustība sakrīt ar viduslaiku Livonijas valsts sairšanas un izbeigšanas, kas bij pastāvējusi 300 gadus. Tā sakrīt ar politiskiem un teritoriāliem jaunveidojumiem Baltijas austrumu piekrastē, Maskavijas, Polijas-Lietuvas, Dānijas un Zviedrijas savstarpējo cīņu un sacensības šo zemju pakļaušanas dēļ rezultātā. Un tāpat arī Reformācijas kustība nav atdalāma no visas kopīgās Reformācijas kustības Eiropā - Vācijā, Zviedrijā un Polijā. Livonijas sakari ar Viduseiropu, īpaši ar Vāciju, kas jau viduslaikos bij dzīvi, Reformācijas laikā kļuva vēl spēcīgāki un pastāvīgi.

KRIEVIJA

Ļoti lielus, visai viņas turpmākai attīstībai un vēstures norisai svarīgus notikumus piedzīvo XV gs. nogalē Krievija.

Pēc 2 1/2 gadsimtiem, iekšēju cīņu un sairuma sekās 1480.g. sabrūk tatāru virsvara ("Tatāru jūgs") pār krievu zemēm. Nelielā Maskavas kņaziste veic politikas sekās tatāru virsvaras laikā pagūst ap sevi apvienot labu tiesu sīkākās kņazistes un ar tatāru labvēlību izvirzīties par lielkņazisti. Tatāru varas sabrukumu laikā un laikā, kas tam sekoja, Maskavas lielfirstu krēslā nomainās vairāki enerģiski, veiksmīgi un aziātiski nežēlīgi valdnieki, kuri, neizvēlīgi būdami līdzekļos strauji turpina un sekmīgi pārējo krievu firstu valstiņu iekļaušanu Maskavijā, to izveidojot un pārveidojot par Krievijas kņeņa (cara) valsti. Ordeņa, tatāru un Lietuvas nobloķētā uz 2 1/2 gs. ekspansija, tagad ar milzīgu spēku laužas uz āru, vērzdams it kā ar centrāles spēku vienlaicīgi visos virzienos. Lielkrievijas imperiālisms, kas no tā laika palika nemainīgs cauri visiem nākošajiem gadsimtiem.

XIV-XV gs. ir Maskavas varas un teritorijas augšanas laiks uz citu Krievijas valstiņu rēķina. Tas notiek lielā mērā ar tataru virsvaras palīdzību. Ar intrigām un kukuļošanu Maskava iegūst lielfirsta titulu, pie tam, pārmantojamā veidā un ar zināmām virstiesībām pār citiem un par lielu sarūgtinājumu no pārējo valstiņu puses (Ivans "Kaļita" - sobiratjeļ zemļi Ruskoj) Krievijas valstiņā lielas simpātijas pret Lietuvu, kura bij apvienojusi ap sevi plašus krievu apdzīvotos apvidus.

1480 iekšēju cīņu un sadrumstalotības dēļ, sabrūk tataru virsvara ("tatāru jūgs")

1463 - 1505 Maskavas lielkņaza tronī ir Ivans III -

1476.g. atteicās maksāt Zelta Hordas chānam nodevas un enerģiski pievieno

Maskavijai citu firstu zemes:

1463 - Jaroslavu, 1474 - Rostovu, 1478 - Novgorodu, 1489 - Vjatku, 1485 - Tveru un Vereju. Pēc kariem ar Lietuvu - ar 1503 mierlīgumu atņēma Lietuvai Čerņigovu, Novgorodu-Seversku u.c. 40000 novgorodiešu izsūta trimdā uz Urāliem. 1487 uz laiku pakļauj Kņazas tatāru valsti.

1492 pretī Narvai, Narvas upes pretējā krastā uzceļ Ivangorodas cietoksni, 1501 gadā kopā ar pakļautajiem tatāru pulkiem iebrūk Vidzemē. Mestrs Pletenbergs atsit (pie Sericas) uzbrukumu.

1472 Ivans III (ottreiz) apprecās ar pēdējā Bizantes ķeizara brāļa meitu Zoe* (vēlāk Sofija), pieņem par savu ģērboni Palaiologu divgalvaino ērgli līdz ar pretenzijām uz Bizantes sukcesiju. Maskava - "trešā Roma", Konstantinopole turku varā. Liela greznība. Sakari ar Eiropas kultūru un māksliniekiem.

1505 -1533 - Vasilijs IV Ivanovičs, Ivana III dēls, kā reti kāds valdnieks, valda savā tēva līnijā. Maskavas valsts spēka un varas pieauguma turpinājums.

1510 pakļauj Pleskavu - pēdējo no abām R.Krievu zemēm, kuram bij dzīva saskare ar R.Eiropas zemēm un kura nebij pakļauta tatāru virsvarai. 300 ģimenes deportē un izkaisa pa Krieviju. - 1514. atņem poļiem Smoļensku. Līdz ar šo ieguvumu Maskavas valsts ir pienākusi cieši robežās ar Livoniju - Apcietina ciemos ielūgto Rjazaņas kņazu un okupē viņa valsti.

1533. - 1584. Ivans IV Briesmīgais ("Bargais")

1547. 16.janv. Kronēts par ķēniņu ("caru")

Sava monstrozā rakstura, nežēlības un necilvēcības dēļ iesaukts par "Briesmīgo". Ārkātīgi paplašina Krievijas teritoriju - pakļaujot Kazaņas tatāru valsti 1552, Astrahaņas tatāru valsti - 1554 un Sibīrijas tataru valsti 1581 gadā, uzsākot Krievijas milzīgo ekspansiju Ziemeļāzijā, kas beidzot sasniedza Kluso okeānu - un pāri tam arī Aļasku un ziemeļamerikas piekrastes apgabalus. Latvijas vēsturē ar viņa vārdu un valdīšanu saistās baismīgā Livonijas izpostīšana ilgstošajos t.s. Livonijas karos, kuru sākums bij jau pirms J.IV - viņa vectēva J.III laikā, kad krievi 1481.g. iebrūk Livonijā un to baismīgi izposta. 1492.g. pretī Narvai uzceļ Ivangorodas cietoksni. - 1553 sākas 24 gadu ilgais Livonijas karš, kad Iv.IV iebrūk Livonijā.

1554 Iv.IV uzstāda ultimātu Livonijas Ordeņa mestram, ka miers būs tad, kad Tērbatas bīskapija nomaksās kontribūciju - 1 marku no cilvēka, ko vidzemnieki esot apņēmušies, bet kopš 1473 vairs nav maksājuši. Milzīgās kontribūcijas prasība sacēla šausmas Livonijā. Iv.IV

kontribūcijas maksu "nolaiž" uz 1000 dukātiem un 15 gadu mieru. Bet tūdaļ vēl jānomaksā 45000 dālderu - Krievu karaspēks, galv,kārt no tataru Šig-Aleja vadībā iebrūk Vidzemē. 24 gadu ilgās cīņas Ordeņa - krievu - zviedru - poļu - leišu starpā nežēlīgi izposta Livoniju. Izlaupīšanas, iedzīvotāju apkaušanas, gūstā aizvešana, beidzot arī vēl sērgas, iezīmē Livonijas bojā eju. Krievija, neraugoties uz lielajiem panākumiem, kapitulē Polijai, atsakās 1582 Zapoļjes mierlīgumā no "tiesībām" uz Vidzemi. Ordenis pēc zaudētās kaujas pie Ērgemes, beidz eksistēt. Pēdējais mestrs, Gothards Ketlers 1562 zvērē uzticību Polijas- Lietuvas ķēniņam un saņem par lēni kā hercogisti Kurzemi - Zemgali. Rīga 1561. padodas Polijai, (Ziemeļ) Igaunija - Zviedrijai. Kurzemes bīskaps jau 1539* savas tiesības pārdod Dānijas ķēniņam, kura brālis Magnuss mēģina "konstruēt" Livonijas ķēniņvalsti.

Pēc baismīgā Iv.IV valdīšanas un posta, kas bij nācis arī pār pašu Krieviju, Maskavas cara tronī nāk Fjodors, fiziski vārgs un garīgi aprobežots. Viņa valdīšanu iezīmē Maskavas Metrapoles pacelšana par patriarchāti. 1589 atcelta metropolita Dionozija vietā Konstantinopoles patrairchs iesvēta patraircha kārtā Ijabu (Jov). Ar to Maskavas garīgais prestīžs bij ļoti cēlies - pāri Kijevai, kas atradās katoliskas valsts teritorijā un pāri Konstantinopolei, kas bij zem turku varas un iespaida.

Lietuva

Kopš Livonijas - Teitoņa ordeņa nostiprināšanās Livonijā - gandrīz nepārtrauktas cīņas Ordeņa un Lietuvas starpā.

LATVIJAS BAZNĪCAS VĒSTURE II

REFORMĀCIJAS LAIKMETS

Reformācijas laikmets Latvijas vēsturē un tās Baznīcas vēsturē iezīmē kāda ļoti būtiska pavērsiena sākumu latviešu tautas garīgajā dzīvē. Kopš iekarošanas un šejienes cilšu pakļaušanas visus trīs gadsimtus Baltijas, resp. Latvijas vēsture un līdz ar to arī tās Baznīcas vēsture, bij vienīgi nelielās iekarotāju un pakļāvēju virskārt/as, vācu bruņniecības, garīdzniecības un pilsonības vēsture, tāpat kā līdzī atnestā kultūras un politiskā rosme.

Ar Reformācijas laikmetu no vēsturiskās anonimitātes iznirst pakļautā "zemnieku kārtā" iegūdamā latviešu un igauņu tautu nosaukumu, un uzsāk ļoti lēno iekļaušanās procesu vispārējā Eiropas tautu vēsturei un kultūras dzīvē. Valdošā virskārta, ilgstoši un konsekventi uzturēdama pilnīgu apartheīdu, atturēja pakļauto "zemnieku kārtu (tautu)* no jebkāda kultūras progressa. Reformācijas kustības sekās pavērās pirmā spraudziņa šīs kārtas augšupejai.

Mārtiņš Luters savā cīņā par ticības dzīves skaidrošanu un stiprināšanu izcēla Sv.Rakstu pazīšanu - to lasīšanu un izskaidrošanu tautas valodā, tāpat dievkalpojuma noturēšanu un garīgo dziesmu dziedāšanu tautas valodā. Ienesot un īstenojot Reformācijas idejas Baltijā, tūdaļ radās nepieciešamība sprediķot un dziedāt nevien vācu, bet arī "nevācu" valodās. (To pa daļai bij jau darījuši mūki) Mēmajai "nevācu" valodai bij jāizveido alfabēts. Kaut visai nepilnīgs, bet lai "nelatviešu" mācītāji kaut cik varētu orientēties jaunajos apstākļos. - nelasot Sv.Rakstu teikumus, liturģiju un likt draudzei dziedāt kristīgas, garīgās dziesmas.

Alfabēts. Augsto garīgās kultūras kāpņu pirmais pakāpiens: Latvieši un igauņi ar to iznāca no savas mēmās vēsturiskās anonimitātes, un - sīkstā pretestību cīņā - pamazām, bet noteikti kāpa augšup. Vienai - iekarotāju - vēsturei līdztekus tapa vēl viena - vietējās pamattautas vēsture un arī tās Baznīcas vēsture.

Reformācijas notikumi jau ļoti drīz atbalsojās Rīgā. Vitenbergas Tēzes jau pēc 10 dienām bij Rīgā. Arī pati Reformācijas kustība sākās Rīgā, jau 1521.g., bet tā nenāca no Ziemeļvācijas Hanzas pilsētām, ar kurām, īpaši ar Lībeku, Rīgai bij dzīva satiksme, bet gluži neuzkrītoši no Pomeranijas, no Treptovas, kurā bij ievērojama pilsētas skola. Skolu vadīja Johans Bugenhagens, ievērojams zinātnieks un pārliecināts Reformācijas piekritējs, tuvs M.Lutera un Melanchtona draugs (1525.g. laulājies Luteru). Viņa palīgs - Andrejs Knopkens (no 1517*.g.) bij studējis patristiku un humanitārās zinātnes, bij sarakstījis ar Roterdamas Erasmu, bij ieradies no Rīgas, kur 1517.g. bijis kapelāns (Palīgmācītājs) pie Pētera baznīcas un Izkrāvēju (latviešu) brālības Pētera baznīcā. Kad 1521.g. Kamminas bīskapa koadjutors Treptovas skolu reformācijas ideju dēļ slēdza, A.Knopkens, ar Bugenhagena starpniecību saņēmis Melanchtona ieteikuma rakstu, sava jaunākā brāļa, Rīgas domkapitula locekļa aicināts, līdz ar vairākiem jaunajiem Vidzemniekiem, atgriezās atkal Rīgā, savā agrākajā darba vietā - Pētera baznīcā. Rīgā viņš iemantoja daudz draugu sava laipnā rakstura dēļ. Viņš sprediķoja evaņģēliskā garā (privātās telpās?) un turēja priekšlasījumus par Romiešu vēstuli (Viņa komentārs par Romiešu vēstuli latīņu valodā 1524/25.g. iespiests 4 reizes). Viņš dabūja atļauju (no Rātes?) noturēt 12.jūnijā 1522.g. Pētera baznīcā disputu ar mūkiem ticības jautājumos par 24 tēzēm, asi kritizējot katoļu baznīcas iekārtu un mācību. Dažas no tām (pēc L.Adamoviča "Kristīgās Baznīcas vēsture").

VII Kas tic, tas dabūs taisnojošo garu, kurš pārvērš mūsu dziņas, tā kā, mēs izpildam bauslību: nevis ar darba liekulību, bet ar sirdsprātu un no sirds, jo bauslība ir garīga.

X Ticīgie ir taisni nevis ar savu, t.i. darbu taisnību, bet ar taisnību, ko Dievs sniedz caur Kristu savā žēlastībā, bez mūsu nopelna. Tādēļ ar darbiem nevar nākt pie Dieva, nedz arī Viņu salabināt, bet nākt pie Viņa ar ticību, kas vēlāk top redzama caur mīlestību darbos. Jo ticīgiem ir dota vara tikt par Dievabērniem, nevis darbu darītājiem (Sk.Romiešu vēst.10.3 :3.12)

XIV Pastarā tiesā Kristus neatzīs nekādu (ārēju) dievbijību, nekādu māņticīgu gaveni, nekādas mūžīgas dziesmas, ne aizlūdzēju Olimpu, ne memorijas, brālības dalību labos darbos, ne indulgencijas (atlaižas) ne vikāriju dibinājumus, ne tempļu un altāru celšanu, ne svētceļojumus, bet mīlestības darbus, kas izriet no ticības (sk.Rom. vēst. 7.4.)

XVIII Romas vilks ir aptumšojis Kristus slavu ar savu vārdu, apgalvo nekaunīgā kārtā, ka viņš esot klints, Pētera vietnieks un Baznīcas galva, un izrāvis Evaņģēliju no cilvēku sirdīm, sēd Dieva svētnīcā kā "izpostīšanas negantība" (antikrists) it kā būtu lielāks grēks noziegties pret viņu nekā pret Dieva bausli (sk.Rom.v. 12.4.)

XX Kristus negrib, ka Viņa mācekļi tēlotu valdnieku lomas un lietotu varmācību pār avīm, kas izpirktas Viņa asinīm ... Kristus atzīst par apustuļu pēcnācējiem tikai kalpotājus, kam viņš aizlīdzis būt par valdniekiem (sk.Rom.v. 12.17)

XXII Lai trīc Romas antikrists, kas citu priekšā piesavinājies Dieva kalpa tituli, un tomēr nemaz kā tāds nezturas, jo viņš tikko pielaiž ķeizara majestāti skūpstīt viņa netīrās, mūžīgās podagras cienīgās kājas un nolād viņu, ko Dievs atzinis par savu kalpu (Rom. 13.2.) un apkrauj lāstiem (sk.Rom.v. 13.4.)

Neraugoties uz šo aso cīņas pieteikumu, Knopkens paliek neaizskarts. Tas bij Rīgas Rātes nostājas dēļ (kur viņš bij iemantojis draugus) un jau vecā, slimīgā archibīskapa Jaspera Lindes (+1524) pasivitātes dēļ.

1522. g. rudenī Rīgā ieradās kārtot savas mantojumu lietas kāds jauns, dedzīgs priesteris no Rostokas, "Dieva vārda un Lutera mācības sludinātājs" maģistrs Silvestrs Tegetmeijers un ātri gūst piekrišanu, tā kā jau I Adventā, 30.novembrī viņš sāk sprediķot Jēkaba baznīcā.

Rāte ar pilsoņu piekrišanu 1522. oktobrī Knopkenu iecel par mācītāju Pētera baznīcā (Iestājsprediķis 1522.g. 23.oktobrī). Šīs abas iecelšanas, ko izdarījusi Rāte - ir tieša iejaukšanās archibīskapa tiesībās, kura domkapitulam piekrita tiesības iecelt mācītājus. Archibīskaps bij pilnīgi nevarīgs pret šādu patvaļu. Jau bij sākušies zākājumi un uzbrukumi mūkiem. Aizputes klosteri pa daļai izpostīta. 1523.g. divi Rīgas minoritu klostera mūki, sava priekšnieka sūtīti dodas uz Romu un arī pie ķeizara, lūgt palīdzību nekārtību novēršanai. Bez panākumiem tie atgriežas Rīgā, kur tos apcietina.

Rīgas Rātes izdarītā mācītāju iecelšana iezīmē pilnīgi jauna stāvokļa izveidošanos baznīcas iekārtā un dzīvē - tās atkarību (pakārtotību?) no laicīgās varas (kas sevišķi spilgti izveidojās Reformācijas baznīcās Vācijā) - tās iekšējās lietās.

Šai laikā iekrīt arī Rīgas tiešais sakars ar Luteru. Johan Lomillers (Lohmüller), 1517.g. Archibīskapa sekretārs, no 1520 Rīgas Rātes sindikts - rakstvedis, 1522.g. 20 augustā raksta Luteram - "aicinātajam Kristus apustulim, svētajam draugam" un ziņo, ka arī šī tālā ziemeļu nomaļā zeme, kristīgai pasaulei tikpat kā nepazīstama, arī pieķeras ticībai un tīrai mācībai. Raksturo ļoti pozitīvi Knopkena darbu. Luters atbild tikai pēc gada 1523.g. nov. ar iespiestu apkārtrakstu: "Izredzētajiem mīļajiem Dieva draugiem, visiem kristīgajiem Rīgā, Rēvelā un Tērbatā Livonijā maniem mīļajiem draugiem un brāļiem Kristū" - Izteic atzinību rīdziniekiem par viņu ticību. Dod garīgas pamācības. -- Uz vēstuli atbild Rīgas Rāte visas Rīgas kristīgās Baznīcas vārdā, sirsnīgi pateicas un izlūdzas joprojām viņa padomu un aizlūgšanas Rīgas baznīcai. Jau 1524.g. Luters atbild Rīgas Rātei, nosūtīdams 127. Psalmā komentāru, izteic rūpes par skolu darbu un garīdznieku materiālā stāvokļa nenokārtotību (Vācijā), garīgas pamācības.-

Lutera pirmajā vēstules noslēgumā, pēc ticības un kristīgās dzīves jautājumu apceres piezīme - ka visās citās kulta un morāldzīves jautājumos jāgriežas pie vietējām autoritātēm.

Lutera raksti, bez šaubām, ļoti stiprināja evaņģēliski noskaņotos. Dedzīgie, īpaši Tegetmeiera, sprediķi par katoļu mācībām un kultu, *** prātus. 1554.g. martā Rātes rokās nāca Bomhowera (viens no sūtņiem meklēt pāvesta "palīdzību") - vēstule savam ordeņa priekšniekam Vidzemē ar plānotajām represijām īpaši pret Rīgu radīja nemieru. Rīdzinieku dusmas izvērtās t.s. "Bilžu grautiņos". 1524.g. 6.martā notika uzbrukums franciskāņu klosterim. (Daļa izlaupīto grāmatu nāca Rātes īpašumā). 10.martā notika īsts grautiņš. Pulks jaunāko "melngalvju" izpostīja Pētera baznīcā savas (Melngalvju) sabiedrības altāri. Šim piemēram radās sekotāji. Satraukts pūlis ielauzās Pētera un Jēkaba baznīcās un izpostīja visas kapličas un blakus altārus, izlauza iemūrētās relikvijas, sadragāja Marijas un citu svēto attēlojumus un tos sadedzināja uz Kuba kalna (tag. Esplanades vietā).

Nedaudz vēlāk, 16. martā, Pētera un Jēkaba baznīcas "tīrīja no pāvesta gružiem vēlreiz. Parastā priesteru Lielās Piektdienas procesija 25.III sakāpināja uztraukumu vēl vairāk un 26.martā, Klusajā Sestdienā pūlis Tegetmeijera vadībā ielauzās Doma baznīcā uz to ***. Lai novērstu iespējamo nemieru izcelšanos un asinsizliešanu (jau bij uzbrukums franciskānietēm), Rāte 2.aprīļa agrā rītā izraidīja no pilsētas visus franciskāņus, kurus uzskatīja par nemiera izcelšanās vaininiekiem (Bomhowera sūdzība pie pāvesta un represiju draudi). 4.maijā - atkal procesijas dienā - izraidīja arī visus priesterus. Nenoskaidrotos apstākļos vēl, augustā Doma baznīcā saskaldītas kapu plāksnes un demolēta archibīskapa kapa vieta. Tā kā arī latviešu organizācijām bij savas kulta vietas (izkrāvēju brālībai altāris Pētera baznīca) arī latvieši būs aktīvi piedalījušies demolēšanas nemieros.

1524.g.29.jūn. mirušā Jaspera Lindes vieta par Rīgas archibīskapu pāvests nozīmē Jāni VII Blankenfeldu. Viņa asā, nepārdomātā varas politika apstākļus vēl saasināja, lai nodrošinātu sev bruņniecības atbalstu, viņš archidiacēzes vasaļiem patronāta tiesības viņu muižu baznīcām, kas stipri atvieglāja pāreju un Reformāciju laukos. Izlīgstot ar ordeņa mestru Pletenbergu (apsūdzēts par sakariem ar Maskavas lielkņazu), pamudināja visus prelātus atzīt mestru par vienīgo virskungu visā zemē, nedaloties virsvarā ar Rīgas archibīskapu. - Ordeņa mestra stāvoklis, savukārt, ļoti sarežģījās ar Vācu ordeņa lielmestra Brandenburgas markgrāfa Albrehta kļūšanu par Prūsijas hercogu 1525.g. 2. aprīlī, pārvēršot ordeņa zemes par laicīgu hercogisti. Livonija palika izolēta. Sekot Albrehta piemēram Pletenbergs negribēja (viņam pāri par 70 g.), viņš iegūst 1526.g. Valsts firsta tiesības. Paliek "vecajā" ticība, bet ir tolerants Reformācijas jautājumos.

Saites ar seno kārtību bij sarautas. Sektu un ekstātiķu sludinātāju panākumi bij mazi un izgaisa. Dedzīgi pret kat. baznīcu uzstājās ieceļojušais kažocnieks Melchiors Hofmans, ko drīz izraidīja.

1524.g. 24.martā pie Pētera baznīcas nodibina t.s. "Nabagu kasti" - trūcīgo pabalstam kopkasi, kuras ienākumi nāca galvenokārt no ziedojumiem un novēlējumiem, kas agrāk bij domāti katoļu baznīcas iestādījumiem. Šī "sociālā apgāde" aizvietoja katoļu laikos parasto pabalstu, ko trūcīgie saņēma pie baznīcām un klosteriem.

Kasi pārzināja septiņi vīri - pa divi pārstāvjiem no pilsētas valdes (Rātes), no Lielās un Mazās ģildes un viens pārstāvis no izkrāvēju brālības - Jēkabs Celle liekas, latvietis. Pēc viena gada pārvalde vairs pārstāvi no izkrāvējiem neuzņēma.

1524.gadā pie Jēkaba baznīcas nodibina latviešu draudzi. (S.Tegetmeiers tur sprediķoja jau 1522.nov.). Pirmais (?) mācītājs latviešu draudzē minēts Nikolajs Ramms (Nicolaus Ramme), 1527-41, tam seko Johans Eks (arī Meks) - Johann Ecke od. Mecke arī von Ecken od. Eycken. Šīs draudzes tapšanai ir ļoti liela nozīme Latvijas Bazn.Vēsturē un Latvijas un latviešu vēsturē vispār. Latviešu tauta, kā garīgi organizēta vienība pirmo reizi nāk vēstures gaismā un sper pirmo soli kristīgās un garīgās kultūrās vispār, attīstības ceļā. Pirms Reformācijas laikmeta, apmācīta (orali) tikai kulta izpratnē un izplatīšanā tā izveidoja sinkrētisko reliģiju hibridu, bez kāda virzījuma uz priekšu un uz augšu. Reformācija Mārtiņa Lutera ierosināta un izveidojusies evaņģēliskā baznīca uzskatīja par savu uzdevumu iepazīstināt ļaudis ar Svētajiem Rakstiem, galvenajiem ticības mācības gabaliem katķismā un ar Jēzu Kristu. Tāpēc Reformācija radīja visupirms baznīcas rakstniecību tautas valodā: Bībeles tulkojumus, katķismus, lūgšanu grāmatas, dziesmu grāmatas, dievkalpojumu kārtību. Līdz ar pirmās ev. draudzes nodibināšanos un Reformācijas tālāko izplatīšanos latviešos, radās neatliekama vajadzība pēc latviešu alfabeta, latviešu rakstu valodas. Reformācija kļuva par vārtiem ārā no māņticības un anonimitātes tumsas.

Pāvesta izsludinātā lāstu bullai pret Luteru, kuru bij uzdots izziņot arī Livonijā, panākumu nebij. 1525 Valmieras landtags (kārtu sapulce) nolēma lietu atlikt uz laiku, kad vispārējais koncils, pāvesta sasaukts ar ķeizara piedalīšanos izlems šo jautājumu. Tas nekad nenotika. (Turku briesmas Eiropā nemaz neļāva par tādām lietām domāt).

Pirmie sākumi konsistoriālai iekārtai un superintendenta amatam rodas 1523.gadā, kad Rīgas Rāte kādām personā no sava vidus vai arī kādam garīdzniekam sāka uzticēt baznīcas lietu pārzināšanu.

1577.gadā Rīgā galīgi nodibinājās jaukta konsistorija, kura arī palika vienīgā evaņģēliskā baznīcas pārvalde visā zemē līdz zviedru laikiem.

Lai nodrošinātu savu ticības brīvību, 1541.g.d. Rīga pievienojas Šmalkaldes savienībai. 1554.g. janvārī Valmieras landtāgs nolemj uzturēt ticības brīvību līdz vispārēja koncila izlemšanai. (Tas nekad nesanāca)

Arī Ordenis "evaņģelizējās" arvien vairāk. Ordeņa mestrs Heinrichs von Galens kopā ar 9 citiem ordeņa atbildīgajiem locekļiem piedalās 1551.gada evaņģēliskā Dievkalpojumā Doma baznīcā.

Rīgas pēdējais katoļu archibīskaps, Brandenburgas markgrafs Vilhelms, 1561.gadā zaudē savu pasaulīgo varu un mirst Rīgā 1563.g. 4.februārī. Apbedīts Doma baznīcā.

LIVONIJAS KARŅ 1558 - 1561 - 1582

Jau 1501.g. krievu-tatāru karapulki iebrūk Baltijā. Ordenis, mestra Pletenberga vadībā 27.augustā pie Sericas upes (Izborskas tuvumā) sakauj 30 000 lielu karaspēku, bet nespēj aizkavēt un panākt 1.novembrī - Visusvēto dienā iebrukušo Krievu-tatāru karapulku, kurš nonāk līdz Vīlandei, Cēsīm, Alūksnei un atkāpjas līdz paņemdams 40 000 gūstekņu. - Pamieru noslēdz un atjauno līdz 1551.gadam, tad

Jānis Briesmīgais, atcerēdamies, ka Tālava XIII gs. maksāja meslus Pleskavai, pieprasa no Tērbatas bīskapijas milzīgo kontribūciju un iebrūk Baltijā, kas cīņai galīgi nesagatavota un līdz 1558 rudenim ieņem 10 pilsētas un kādas 30 pilis.

1560.g. 2.augustā Ērgemes kaujā krievi galīgi sakauj Ordeni. (Ordeņa gals) un ieņem Vidzemi līdz Cēsīm un Pērnavai.

1561.g. augustā Lietuvas valdība sūta karaspēku pret krieviem. Karš ar Krieviju izbeidzas ar Zapoljes mierlīgumu, 1582.g. pēc kura Jānis Briesmīgais

atsakās Polijai par labu no iekarotās Vidzemes daļas, kas viņa varā kopš 1558.gada.

BALTIJAS SABRUKUMS UN SADALĪŠANA

1561.gada septembrī Rīgas tuvumā sanāk landtags. Pēdējais Ordeņa (Ordenis iznīcināts un sabrucis pēc 1560.g. Ērgemes kaujas) mestrs Gothards Ketlers pirmais sevi atzīst par Polijas/Lietuvas vasāli. Par labu Polijai izsakās arī archibīskaps un muižniecība. 1561.g. 28. novembrī Viļņā notiek "Padošanās akts" Pacta subjectionis. Kurzeme kļūst par Polijas lēņa hercogisti līdzīgi Prūsijai, ar Gothardu Ketleru kā hercogu (pārmantojamība vīriešu līnijā). Vidzeme līdz ar "poļu Vidzemi" - Latgali kļūst par "Pārdaugavas hercogisti" ieskaitot Archibīskapa zemes - un padota tieši ķēniņam, Igaunija ar Rēveli un bruņniecību jau padevušās Zviedrijai, Kurzemes bīskapija un Sāmsalas - Vīkas bīskapija dāņu varā.

Rīga patur neatkarību, nepadodamās Polijai.

+++++

Nekādā ziņā, kavējoties pie Latvijas Baznīcas Vēstures sākumiem, nedrīkstam pāriet garām tam ļoti svarīgajam apstāklim, kas lielā mērā bij līdzīgs šī laikmeta kristianizācijas centieniem un metodēs - ka tas bij t.s. krusta karu laikmets.

Neatkārtojot visp. Baznīcas vēstures notikumus, atcerēsimies, ka šo krusta karu galīgais stimuls un spraustais mērķis bij Svētās Zemes un tās Svētvietu, pār visām lietām, Kristus Kapa atkarošana no muhamedāņiem un atkaliekļaušana kristīgajā pasaulē. Šim uzdevumam un mērķim cieši blakus nostājās dabīgi arī nolūks piegriezt kristīgai ticībai nekristīgos - muhamedāņus, jūdus un pagānus. Ar laiku, kad primārais mērķis šķita pa daļai panākts, un, īpaši, kad tas galīgi izgaisa Islāma spēcīgajā pretofensīvā, vēl nekristianizēto Eiropas tautu kristianizācija un no katoļu baznīcas atkritušo kristīgo zemju iedzīvotāju atkal piespiešana atgriezties katoļticībā, izvērtās par šo karu galveno mērķi.

Pārskatam šie nozīmīgākie dati:

I Krusta karš 1096 - 1099, beidzās ar Jeruzalemes ieņemšanu,

II - 1143

III k.k. 1189 - 1193 (2/X 1187 arābi atkal ieņēma Jeruzalemi)

IV k.k. 1204 - 04 - domāts uz Ēģipti, bet beidzās ar

Konstantinopoles ieņemšanu un Latīņu ķeizārvalsts

nodibināšanu (1204 - 61). Krusta karu idejas gals,

nesamierināmā naida pastiprinājums Riet. un Austr. Bcu

starpā.

V k.k. 1228 - 29

VI 1248 - 54

VII 1270 - uz Tunisu

9-a-b-c

Simts gadu laikā (1521 - 1621) Livonija bija divu konfesiju cīņu laiks, kuru bez tam vēl plosīja ilgstoši kari. Nekāda evaņģēliskās baznīcas kopvara vai centrāla pārvalde nevarēja Livonijā rasties ne šaurākā ne plašākā nozīmē. Latviešu apdzīvotajā Livonijas daļā zināmi organizācijas sākumi bij paveikti vienīgi Rīgā ar "nabagu lādes" nodibināšanu 1524.g. pie Pētera baznīcas, Rātes uzdevumu 1532.g. Rātes locekļiem un mācītājiem pārzināt baznīcas lietas un 1577 pirmās konsistorijas nodibināšanu. Liels solis uz priekšu, kas ievada jaunās ticības nostiprināšanos un dzīvi pēc brāzmainajiem nemiera laikiem, ir asinskārīgās garīgās dzīves kopšanas sākumi. Top jaunā dievkalpojuma kārtība top dziesmu grāmata. Vācu valodā, protams, vispirms. Pirmais uzmetums "Dievišķi kristīgai (Dievkalpojuma) kārtībai vācu valodā top Tallinā, to sakārtojis Lange.

Rīgas pilsētā par mācītāju pie Doma baznīcas aicina Karalauču (Königsbergas) reformātoru Dr.Johannu Brīsmāni (Briesmann) superintendentam līdzīgā stāvoklī.

Sr.B agrākais franciskāņu mūks, bij studējis Vitenbergā bij Lutera draugs un skolnieks. Viņš uzturējās Rīgā līdz 1531.gadam un 1529.g. pavasarī kopā ar Knopkenu paveic uzdevumu, ko tam bij uzdevusi Rīgas Rāte saziņā ar citām Livonijas pilsētām - izstrādāt evaņģēlisko dievkalpojuma kārtību, ko pirmo reizi iespiež Rostokā 1530.g. un tiek vairākkārt atkārtos. šis darbs satur Agendu augšvācu valodā un Lejasvācu valodā Dziesmu grāmatu un ko vēlāk lietoja arī Vācijā. Šajā darbā Brīsmāns pārņem daļas no Karalaučos (viņa) radītas ceremoniju grāmatas, daudzus gabalus no 1526.g. Lutera "Deutsche Messe" un pēc gara pilnīgi atbilst Lutera uzskatiem. Vai kāda līdzīga dievkalpojuma kārtība bij arī latviešiem? Rīgā tādas nav. (pirmā top Kurzemē 1587). Acīmredzot, lietota 1530.g. vācu agenda, kuras daļas pēc vajadzības, pārtulkoja latviešu draudzes mācītāji, kuri jau sniedza pirmās garīgo dziesmu mēģinājumus latviešu valodā. Te kā pirmie piemināmi Nikolajs Ramme un Jānis Eks

(Vācu dziesmu gr. 1530 sastāda Knopkens)

Garīgā satura iespiestie teksti ir vispār, pirmie latviešu valodas rakstiskie pieminekļi. Tie iespiesti laicīga satura grāmatās kā valodas paraugi:

Pirmās t.s. "Simona Grunava Tēvreize", kur "Mūsu Tēvs lūgšana ļoti neveiklā, grūti saprotamā valodā ievietota Simona Grunava Prūšu chronika (ap 1529 - 31) kā prūšu (?) valodas paraugs.

Otra Mūsu Tēvs lūgšana ievietota Bāzeles zinātnieka Sebastjana Mūnsterā 1550.g. izdotajā "Kosmaogrāfijā". Kā lībiešu valodas paraugu viņam to bij piesūtījis ceļotājs - literāts Hasentöters ("H.Tēvreize")

Par latviešu valodas fonētiskās rakstības un reizē garīgās rakstniecības nodibinātāju jāuzskata Jēkaba baznīcas latviešu draudzes pirmo mācītāju Nikolaju Ramu (Nicolaus Ramme 1527 - 41), dzimis Rīgā, 1507 students Rostokā, 1520 ierodas Rīgā, piesienas Lutera mācībai (+1532). Baznīcas vajadzībām pārtulkojis vairākas dziesmas, kuras izplatījās rokrakstā. Uzglabājusies tikai viena, kas sacerēta 1530.g. "Svētie desmit Dieva baušļi". Valoda, salīdzinot ar chronikām, tāpat kā rakstība, nesalīdzināmi labāka.

No sirdes dubbena buus tōw titezet

Unde Dewam Wenam kalpoth

Kaut gan bez atskaņām un ritma, tā dziedāta Rīgas draudzēs 150 gadus.

Jānis Eks (Joh. Ecke od. Mecke, von Ecken arī Eycken) Jēkaba baznīcas latviešu draudzes mācītājs 1536-1355. +1543. dzimšanas dati nav zināmi. N.Ramma pēctecis draudzē. Uzglabājušās divas dziesmas, tulkotas 1535 un 1537 gg.

Patteikts gir tas Kunx, tas Dews Israel (LUK 1,68) un: O Jesu Christ, Tu es pattess czilwex unde Dews.

Kopā ar "10 baušļiem" tās iespiestas 1615.g. izdotajā latviešu dziesmu grāmatā ar vācu virsrakstu:

"Psalmen und geistliche Lieder, welche in der Kirchen Gottes zu Riga und anderen Orten Liefflands mehr in Liefflandische Pawrsprache gesungen werden Dem gemeinen Hauszgesinde und Pawren zu erbauung nutz vnd fromen".

Ja neuzskata par katķisma daļu abās pieminētajās chronikās ievietotās Tēvreizes.

Baismīgajā Livonijas karā (1558-82) Jāņa Briesmīgā karapulki pārpludināja gandrīz visu latviešu Vidzemes daļu (jūru neaizsniedzot) to drausmīgi izpostīdami. Evaņģēliskās baznīcas sākumi un draudzes, kas jau bij sākušās izveidoties uz laukiem un mazpilsētām gāja bojā. No kara briesmām neskarta palika Rīga. Nepievienodamās 1561.gada "Pacta subjectonis" tā palika kā patstāvīga vienība (Rīga ar tuvāko apkārtni) līdz 1582.gadam, kad poļu ķēniņš Stefans Batorijas, sakāvis krievus, ieguva no krieviem viņu ieņemto Vidzemi (kopš 1558) un ieņemdams Rīgu, to iekļāva viņa jaunizveidotajā "Pārdaugavas hercogistē". Rīga Neatkarības 20 gados veidojās un nostiprinājās evaņģēliskā baznīca. Šai laikā iekrita svarīgais baznīcas ārējās organizācijas notikums - Konsistorijas izveidošana 1577.gadā. Latviešu draudze dzīvoja no Ramma un Eka mantojuma. Tam klāt pienāca Jēkaba latv.dr. mācītājs Johana ton Dale (Dalen) (Jēkaba draudzē 1563-66, vēlāk Doma draudzē) ar vairākām tulkotām dziesmām.

Stāvoklis krasi izmainījās Stefanam Batorijam 1533-1586, (Polijas ķēniņš no 1576.g.) 1581.g. ieņemot Rīgu. 1582.g. viņš pats ierodas Rīgā un tūdaļ deklarē, ka viņš ieguvis (Vidzemi) Livoniju kā "tabula rasa" - neaprakstītu lapu - un tūdaļ var lietot savas ķēniņa tiesības, lai izskaustu ķecerus un dēstītu katoļu ticību. Nolemj dibināt Livonijas bīskapiju Cēsīs, izdod "Pārdaugavas" hercogistes iekārtas likumus 1582.g. neņemdams vērā nekādus šejienes vācu muižniecības nosacījumus. Rīgā atņem latviešu draudzei Jēkaba baznīcu un arī Marijas Magdalēnas klostera baznīcu. Latviešu draudzei ierāda bijušo dominikāņu - Jāņa - baznīcu, kas Ref. laikā bij pārvērsta par noliktavu. - Rīgā ierodas katoļu priesteri un jezuīti, kas nodibina kolēģiju un iesāk rosīgu pretreformācijas darbu. - 1582.g. izdotā Livonijas satversme neņem vērā t.s. Sigizmunda Augusta privilēģiju nostādot Vidzemē pirmā vietā katoļu baznīcu, atļaujot evaņģēliskai Augsburgas konfesijai brīvu darbību tikai blakus. Jesuīti sav. augstākajā mācību iestādē - kolēģijā audzēkņiem ikdienas 1/2 stundu lika vingrināties latviešu valodā, sagatavot tos darbam latviešu draudzēs uz laukiem, kādas tika tur dibinātas, vai arī pārņemtas, izspiežot evaņģēliskus mācītājus. Pilsētās pretestība katoļiem bij spēcīgāka (Superintendentants Samsons!) Ierodoties Rīgā 1582.g. St.Batorijs tūdaļ pavēlēja ievest Gregoriāņu kalendāru, sekodams pāvesta Gregora XIII uzaicinājumam.

Šis rīkojums kļuva par iemeslu plašiem un ilgstošiem t.s. "Kalendāra nemieriem" Rīgā 1584-89 gg. Rīgas namnieki saceļas pret (ķēniņa) rīkojumu uzskatot šo rīkojumu par jaunu uzbrukumu evaņģēliskai ticībai. Pēc Stefana Batorija nāves 1576* rīdzenieki atņēma atpakaļ savu Jēkaba baznīcu, kur atkal notur evaņģēliskos dievkalpojumus, padzen jezuītus no Rīgas. Nemieri izbeidzās ķēniņa Sigizmunda laikā 1589.g. Atjaunota Rātes agrākā vara. Par vainīgiem nemieros noturētos Gīzi un Brinken soda ar nāvessoda 1589. 2.VIII.

Polijas virsvaras laiks vidzemē iezīmējās kā pretreformācijas laiks.

Evaņģēliskās ticības nomākšana un katoļticības atkal atjaunošana Rīgā un Vidzemē (latviešu, igauņu un latgaļu daļā visrosīgākie bij jezuīti, kuriem bij jau plaša pieredze un panākumi rekatolizācijā. Kā pretreformācijas darbinieks īpašu ievērību pelna Ertmans (Hartmans) Tolksdorfs (Tolgsdorfs), dzimis prūsis, ienācis no Rītprūsijas darbojies kādu laiku Valmierā, iestājies jezuītu ordenī, iecelts par Jēkaba baznīcas priekšnieku, vēlāk darbojies un 1620.g. miris Valmierā. Neatlaidīgs darba, ar savu pašreizējā darbu miera laikā (1601-03) mantojis latviešu uzticību un mīlestību. Iemācījies latviešu valodu, sastādījis un sarakstījis katķismus, sprediķus, himnas. Viņu uzskata arī par pirmā katoļu katķisma - Petera Kanizija latīņu katķisma tulkošanu latviešu valodā.

Iscige pammacischen no thems Papreksche Galwegabblems Christites macibes.

Prexskan thems nemacigems vud iounems bernems

Šī grāmata iespiesta Viļņā 1585. gadā un to uzskata par pirmo mums zināmo iespiesto latviešu grāmatu.

Cēsu bīskaps nosaucis Ertmani par "Livonijas tēvu un apustuli". Viņa rakstniecības darba turpinātājs bij jezuits Feorgs Elgers (1658-1672), kas, liekas, bijis latvietis. Dzimis Valmierā, dzīvojis vēlāk Rīgā, Cēsīs, sevišķi daudz darbojies Daugavpilī.

Rekatolizācijas darbs nebija ne viegls, ne veiksmīgs. Viņš bija īpaši rūgts, jo nu, pārbaudot pirmās - 300 gadu ilgās "katoļizēšanas" darba rezultātus pie latviešu tautas (Reformācija bija latviešus tikko vai nemaz nebija skārusi) - atklājās "nokristītais pagānisms" viss

savā nožēlojamībā (Mat. Adamovičs lpp. 25 -26)

Rīgas vācu pilsoņi nikni cīnījās pret katoļu uzmācību. Spilgts piemērs bija jau pieminētie "Kalendāra nemieri", kuros līdz izpaudās arī cīņa par demokrātiskāku pilsētas pārvaldi. Raksturīga ir īslaicīgā uzvara ar Jēkaba baznīcas atkal atgūšanu (1587-91) un jezuitu izdzīšanu no Rīgas ar varu. Katoļu rīcība guva zināmus panākumus nevācos - latviešos, poļos, arī mazvācos. Pieauga grēku sūdzētāju skaits (Rīga līdz 6500, Cēsīs - līdz 12000). Latviešu zemnieki, liekas ārēji pieķērās katoļu baznīcas parašām, bet katoļiem pašiem vēl vienmēr bij jāliecina, ka "visa latviešu tauta nodevusies (pagāniskai) elku kalpošanai".

Rīga palika par Evāņģelija ticības stiprāko centru Vidzemē visu laiku, kur ticības lietas pārzināja Konsistorija. Jauna pilsētas draudze 1591.gadā iesvēta savu Sv.Ģertrūdes Baznīcu, 1615 gada iznāk Vidzemei pirmā dziesmu grāmata - "Psalmi un garīgas dziesmas" (Psalmen und geistliche Lieder oder Gesengen, welche in der Kirchen Gottes zu Riga und anderen ortern Liefflands mehr in Liefflendischer Pawrsprache gesungen werden. dem gemeinen Hausgesinde und Pawren zur erbawung nutz und fromen"

Rodas arī pirmie latviešu tautības mācītāji, piem., Johans Sonne (?) Luterāņu garīgais vadonis XVII gs. sākumā bij Baltijas vācu teologs Hermanis Samsons (1579 - 1643), studējis Rostokā un Vitenbergā, kur iepazinies ar vēlāko Zviedrijas valsts kancleri Akselu Uksenšēnu 1605.g. maģistrs un mācītājs Vitenbergas pils baznīca, 1608. Rīga, bez īpašas draudzes, Domscolas inspektors 1611 Doma, 1615 Pētera baznīcas virsmācītājs, izcils Bībeles pratējs "Herculus Biblicus", ass katoļu, īpaši jezuitu pretinieks, kuri viņu kā zēnu bij saķēruši un gribējuši viņu aizvest uz kādu no savām iestādēm Vācijā, bet viņš bij ceļā no gūstītājiem izbēdzis un tapis par katolicisma pretinieku. Bieži apdraudēts, pat dzīvības briesmās. Gustava Ādolfa ienākšana Rīgā 1621 viņu paglāba no smagiem tiesas draudiem.

Miera periods Vidzemē nebija ilgs. 1598.g. izcēlās karš starp Zviedriju un Poliju, atkal smagi izpostīja zemi un klāt vēl pienāca mēra sērgas nelaime 1601-03. Pēc ilgām un mainīgām cīņām Zviedrija ķēniņš Gustavs II Adolfs 1621.g. 16. septembrī ieņēma Rīgu. 1629.gada 16.sept. Altmarkā noslēdza mieru. Zviedrija ieguva latv. un igauņu apdzīvoto Vidzemi, Austrumvidzeme - Latgale t.s. "Poļu Vidzeme" (Inflantija, (Inflanty Polskie). Polijas vara līdz 1772.g. un kļuva pilnīgi rekatolizēta un lielā mērā arī pārpoļota. Poļi izrādījās par spēcīgākiem pārtautotājiem kā vācieši. Latgales vācu muižnieki pārpoļojās un pārgāja katoļticībā, poļi sadalīja zemi vēl citiem poļu muižniekiem. Līdz ar valdību tie sacentās jaunu baznīcu celšanā, zeme dabūja noteikti katolisku raksturu ("Māras zeme"). Ļoti rosīgi darbojās jezuiti un dominikāņi, kuri XVIII g. sākumā radīja sev centru Aglūnas klosterī ar "brīnumdarītāju" Marijas gleznu ("Maras zemes ķēniņiene") Jezuītu galvenā nometne bija Daugavpilī, kur darbojās jezuitu kolēģija par pasniedzēju jau pieminētais Georgs Elgers (+172), kura daudzie raksti tulkojumi no poļu un vācu valodas, iznāca pēc viņa nāves. Sāka iznākt grāmatas latgaliešu izloksnē. Pirmā bija "Katoliszka Dzieszmiu gromota Divsm x wysuwarygam por gudu un Latwiszym por izmociejszonu sarokstita un izdrukowota Wilnie 1730 godā pi Baznickungu Jezuitu". Pareizrakstība visu seko poļu rakstībai, iepriekš izdotās grāmatas vēl visas bija latviešu vidus izloksnē. Apzināta atsvešināšanas politika no iespējama evaņģēliskās ticības iespaida rakstos.

Ar Gustava Adolfa uzvaru un Rīgas ieņemšanu katoļu ticības restaurācija Vidzemē, kas sevišķi spēcīga kļuva pēc Stefana Batorija, bija izbeigta, Vidzemē evaņģēliskā baznīca varēja brīvi turpināt Reformācijas darbu.

(Livonijas Katoļu bīskapija pārcelta Daugavpilī, bet tās bīskapi - poļi - parasti dzīvoja Varšavā)

k a l.

SVENDS ESTRIDSENS (1047 -1076) - Dānijas ķēniņš

Dziļi dievbijīgs Dānijas ķēniņš, sava drauga, pāvesta Gregora VII saukts par "ticīgu un apustulisku, Dānijas Baznīcas cēlājs un izveidotājs, bīskapiju dibinātājs un baznīcu cēlājs, slavē un bagātīgi apdāvina kādu tirgoni, kurs uzcēlis Kurzemē, Kolkā (Domesnās) baznīcu - pirmo, mums zināmo Latvijā. (Nopostīta, atrašanās vieta atrasta)

MEINARDS, Zegebergas (Holšteinā) klostera mūks, kanoniķis

- 1180 (?) - 1196* misionārs (kopš 1194 Ikšķiles bīskaps) lībiešu apvidū gar Daugavu)

BERTOLDS, (1196-1198) Otrais Livonijas (Ikšķiles) bīskaps. Kritis kaujā pret lībiešiem, kas centās iznīcināt kristīgās ticības sākumus lībiešu zemē (Kritis kaujā 1198 24.. 24 jūlijā. Līķi saplosīja lībieši gabalos

TĀLIVALDS, Tālavas ķēniņš, kristīts pareizticībā

1215.g. igauņu sirotāju sagūstīts, dzīvs sadedzināts

KAUPS, kristītā vārdā JĒKABS, Turaidas novada ķēniņš kristīgās ticības un kristīgo aizstāvis. Nonāvēts (nodurts) vajājot sakautos igauņus.

NIKOLAJŠ, priesteris, ieradies Livonijā kā misionārs, kopā ar bīskapu Albertu no Vācijas. Pie Rumbulas lībieši sagūstīja vienu no Alberta *** un nokāva visus braucējus. Nikolaju kā zēnu, savā laikā bīskaps Meinards izpirka no gūsta un nosūtīja uz Vāciju, uz klosteri (Zegebergu) izglītošanai un sagatavošanai garīgajam darbam - ordinējot priesteru kārtā.

ĶĪRĀNS un LEJĀNS - divi kristīgie lībieši 1206.gadā devās pie lībiešu - polockiešu karaspēka, kas gatavojās uzbrukt Rīgai, un lai iznīcinātu jauntapušo kristīgo

baznīcu, lai runātu par miera slēgšanu. Naidīgo nekristīgo lībiešu nežēlīgi
nomocīti un saraustīti gabalos.

(Viesturs un Modenas Vilhelms - "2")

.. legatam neizdodas pārliecināt Vestardu un uzaicināt (invitavi) uz ticību Jēzum Kristum, bet tas savā neticības nocietinājumā pestīšanas vārdus nesaprata un kristību noraidīja.

Zemgaļu pretestību kristīgai ticībai Modenas Vilhelms pārmet ordenim kā ordeņa tā ļaunumā un nežēlībā pret nokristītajiem

LKV I - 1595

ALNAS BALDUINS

Cisterciešu Alnas klostera mūks Liežas diecēzē. 1230 sūtīts uz Livoniju par pāvesta legāta, kardināla Oto pilnvarnieku. Izšķīra strīdu starp Rīgas domkapitulu un Brēmenes archibīskapu par tiesībām iecelt Rīgas bīskapu, izšķirdams to par labu Rīgas domkapitulam, un apstiprināja domkapitula ievēlēto bīskapu Nikolaju. 1230 noslēdza divus līgumus: vienu ar Ventas kuršu karali Lamekinu, otru ar Bandavas kuršiem. 1232 pāvests Gregors IX ieceļ AB par savu legātu Lībā, Gotlandē, Somijā, Igaunijā, Zemgalē un Kursā, kā arī par Zemgales bīskapu. 1234 pāvests to atbrīvo no legāta pienākumiem, 1236. AB atstāj Zemgales bīskapa vietu. 1234 miris kā Varisasa* archibīskaps.

VENDI

drausmīgais "Slavu krusta karš" 1147.gadā, kurā gandrīz pilnīgi Holšteinā iznīcināja vendus-obodritus, ar savām sekām nepalika bez atbalss Kursā un Livonijā. Nedaudz vietā, skopos teikumos, Livonijas chronikā dažādās epizodēs pavīd vendu vārds. Tie nav identificējami, kā dažreiz, ja vispār, ir mēģināts uzskatīt, gan par kādu latviešu vai igauņu cilti, kuras chronika ļoti precīzi izšķir un atšķir citu no citas. Arī skopajās ziņās un pieminējumos chronika runā par kādu noteiktu, īpašu cilti vai tautu.

CL/X-14 Pirmais vendu pieminējums chronikā attiecas uz bīskapa Alberta astoto - uz 1206 gadu. Chronika vēstī, ka priesteris Daniels, pārstaigādams latviešu apdzīvotos apvidus un kristīdams, no Raunas devies uz Lielvārdi un no turienes uz Dabreļ pili (Siguldu), kur laipni uzņemts, (dodamies tālāk uz Turaidu...) viņš, pamezdam šo apvidu, devies pie vendiem. ".. bet vendi šai laikā bij pazemīgi un nabagi, jo bij padzīti no Vyndas, kas ir upe Kuronijā un mājaja tagad vecā kalnā, pie kura tagad uzcelta Rīgas pilsēta un no kurienes tos atkal izdzina kurši, daudzus nokaudami (un) atlikušie aizbēga pie latviešiem un tur pie viņiem mājaja, priecādamies par priestera ierašanos (un) no tiem atgriezti un kristīti "Latviešu Tālavas novadā" chronika raksturo kā labas, miermīlīgas dabas cilvēkus, kuri mierīgi sadzīvoja ar atbēgušajiem bēgļiem, pretstatā pret lībiešiem un igauņiem. Vendu ir tomēr bijis diezgan prāvs pulks. Ir pieminēts kāds vendu ciems - Vendekula ("Vendu ciems") kaut kur Gaujas tuvumā un neliela pils - kā vēstī chronika - bijusi "mazākā pils Livonijā un kuru tāpat nav varējuši ieņemt Pleskavas krievi savā valdnieka vadībā" (1218.g., CL/XXII-4).

CL/XIV-1210 gadsigauņiliels karaspēks aplenc Cēsis (Wenden) un cīņā ar brāļiem (bruņiniekiem) un vendiem (Wenden) trīs dienas pie vecās (vendu) pils, kurā vēl brālīgi dzīvoja kopā ar vendiem ...kāds vends nonāvēja neskaitāmus ienaidniekus".

cl/xxii-4 61218) ..."krievi, dzirdēdami par vācu tuvošanos, pāriet pār Gauju, aplenc vendu pili (das Schloss der Wenden) un cīnījās ar vendiem visu dienu. Arī ordeņa brāli iznāca no savas pils pie vendiem ar saviem lingotājiem un nonāvēja daudzus krievus, ievainoja daudzus dižciltīgos, kurus aiznesa

starp divi zirgiem iekārtās nestuvēs .. Novgorodas (?) ķēniņš, redzēdams nonāvētus daudzus savus labākos cilvēkus .. redzēdams, ka viņš nespēj ieņemt pat vendu pili, kas it kā mazākā pils Livonijā, ..."

CL/XXV-3 (221) Novgorodiešu iebrukums ... "izpostījuši apkārtni, tuvojās Cēsīm (Wenden) ... ordeņa brāļi tiem stājās pretī pie pils vārtiem (kopā ar) saviem vendiem .. krievi atkāpās ...

CL/XXIX-3 (1225) Pāvesta legāts Modenas Vilhelms, savā vizitācijā Livonijā, no Igaunijas atgriezdamies, atgriežas atkal latviešu novados un sapulcē Trikātā visu Tālavas novadu. No Turienes viņš dodas uz Cēsīm, kur sapulcējies liels pulks vendu un latviešu. Sprediķodams latviešiem viņš tos slavē par viņu uzticību kristīgai ticībai, kuru tie pieņēmuši brīvprātīgi, bez kara ...

Ļoti interesanta liecība par vendu etniskās grupas enklāvu latviešu (Tālavas) un Turaidas lībiešu apdzīvotā apgabala starpā, kas saglabājusies dzīva līdz pat tagadnei - ir Cēsu pilsētas nosaukums, ko devuši dibinātāji - vācieši "Wenden". Tai laikā šo latviešu novada vārdu krievi sauca "Kesj", poļi - "Kiesj", no latviešu "Cēsis". Ordeņa mestrs Folkvins (Volkwin), pabeigdams 1207.g. pils celšanu to nosauca "Wenden", kas vācu tradīcijā saglabāts līdz šai dienai. Kādēļ "Wenden" - "vendu pils", resp. pilsēta?. Izskaidrojums vienkāršs. Iekarotāji, iespiezdamies svešu tautu apvidos, stratēģiskos apsvērumos un orientācijas dēļ, daudz reiz paturēja vietējo tautu vietu vārdus, tos adaptēdami. Pilnīgi jaunu vietvārdu steidzīga došana kavētu orientēšanās iespējas pilnīgi svešajos apstākļos. Tā tapa "Roop" - Straupe, "Lennewarden" Lielvārde, "Treiden"-Turaida u.c. Un vendu pils un tautas vārds tapa jaundibinātajai pilij, vēlāk pilsētai, kura pēc notikušās Lības vispārējās pakļaušanas, kļuva par latviešu novadu pakļaušanas un organizēšanas centru.

Latvijas tagadējā teritorijā XII/XIII gadsimtu mijā blakus lībiešiem - somu-ugru ciltij un letiem - Letgaļiem - baltu ciltīm, eksistēja vēl neliela etnikā grupa - vendi, rietumslāvu cilts, kas ar laiku saplūda ar latviešiem, tāpat kā vēlāk daudz lielākā - lībieši. Zīmīgi, ka vēl šobaltdien, latviešus apvidū ap Ventas grīvu dēvē par "ventiņiem" - Reminiscence par vendiem, kurus vajāja un padzina kurši?

MŪKS MEINARDS, ĶĒNIŅŠ VOLDEMĀRS UN VENDI

Šī raksta nolūks ir mēģinājums izprast dažus apstākļus un noskaidrot kādus notikumus, kas saistīti ar mūsu dzimtenes un baznīcas vēsturi tās agrākajā periodā.

Livonijas Chronika, mūsu senvēstures vērtīgākais avots, visai plaši un detaļēti aptver bīskapa Alberta laikmetu. Chronikas ievada nodaļa, kas veltīta mūka, vēlākā bīskapa Meinarda dzīvei un darbam, ir šaura, pārstāstīdama notikumus, kā redzams, no kādiem agrākiem avotiem, visai konspektīvi, bet tomēr ne nesvarīgi. Un jau pašā sākumā tā iesākas ar kādu acīmredzamu paradoksu, kas vēl vienmēr ir palicis neatšifrēts.

Chronika vēstī, ka katoļu Zegebergas (Holšteinā) mūks Meinards, ierazdamies Livonijā, vēl pirms sava misionāra darba uzsākšanas Daugavas lībiešu starpā, vispirms ir devies uz Polocku pie ķēniņa Voldemāra, kuram labā Daugavas krasta lībieši bij pakļauti kā meslu maksātāji, izlūgties ķēniņa atļauju katoļi ticības sludināšanai šo viņa pavalstnieku starpā. Mūks Meinards, saņēmis no ķēniņa Voldemāra nevien atļauju katoļu ticības sludināšanai viņa pavalstniekiem, bet arī vēl turklāt no ķēniņa dāvanas. Ja ņem vērā ārkārtīgi asas attiecības un naidu, kāds bij šo konfesiju starpā, šī pravoslavu Valdnieka izturēšanās pret katoļu mūku un izteiktā labvēlība pret to, šķiet paradokss. Ne velti krievu historiogrāfija šo Polockas valdnieka rīcību asi nosoda.

Izskaidrojumu varētu mēģināt atrast apstākļi, ka Meinards un Voldemārs ir jau bijuši pazīstami, pirms Meinards apmetās lībiešu zemē uz palikšanu. Pavadīdams kā kuģa kapellāns tirgoņu kuģus, kas no Bremenes vai Libekas devās sezonas braucienos uz Baltiju un pa Daugavu uz augšu līdz pat Polockai, Meinards, prazdams "slavu" valodas (pats būdams obodrits-vends?), varēja kalpot kā tulks un būt Polockas

valdniekam patīkams, sarunājoties ar viņu "slaviski" (Slavu dažādo valodu dialektiem līdzīgā līmenī). Tomēr šāda veida izlīdzējumi nevarē būt atsverami ar privilēģijām, kas valdniekam sagādāja nopelumu no savas ticības piederīgajiem. Mūkam Meinardam īpaši parādītā labvēlība sevišķi krasi izceļās pret tā paša valdnieka naidpilno nostāju pret Meinarda darba turpinātāju - bīskapu Albertu.

Mēģinot atrast izskaidrojumu ķēniņa Voldemāra nostājamai pret mūku Meinards, ir jāizdara zināma atkāpe vispārējās vēstures notikumos un, iespējamību robežās, mūka Meinarda dzīves gājumā.

XI.gadsimts iezīmē jauna laikmeta sākumu dienvidu un Vidus Eiropas tautu un kristīgās Baznīcas vēsturē. Arābi savā vulkāniskajā ekspansijā bija pakļāvuši visus kristīgās senbaznīcas austrumu novadus: Siriju, Palestīnu, Ēģipti, Ziemeļafriku, Iberijas pussalu un visas salas Vidusjūrā. Spiezdami iekšā Mazāzijā tie vairākkārt apdraudēja Konstantinopoli; nepārtraukti uzbrukdami kristīgām zemēm Vidusjūras krastos, apdraudēja Romu. Vikingi-normāņi, kas bij apmetušies Dienviditālijā un tur nodibinājuši savas valstis, bij kļuvuši pāvesta vasāļi. Pastāvīgās cīņas ar arābiem, normāņi laikā no 1060 līdz 1091 gadam atkaroja un padzina arābus no Sicīlijas. Šis notikums iezīmēja pagriezienu vēstures gaitā un radīja lielu pacilātību un sajūsmu., un kad 1095.gadā Klermonas (Claremont) sinodē pāvests Urbans II runādams klajā laukā liela ļaužu priekšā aicināja kristīgos atkarot no "neticīgajiem" - muhamedāņiem 500 gadu atpakaļ zaudētās kristīgo svētvietas Palestīnā - Kristus Kapu un citas, milzīgā sajūsmā sapulcētie sauca "Deus lo Volt" - Dievs to grib! Organizējot krusta karotāju karapulku, pāvests visiem tā dalībniekiem apsollīja pilnīgu absolūciju, viņu atstātās mantas saglabāšanu, martiru nopelnu un godu un iekarotās zemes un to iedzīvotāju mantu par īpašumu.

Īpaši pēdējais apsollījums piepulcināja karotāju pulkos nevien dizciltīgos un mūkus, bet arī piedzīvojumu un ieguvumu kārotājus. Kad pēc daudz sarežģījumiem krusta karotāji 1099. 15.jūlijā sasniedza un ieņēma Jerusalemi, nežēlīgā varmācībā apkaudami visus tā iedzīvotājus muhamedāņus, jūdus un austrumu kristīgos, tie, noslīcinājuši lielo pilsētu asinīs un izlaupījuši, Kristus Kapa baznīcā aizgrābti

pateicās par dāvāto uzvaru. Tas bij vairāk kā noziegums - tā bija kļūda. Reakcija - islāma zemēs bij kāpināts fanatisks naidis pret kristīgajiem.

PRIESTERI

M-m10

CL/XI-5 Ziemsvētkos Turaidā iebrūk leišu karaspēks postīdams
unslepkavodams. 1207 Kubezeles baznīcā 25.decembrī divi priesteri:
Johans Suriks un Teodoriks Rabij kopā ar savu kalpu celebrēja misu lībiešiem. Pēc
pirmās misas pabeigšanas draudzes locekļi (parochini), dzirdēdami karapulka
tuvošanos, izbēga no baznīcas. Daži paglābās mežos, bet daudzus ceļā nokāva. Kad
jau lasīja Evāņģēliju, leiši piejāja pie baznīcas, bet nelauzās iekšā, bet devās uz
priestera māju, to izlaupīja. Pa to laiku priesteri paguva pabeigt dievkalpojumu,
novākt un paslēpt visas baznīcas lietas un paslēpties paši. Iebrucējs laupītājs,
redzēdams baznīcu aizgāja. Drīz ieradās daži citi jāšus, bet, iejādami baznīcā tur nekā
nemanīdami, aizjāja. Priesteri pateicās Dievam par brīnišķīgo pasargāšanu un iespēju
pabeigt dievkalpojumu

1203 Salaspils draudzē dziļā dievbijībā (devotissime) kalpoja savā
amatā CL/VII-9 mūks Zigfrīds dienām un naktīm. Lībiešu ticībā vadīdams un ar
krietno dzīvi būdams paraugs. Pēc ilga darba Dievs tam piešķīra svētīgu miršanu.
Raudādami jaunatgriezto pulks pēc kristīgo paradums viņu uz baznīcu. (Zārka vāka
palielināšanās** brīnums) Apbedīja viņu pēc kristīgās parašas.

IEVĒROJAMI IECEĻOTĀJI

CL/XII-4 Šai pašā laikā (1208) ierodas sava Baznīcas iepriecināšanai labi
daudz ordeņu vīru ... Florentija Kassijs - Cisterciešu
ordeņa abāts, Robertu Gilbanu, Ķelnes baznīcas kanoniķis. Konrads Kolbe no
Bremenes ar vairākiem citiem ... Daži no tiem iestājās Daugavgrīvas klosterī, citi
piebiedrojās Ordeņa brāļiem (Garīgam darbam?), citi devās sprediķošanas darbā. Par
šo visu ierašanos vēl mazā baznīcā bij ļoti iepriecināta un stiprināta, pēc bēdīgajiem
kariem pateikdamās Dievam.

PRAVIEŠU SPĒLES RĪGĀ

1205 ziemā Rīgā uzveda ļoti skaistas praviešu spēles, lai kristīgās ticības

CL/IX-14 pamatus pagāni redzami varētu saprast Spēļu saturu

klātesošajiem jaunatgrieztajiem kā pagāniem izskaidroja tulki ļoti rūpīgi. Bet, kad apbruņotais Gideons cīnījās ar filistiešiem, pagāni izbijās, jo baidīdamies, ka tos nenokauj, tie metās bēgt. Viņus piesardzīgi atsauc atpakaļ.

ZEMGAĻI UN KRISTĪGĀ TICĪBA

CL/I-6 Pirmās ziņas par zemgaļiem saistās ar bīskapa Meinarda darbošanās otro gadu (1185-?), kad pēc iepriekšējā gadā notikušā leišu sirojuma un Ikšķiles ciema nopostīšanas, Meinards ceļ Ikšķilē mūra pili aizsardzībai. Zemgaļi, to uzzinājuši, ieradās kuģos un, apmetuši tauvas ap celtni, velti pūlējās to ievilkt Daugavā. Lingotāju akmeņiem ievainoti, tie lādēdamies tie devās prom.

CL/9 - 2 1204.g. Gaveņa laikā 2000 vīru liels leišu karaspēks dodas gar Rīgu uz Igauniju. Kara pulka vadonis Svelgaitis iegriežas Rīgā bijīgi uzņemts, paziņo, ka šobrīd viņš Rīgu saudzēs, bet atceļā, apkāvis iedzīvotājus, šo ciemu noposta* tā, ka viņa karavīriem pietrūkst pelnu ko katram saņemt pa saujai.

Pēc dažām dienām, Rīgā ieradās zemgaļu Rīgā Zemgales vecākais Vesthards, dzirdējis par leišu karaspēku, brīdināt par draudošajām briesmām un piedāvāja zemgaļu palīdzību kopīgā cīņā. Apmainoties ķīlniekiem, noslēdza palīdzības un draudzības līgumu. Izlūki izzināja leišu karapulku atpakļēja laiku un virzienu un kopīgiem spēkiem sakāva leišus, kuri zaudēja 1200 vīrus, kaujā krita arī Svelgaitis.

CL/XXIII - **3,4 1219.g. Kad bīskaps Alberts bij atgriezies Livonijā ar saviem krusta karotājiem, Mežotnes zemgaļi atnāca pie viņa, lūgdami palīdzību pret leišiem. Un bīskaps teica "Ja jūs gribētu likties kristīties un pieņemt kristīgu likumus, tad mēs jums sniegsim palīdzību un uzņemsim mūsu brālības savienībā". "Tie atteica: "Kristīties mēs gan nedrīkstam citu zemgaļu un leišu mežonības dēļ, ja Tu nesūti pie mums mūsu pilī savus vārdus, kas mūs aizsargātu no viņu uzbrukuma. Viņi varēs palikt kopā ar mums un izdarīt mums kristības sakramentu un mācīt kristiešu likumus". Bīskapam un rīdzeniekiem patika viņu padoms un viņš aizsūtīja kopā ar zemgaļiem savus sūtņus, lai mēģinātu dabūt ar to piekrišanu, kas bija mājās. Un viņi atnāca atkal un bieži un prasīja to pašu.

Tad beidzot bīskaps devās ceļā ar sakšu hercogu un dažiem krusta karotājiem un ar Svētās Marijas (baznīcas) prāvestu un ar saviem karavīriem un aizgāja uz Zemgali. Uzturēdamies mierā blakus Mežotnes pilij, viņš saaicināja pie sevis tā paša apgabala zemgaliešus. Kā tie bija solījušie, tā arī uzticīgi paklausīja un sanāca visi kopā. Gandrīz 100 vīru, neskaitot viņu sievas un bērnus, pieņēma evaņģēlisko mācību un tika kristīti, un prieks bija par viņu atgriešanos. Pēc tam uz viņu lūgumu bīskaps ievietoja savus kareivjus un dažus krusta karotājus kopā ar viņiem Mežotnes pilī un citus aizsūtīja atvest no Rīgas ar kuģi, kas bija vajadzīgs. Bet viņš pats ar hercogu un citiem atgriezās Rīgā.

Vēlāk Vestards, citu zemgaļu vecākais, no kaimiņu apgabalā, ko sauc par Terveti, dabūdam dzirdēt par mežotniešu atgriešanos, salasīja karaspēku no visām savām robežām, pārtraucis mieru un atnācis pie pils, cīnījās ar vāciešiem veselu dienu. Viņi nesa malkas kaudzi un pielika uguni, bet nespēja tomēr ieņemt pili, kaut gan cīnījās ļoti drošsirdīgi. Vestarda māsas dēls tika nonāvēts ar bultu. To redzēdams viņš pats apbēdināts tūlīt nogriezās prom no pils. Viņš dabūja dzirdēt, ka citi vācieši nāk ar kuģi pa Misas upi, steidzās žigli viņiem pretī, satika viņu šaurā vietā, kur dziļums upē bij niecīgs, saķēra no viņiem trīsdesmit vīru, jeb mazliet vairāk un nokāva tos - citi bēgšus atgriezās Rīgā. Tanī pulkā bij Zegehards, cisterciešu ordeņa mūks, kas bij sūtīts uz pili no Daugavgrīvas, sūtīts uz pili, kalpot bīskapam Bernardam, kura bīskapijai šī vieta bija noteikta. - Viņš, sēdēdams upmalā un redzēdams pagānus nākam pārlīka sava tērpa piedurkni pār savu galvu un tā gaidīja pagānu mežonību. Novēlēdams Dievam savu garu viņš tika nosists līdz ar citiem. Viņu dvēseles, bez šaubām, priecāsies ar Kristu asinsliecinieku sabiedrībā, jo viņu darbs bija svēts tādēļ, ka viņi nāca, aicināti kristīt pagānus un stādīt tā Kunga Vīnkalnu, to nu viņi stādījuši savām asinīm. Tādēļ arī viņu dvēseles ir debesīs līdzīgas svētajiem.

Kad nu vācieši, kas bija pilī, dzirdēja par savējo nonāvēšanu un viņiem nebija, kas pa gadu bija vajadzīgs, un viņi arī turēja zemgaļu un leišu un arī kuršu mežonību pret kristīgu vārdu, tie cēlās ar visiem savējiem, un atstājuši pili aizgāja uz Rīgu. Bet Zemgaļi, kas jau bija kristīti, atkrita atpakaļ (pagānismā) un aizmirsdami saņemtos

sakramentus, savienojās ar citiem zemgaļiem. Viņi sazinājās ar tiem un ar leišiem un noslēdza sabiedrību pret rīdziniekiem, lībiešiem un visiem kristiešiem.

CL/XXIII - 4. Vēl bīskapa Alberta laikā ir kāds mēģinājums Zemgaļu pievēršana kristīgai ticībai. Pāvesta legātam Modenas Vilemam vizitējot Livoniju, 1225.gadā. Uz tikšanos ar pāvesta legātu aicināts un ierodas zemgaļu Augstākais (priceps) Vestards. Daudzās diskusijās un runās legātam neizdodas pārliecināt Vestardu pie-

KURŠI 2

CL/XIV.5210.g. vasarā, bīskapam prom esot Vacijā, lībieši* plaši izvērsta propoganda, kas aptvēra pat leišus, krievus un Kurzemi, organizēja uzbrukumu Rīgas iznīcināšanai, kuras aizsardzības spēki tobrīd bij vāji. Izšķīrēja loma piekrita kuršiem, kuri ierodas ar savu ļoti lielo floti un spēcīgo karaspēku un aplenca Rīgu. Nelielajiem bruņinieku spēkiem pievienojas Kaupo* ar visiem saviem tuviniekiem un uzticīgajiem lībiešiem. Kurši atkāpās, nonāvēdami savus ievainotos, paņemdami līdzī savus kritušos un tos sadedzinādami ar baismīgām vaimanām

CL/XXIV -1.(1225) pēc Tērbatas pils ieņemšanas izbeidzās gandrīz ** gadu ilgais nepārtraukto pakļaušanas cīņu laiks Livonijā. Notikumu norisa un cīņas tagad sāka aktīvi risināties Daugavas otrajā krastā - Kursā un Zemgalē.

LKV/I.-1595 1230.g. par pāvesta legāta, kardināla Oto pilnvarnieku Balduins, Alnas cisterciešu ordeņa klostera muks Ljēžas diacēzē), izšķīr strīdu starp Rīgas domkapitulu un Brēmenes archibīskapu par tiesībām iecelt Rīgas bīskapu. Balduins izšķīra strīdu par labu Rīgas domkapitulam un apstiprināja tā ievēlēto bīskapu Nikolaju. Alnas Balduins, pāvesta pilnvarā, 1230.gadā noslēdz divus līgumus - 28.XII ar ķēniņu (Rex) Lamekinu un 1231.g. 17.I ar Bandavas kuršiem par viņa zemju nodošanu varā (lēni?). Kurši uzņēma priesterus, pieņēma kristīgo ticību, dod ķīlniekus, piedalās karaspēka cīņās pret pagāniem. Balduins, savukārt, pāvesta vārdā tiem apsola pilnīgu un mūžīgu brīvību pašā personai un īpašuma paturēšanu - kamēr neatkritīs no kristīgās ticības.

Līdz ar šiem līgumiem Livonijā bij blakus Ordeņa un bīskapa teritorijām radies jauns politisks veidojums - Teritorija tiešā pāvesta pakļautībā, maza atspulga no kādreizējiem Inocenta III plāniem. - 1232.g. pāvests Gregors IX ieceļ Balduinu par savu legātu Lībā (Livonijā), Gotlandē, Somijā, Igaunijā, Zemgalē un Kursā, kā arī par

Zemgales bīskapu (1232-1233***) 1234 pāvests viņu atbrīvo no legāta pienākumiem. (Balduins mirst 12** kā Varicas arhibīskaps).

Alnas Balduina rīcība un izkārtojumi* atduras* uz milzīgu pretestību, kuras sekās Kursā gluži vienkārši tika sadalīta Ordeņa (2/3) un Kurzemes bīskapa (1/3) starpā. Patstāvīga pāvesta vasaļvalsts ar vietējiem valdniekiem un likumiem nekādi neiederējās pakļauto koloniju starpā.

Bīskapa Alberta nāve, Ordeņa varas pieaugums, abu legātu - Modenas Vilhelma un Alnas Balduina vizitācija* rādīja gandrīz nepārtrauktā kara stāvokļa - kurš ilga tepat pus gadu simteni - nepieciešamību.

To noslēdza katastrofa, kas izbeidza bīskapa Alberta izauklēto "pakļaušanas-nomierināšanas-christianizācijas" ieroci - Ordeni.

1260.g. 22. septembrī kaujā pie Saules leiši kopā ar zemgaļiem: "Kristus Karotāju Brāļu ordeni" iznīcināja. Dzīvi palikuši tikai divi, kas meklēja iespēju iestāties Teitoņu ordeni.

**LLL*K/41 1234.g. Novgorodiešu karaspēks sakauj vācus pie Tērbatas. 1236.g. Livonijā ierodas krietni krustnešu spēki.

Ordeņu mestrs Flokvins nelabprāt piekrīt rudens karagājienam ("Rudens ceļojumam") kuram cīņai ar leišiem pleskavieši deva 200 vīrus vēl klāt. Karapulks postīdams bij iegājis dziļi Lietuvā. Tikai jau atceļā pie Saules negaidot tiem uzbruka leiši un zemgaļi. Vāciem un viņa palīgiem zuda drosme un saniknotie leiši un zemgaļi to iznīcināja. Nelīdzēja krustnešu drosme viņu zirgi bij nokauti. Krita Mestrs Folkvins līdz ar piecdesmit ordeņa brāļiem, leišu vālēm nosisti*. Sacēlās visa Zemgale, tai piebiedrojās Kursā. Sāmsala. Vienu no ordeņa brāļiem sūtīja uz Romu pie pāvesta ar lūgumu ļaut atlikušiem Livonijas Ordeņa brāļiem pievienoties Teitoņu (Vācu) Ordenim. Bīskapi atbalstīja šo lūgumu, lai rastu jaunu norošinājumu Livonijai. Pret Zobenbrāļu uzņemšanu tomēr bija arī lieli iebildumi. Zobenbrāļu rupjās mežonības un netiklās dzīves dēļ, kas bija par piedauzību. Beidzot tomēr Vācu Ordeņa Lielmestrs Hermanis Zalca (Salza) (1209-39) piekrita pāvests ar 13.maija 1247 Viterbo* izdotajā bullā apstiprināja apvienošanu. Bija jāpieņem Vācu ordeņa tērps

balts mētēlis ar melnu krustu. Ieradās no Prūsijas 50 jaunu brāļu un Livonijas provinces Mestrs - Herans Balke. (1247-39)

SĒLIJAS PAKĻAUŠANA UN SĒĻU CHRISTIANIZĀCIJA

CL/XI-6 1207.g. Pēc smagā (atkārtotā) leišu iebrukuma bij radusies spiedošā nepieciešamība novērst šīs pastāvīgās briesmas un postu. Uz to skubināja arī Kokneses divkosīgā izturēšanās, jo leišu tradicionālais iebrukumu ceļš uz Livoniju un Igauniju bija cauri Sēlijai un no Sēlpils pāri Daugavai uz Koknesi un tad tālāk gar Daugavu.

(1207) Pēc tam, kad tas Kungs bij atsvabinājis savu baznīcu no pagānu (leišu) uzbrukuma ... bīskaps izsūtīja vēstnešus pa visu lībiešu un latviešu zemi, kas jau bij apvienojušies ar kristīgu ticību, un aicina visus karagājienā ..Savācis lielu kara pulku, bīskaps sūta abatu Teodotiku un prāvestu Engelhertu ar visiem saviem ļaudīm un krusta karotājiem, kopā ar Kristus kara pulka brāļiem noveikt sēļus. Viņi gāja Aizkraukles virzienā, un iedami pāri pār Daugavu, atrada leišu līķus, kas pirms tam bij nokauti, bet nebij apbedīti zemē. Tos viņi samīdīja un kārtīgā gājienā nonāca pie sēļu pils. Aplenkdami pili no visām pusēm, viņi ievainoja bultām daudzus uz apcietinājumiem, daudzus saņēma gūstā pa ciemiem, vairākus nokāva, tad, sanesuši malku, sakūra lielu uguni. Nedodami mieru ne dienu, ne nakti, viņi iedzina sēļiem bailes. Tādēļ tie slepeni aicināja karaspēka vecākos un lūdza mieru. Bet tie teica: ja jūs vēlaties īstu mieru, tad atteicieties no elku kalpošanas un uzņemiet patieso miera nesēju - Kristu savā pilī, liekaties kristīties un turpmāk dzeniet prom no jūsu pils leišus, Kristus vārda ienaidniekus". (Sēļiem patika šāda veida miers, un, izdevuši ķīlniekus, viņi apsolvīja pieņemt Kristības sakramentu, aizdzīt leišus un visās lietās paklausīt kristiešiem. Karaspēks, saņēmis viņu zēnus (ķīlniekus) apmierinājās. Pēc tam abāta un prāvests* līdz ar citiem priesteriem kāpa augšā pie viņiem pilī un iesvētīdami viņus ticībā, mācīja tos. Viņi apslacīja pili ar svētītu ūdeni un uzspauda paaugstinājumā svētās Marijas karogu. Pricēdamies par pagānu atgriešanos un slavēdami Dievu par baznīcas panākumiem, viņi līgsmi atgriezās kopā ar latviešiem un lībiešiem savā zemē. (CL XI-6).

1215.g. Bīskaps Alberts nodibinājis Sēlijas bīskapiju, padotu Rīgas bīskapija kā suffragānbīskapiju (!). Par tās pirmo un vienīgo bīskapu Bernhardu no Lippes (1215-1224). Vēlāk Sēlijas bīskapiju apvieno ar Zemgales bīskapiju.

KURŠI

Bīskaps Alberts mirst 1229.g. 11.janvārī - Rīgā. Bremenē archibīskaps, kam Rīgas bīskapija vairs nav pakļauta, tomēr steidzās par Alberts pēcteci iecelt Albertu ("II") Suerbēru, lai gan Rīgas domkapituls ievēlēja Nikolaju. Sarežģītā stāvokļa izkārtošanai, pāvests Gregors IX savu legātu, kardinālu Otto, kurš uzdod lietu nokārtot savam pilnvarotajam - cisterciešu ordeņa mūkam no Alnas klostera Ljēžas diecēzē Balduinu. Balduins izšķīra strīdu par labu Rīgas domkapitulam un apstiprināja tā iecelto bīskapu Nikolaju par mirušā bīskapa Alberta pēcteci.

Tai pašā laikā pāvesta vicelegāts Alnas Balduins 1230.g. 28.decembrī, noslēdz līgumu ar kuršu ķēniņu Lameķi (Lamekinu). Šis līgums, tāpat kā Jersikas ķēniņa 1206.g. līgums ar bīskapu Albertu pieder senās Latvijas svarīgākajiem politiskajiem un juridiski interesantākajiem dokumentiem.

Šī līguma teksta tulkojumu no latīņu valodas sniedz A.ŠVĀBE - ("Straumes un avoti" I, lpp.68/69

"Brālis Baldind, Alna mūks, kardināla Otona kunga Apustuliskā krēsla legāta biktstēvs un sūtnis visiem Kristus ticīgajiem mūžībā. Tā kā ķēniņš Lamekin un Kursas pagāni no Essetua, proti, Durpis, un Saggara zemēm un kiligundām, kuru vārdi ir šādi: Thargolae, Osua, Langis, Venelis, Normis, Kiemala, Pygava, Sarnitus, Riwa, Saccze, Edualia, Aliswanges, Arduš, Alistanotachos, kā arī no citām kiligundām un ciemiem, kas atrodas Ventas abās pusēs, - Svētā Gara žēlastībai iedvesmojot, kas dvesmo kur, kad un cik grib - nāca pretīm Kristus ticības pieņemšanai, nododami savas zemes, sevi un savus ķīlniekus caur mūsu rokām pāvesta kunga rokās un apsoliņās vienmēr paklausīt visiem viņa rīkojumiem tad mēs, pāvesta kunga vietā šai pusē darbodamies, kopīgi apspriedušies ar Rīgas baznīcu, Daugavgrīvas abatu, visiem (ārzemju) tirgotājiem, zobenbrāļiem, krustnešiem un Rīgas namniekiem, noslēdzām ar viņiem (kuršiem) šādu līgumu un apstiprinājām šādus nosacījumus, proti: viņi nekavējoties pieņems baznīckungus, kuru iecelšana mums pienākās, godam rūpēties par viņu pārtikšanu un visur viņiem paklausīs kā īsti kristieši un visās lietās ievēros viņu derīgos norādījumus, viņi aizsargās tos pret ienaidniekiem kā sevi pašus, visi, kā vīrieši tā arī sievietes un bērni saņems tūlīt no viņiem Svētās Kristības atdzimšanu un ievēros citas kristiešu parašas, Bet bīskapu, kas viņiem ar pāvesta kunga autoritāti iecelams, viņi uzņems bijīgi un pazemīgi kā savu tēvu un kungu, un - kā tas jādara visiem kristiešiem - viņam, kā savam kungam un bīskapam pilnīgi paklausīdami, tam padosies, parādīdami bijību un padevību. kāda pienākas viņu kungam un bīskapam. Bez tam viņiem no visa vienmēr pienāksies ikgadus maksāt savam bīskapam un saviem prelātiem tās pašas tiesas, kas pienākas dot Gotlandes iedzimtiem, bet līdz ar to viņi nevarēs tikt pakļauti ne Dānijas ne Zviedrijas ķēniņvalstij: mēs viņiem esam devuši mūžīgu brīvību, kamēr viņi neatkrīt. Pēc šī līguma noslēgšanas un ierakstīšanas šai tīstoklī, kas iegūst mūžīgu spēku, viņi piedalīsies karagājienos pret pagāniem, kā kristiešu zemes aizsardzībai tā arī ticības izplatīšanai. Divu gadu laikā viņi ieradīsies pie pāvesta kunga un vienmēr un visur izturēsies sakaņā ar viņa lēmumu un rīkojumu. Bet starplaikā pilnīgi ievērodami mūsu iestādījumus un priekšrakstus, viņi paklausīs mums visur un visās lietās, neaizskarot nekur* pāvesta kunga augstāko varu: lai tas iegūtu milzīgu spēku, tad šo uzrakstīto grāmatu mēs esam nostiprinājuši, piekarot mūsu, Leales bīskapa Ermaņa

kunga un citu, augšā minēto zīmogus. Dots Tā Kunga 1230.g. Innocenta dienā
(28.decembrī)

MODENAS VILHELMS (Vilams)

LKV-XIV,-26579/72

CL/XXIX 1

Pāvesta legāts Livonijā, itālis, kartauziešu ordeņa loceklis svētā Dominika draugs. Innocenta III laikā kļūst pāvesta kancelejas loceklis 1220 vicekanclers, 1222-23*-1233 Modenas archibīskaps, 1224 31.XII pāvests Honorijs III viņu ieceļ par savu legātu Livonijā, Prūsijā, Igaunijā, Somijā, Gotlandē un citās Ziemeļu zemēs .. Par legātu Livonijā pāvests viņu ieceļ uz īpaša bīskapa Alberta lūguma pamata. Atkārtoti par legātu tajā pašās zemēs viņu ieceļ 1234. 22II Gregors IX un tāpat arī Innocents IV 1244 15II, bet 1244 22 IX par kardinālu - Sabīnas bīskapu.. Rīga sagaida legātu ar lielu godu, notikums sacēļ lielu ievērību arī ārpus Livonijas.

Modenas Vilhelms bija viens no visievērojamākiem Romas kūrijas darbiniekiem Z.Eiropā, sevišķi Livonijā (Latvijā) un Prūsijā. To rāda viņa atkārtotie nozīmējumi par legātu. Viņa uzdevumu lokā ietilpa nevien jauntapušās Baznīcas un tās draudžu vizitācija, baznīcas un klēra sapulcinājumu, , strīdus jautājumu noregulēša bīskapa ordeņa starpā. Strīdu izšķiršanas kristīgo un nekristīgo starpā, Rīgas teritorijas u.c. jautājumi. Kopā ar bīskapu Albertu apceļo daļu misijas apgabala - Turaidu, Lēdurgu, Metsepoli, daļu Letgales un Igaunijas. Igauņi viņu apmeklē, sūdzēdamies par dāņiem un lūgdami aizsardzību Trikātā sprediķo tālaviēšiem, Cēsīs vendiem un latviešiem. Slavē latviešu uzticību ticībā turēšnā, vāciem liedz apieties bargi un netaisni pret jaunkristītajiem. Šāds aizrādījums atkārtots laiku pa laikam. 1226.g. martā Rīgas Doma korī notur pirmo Livonijas koncīlu. Aicināts uz pārrunām ierodas Rīgā zemgaļu virsaitis Viesturs. Ilgstošajās un karstajās debatēs legatam neizdodās pārliecināt Viesturu pieņemt kristīgo ticību, Viesturs paliek noraidīgs. Legāts pārmet Zobenbrāļu ordenim, ka ordeņa mežonība un necilvēcība pret jaunkristītajiem ir atbaidījušas zemgaļus pieņemt kristīgo ticību. Viesturs ar mieru Zemgalē pielaist tikai vienu priesteri. Pa ceļam uz Vāciju, Visbija legats izkārtu, ka pie Sv.Jēkaba baznīcas (Visbijā) skolas atļauts uzņemt dažādu tātad arī Baltijas - tautu skolniekus, kas tur tad sagatavotos garīgajam amatam. Uzturoties Livonijā 1234:35 (jau pēc bīskapa Alberta nāves) Modenas Vilhelms nodibina Zemgales biskapiju. Trešo reizi Livonijā

Modenas Vilhelms ir 1237-38, noteic bīskapiju robežas, ir norūpē par jaunkristīto stāvokli. - Būdams par legātu Skandināvijā un Prūsijā, viņš vienmēr paturēja vērā un rūpēs Livoniju.

MODENAS VILHELMS

LKV-XIV,-26579/72 Pāvesta legāts Livonijā, itālis (no Piemontas?),

(ap 1124-1251) kartauziešu ordeņa loceklis, *Sv.Dominika draugs.

Innocenta III laikā iestājās pāvesta kancelejā, 1220 vicekanclers, 1222-33 Modenas bīskaps, 1224 31.XII Honorijs III viņu ieceļ par savu legātu Livonijā, Prūsijā, Igaunijā, Somijā, Gotlandē u.c. ziemeļu zemēs - 1234.21:II Gregors IX viņu atkal ieceļ tajās* zemēs, tāpat arī Innocents IV 1244 15II, bet 1244 22.IX par kardinālu - Sabīnas bīskapu. M.V. bija viens no visievērojamākiem Romas kūrijas darbiniekiem Z.Eiropā, sevišķi Livonijā (Latvijā) un Prūsijā.

1224. bīskaps, sarežģījumos ar* dāņiem un - laikam, atkal mēģinādams panākt Rīgas paaugstināšanu par virsbīskapiju. Lūdza no* pāvesta legātu. Honorija III sūtīts, MV 1223 ierodas Rīgā Kopā ar bīskapu Albertu u.c. garīdzniekiem MV apceļoja daļu misijas apgabala, būdams Turaidā, Lēdurgu, Metsepoli, Idumā, Tālavā, Latgalē, Igaunijā, kur viņu apmeklēja igauņu sūtņi, meklēdami palīdzību pret dāņiem un sāmsaliešiem. - Atpakaļceļā legāts sprediķoja Trikātā tālaviešiem, Cēsīs vendiem un latviešiem, Siguldā lībiešiem. Visā ceļojumā viņš brīdināja* vācus neapspiest jaunkristītos. Bez misijas darbības legatam bija savarīga politiskā loma. Pēc sava pirmā ceļojuma viņš ieradās Rīgā un izšķīra vairākus strīdus starp bīskapiem un Zobenbrāļu ordeni un Rīgas pilsētu. Rīgā viņš izšķīra arī vairākas nesaticības un sūdzības, ko viņam cēla priekšā kā vāci, tāpat latvieši un lībieši. Legāta aicināts, Rīgā bij ieradies arī zemgaļu lielkungs Viestarts* un bij ar mieru pielaist savā zemē viņa misionāru. 1225 rudenī MV apmeklēja Mārtiņsalu, Ikšķili, Lielvārdi, Aizkraukli un Koknesi. Kad Zobenbrāļu ordenis izdzina dāņus no viņu zemēm Igaunijā, legāts 1226. sākumā pāvesta vārdā ieņēma strīdīgos* apgabalus - Viriju, Jervu*, Hariju un Vīku organizēja tur vietējo pārvaldi un iecēla par savu vietnieku kapellānu Jāni. 1226 martā MV Rīgas Doma baznīcas korī* noturēja pirmo Livonijas koncīlu. 1226. pavasarī izdeva vairākus svarīgus dokumentus pa Rīgas pilsētu (ap 1226.15.III nosprauda Rīgas pilsētas novada robežas). 1226 vasarā pa ceļam uz Vāciju un Romu, Gotlandē sludināja krusta karu pret Sāmsalas jūras laupītājiem. Svarīga bij viņa izdotā privilēģija, ka bīskapam Albertam piederīgā Sv.Jēkaba baznīca Visbijā savās

skolās drīkstēja uzņemt visādu tautību skolēnus, tātad arī Latvijas jaunkristītos, lai viņus audzinātu par priesteriem. - 1230 MV kā pāvesta legāts bija Prūsijā, pēc kāda franču mūka chronikas, pārtulkojis tur Donāta latīņu gramatiku prūšu valodā. 123031* Itakijā piedalījās diplomātiskās sarunās starp pāvestu un ķeizaru. Friderichs II un Lombardijas pilsētām, kurās viņš 1224 bij darbojies kā *** inkvizitors. Strpbrīdī* Livonijā bij izcēlušās jukas sakarā ar pāvesta vicelegāta Alnas Balduina politiku. Gregors IX 1234 AB atcēla un atkal par legātu iecēla MV. Tādēļ, MV atsacījās no savas Modenas bīskapijas un no 1234 septembra līdz 1235 pavasarim bij legats bija Livonijā. Nodibināja Kurzemes bīskapiju, Rīgā ierosināja jauna dominikāņu klostera dibināšanu. 1231-32 MV bij trešo reizi pa legātu Livonijā. Pēc pāvesta pavēles *** Z.Igauniju Dānijai. Bez tam norobežoja Rīgas, Zemgales un Kurzemes bīskapiju teritorijas uz dienvidiem no Daugavas. Viņš interesējās arī par jaunkristīto tautu stāvokļa uzlabošanu. 1230-42 viņš trešo reizi legāts Prūsijā. No turienes 1242 deva Livonijas ordenim atļauju 2 piļu* celšanai pie Lielupes un Ventas (Ventspils, Jelgava). 1244 Innocents IV nozīmēja MV ceturto reizi par legātu Baltijas jūras zemēs, bet nozīmēja viņa vietā citu, jo svarīgi uzdevumi pie kurijas*, kas atradās tad Lionā viņu saistīja pie kurijas. Bet arī palikdams pie kurijas MV tomēr *** ap Latvijas lietām. 1245.g. 5/II viņš dalīja Kurzemi, ko pāvests bij pieskaitījis pie Prūsijas, starp Livojnijas ordeni un Kurzemes bīskapu pēc Prūsijas parauga. 1246.g 5/II* Innocents IV viņu iecēla par savu legātu Norvēģijā un Zviedrijā, kur viņš bij 1242-43**, pēc tam darbojās Vācijā *** Holandes Vilhelma interesēs. Mūža pēdējos gados, dzīvodams Lionā MV pūlējās izlīdzināt nesaskaņas starp Vācu ordeni un jauniecelto Livonijas un Prūsijas archibīskapu Albertu II*. 1251 viņš vēl piedalās Livonijas lietu kārtošanā. Zemgales bīskapiju likvidēja, tās teritoriju piešķir Rīgas archibīskapijai, bet Rīga tika paaugstināta par metropoli (archibīskapiju). Ar to katoļu baznīcas hierachiskā organizācija Livonijā bij noslēgta.

SAULES KAUJA UN ZOBENBRĀĻU ORDEŅA BOJĀEJA

Pēc smagas sakāves 1234 Igaunijā no novgorodiešiem, 1236 Zobenbrāļu ordenim nāca spēcīgi krustnešu spēki no Vācijas, un mestrs Folkvīns piekrita rudens kara gājienam ("Rudens pastaigai") pret Lietuvu, piedaloties arī vēl 200 pleskaviešiem. Lietuva bij kļuvusi Ordenim īpaši vērā ņemama, Tā atradās starpā starp Kursu - Zemgali un Prūšu zemēm, kur jau nostiprinājies Teitoņu ordenis. Bija svarīgi radīt "sauszemes tiltu" abu vācu iekarotāju spēku starpā. Tā, "rudens pastaigā" vāci lieliem spēkiem iziedami no Rīgas, ielauzās dziļi Lietuvā, postīdami. dedzinādami, laupīdami. Tikai atpakaļ ceļā leiši tiem negaidot uzbruka pie Saules Šauļi vai Saule - Zemgalē?). Vācu karaspēkam un palīgspēkiem zuda drosme, saniknotie leiši un zemgaļi tos gandrīz pilnīgi iznīcināja. Krita pats ordeņa mestrs Falkovīns līdz ar 50 bruņiniekiem. Paglābušies tikai 2 ordeņa brāļi. Zobenbrāļu ordenis praktiski bija iznīcināts. Vienu ordeņa brāļi nosūtīja pie pāvesta ar lūgumu ļaut apvienoties atlikušajiem zobenbrāļiem ar Vācu (Teitoņu) ordeni, kurš no Palestīnas bij pārcēlies uz Prūsiju - to pakļaut un christianizēt. Vācu ordenim bij pret to smagi iebildumi - visiem zināmā zobenbrāļu mežonība un izlaidība. Vācu ordeņa lielmestrs Hermans Zalca (1209-39) beidzot piekāpās, par ordeņa apvienošanu, bīdamies no nemieriem, iestājās arī visi bīskapi. 1237.13. maijā Viterbo datētā pāvesta Gregora IX bulla apstiprināja šo apvienošanu. Zobenbrāļu atlikums ieplūda vācu ordenī. Vācu ordeņa Livonijas zars dabūja savu mestru, padoti Lilmetram*. Vācu ordenis nosūtīja 60 savus krustnešus, atjaunojot smagos zaudējumus.

Kurši, kurus vāci bij smagi aizvainojuši - atceļot līgumus, kas bij slēgti ar Alnas Balduinu un faktiski nodrošināja kuršu brīvību, ja tie paliks pie pieņemtās ticības, uzspiežot tiem smagu pakļautību, sacēlās līdz ar Zemgaļiem.

Vācu ordenis, necerētā kārtā izplesdamies uz ziemeļiem un iegūdams ar Igaunijas un Vidzemes teritorijām tiešu saskari ar Krievu zemēm - Novgorodu un Pleskavu, jau tīkoja pēc jauniem ieguvumiem. Situācija likās visai izdevīga. Mongolu karapulki, pakļāvuši Viduzāzijas zemes, bij pakļāvuši 1240 gandrīz visas krievu zemes, bij apstājušies pie Pleskavas un Novgorodas 1241.g. 9.apr. Līgnicas kaujā vācu bruņinieku un poļu karaspēks sakāva un aizturēja mongolu tālāko virzīšanos. Šai situācijā, nāves briesmu paēnā teitoņi meklēja savu laimi. Pēc uzvaras pār Pleskavu, tie 1240 pakļauj Pleskavu un Kaporiju ("Vatlandē") - ingru zemē, no kurienes gan drīz bij jāaiziet. No Pleskavas vācus padzina 1242.gadā ievērojamais karavadonis, firsts Ņēvas Aleksandrs, kur 1242.5.aprīlī sakāva uz Peipusa ezera ledus un nogremdēja ielūzušajā ledū vācu karaspēku. Šī vienreizīgā, īpatnēji kauja palikusi atmiņā kā "ledus kauja". Ar to tad arī izbeidzās tālāki vācu ordeņa mēģinājumu

"spiesties uz austrumiem" - No otras puses - tatāru jūgs, kas divus gadsimtus turēja Krieviju savā varā, radīja relatīvu miera stāvokli un atelpu Baltijā, veicinot šejienes cilšu konsolidēšanos un iesakņošanos tradicionālajā kristietībā.

RĪGA - METRAPOLE

1229.17.janvārī mira Alberts, Rīgas trešais bīskaps, nepanācis sava mūža darba piepildījumu, redzēt Rīgu kā metropoli un sevi kā tās pirmo archibīskapu. Rīgas bīskapa amatam bija divi kandidāti - Nikolajs, kuru izraudzīja Rīgas domkapituls un Alberts Suerbērs, ko nozīmēja Brēmenes archibīskaps, vēl vienmēr uzlūkodams par savu suffragānbīskapiju, lai gan pāvests bij Rīgu padarījis par eksemtu, no Bremenes jurisdikcijas atraisītu. Legats Alnas Balduins apstiprināja par Rīgas bīskapu Domkapitula ievēlēto Nikolaju (1229-1253).

Alberts Suerbērs ir kompensēts ar iecelšanu par Īrijas primasu, Armaghas* Archibīskapu. Bremenes archibīskaps 1245 viņu iecel par Livonijas, Igaunijas un Prūsijas archibīskapu, par Rīgas archibīskapu viņu pāvests Aleksandrs IV apstiprina 1255 20.janvārī.

Pa to laiku visa situācija ir pilnīgi izmainījusies. Savās kanoniskajās tiesībās Alberts "Otrais" ir kļuvis augstāks, kuram tagad pakļauti vairāku suffragānbīskapi, bet ir iznīcināts Zobenbrāļu ordenis, Pirmā Alberta dibināts un tieši tikai bīskapam pakļautais militārais spēks cīņai pret nekristīgiem un par bīskapu, vispār. Teitoņu Vācu ordenis ir pakļauts tieši pāvestam. Rodas sarežģījumi kompetencēs par ordeņa zemēm Livonijā, kur ordenis bij Rīgas bīskapa vasālis. Bez tam, Rīgas archidiacēze ir stipri paplašināta, tai tagad pieder arī četras Prūsijas bīskapijas.

Rīgas archibīskapijas izveidojums ir šāds:

Bez metropoles Rīgas vēl ir šādas bīskapijas:

Tērbatas (dib.1211) līdz 1235 - Lihulas (Leales bīsk.),

Sāmsalas - Vīkas (no 1228),

Kurzemes (Piltenes) no 1234,

un Prūsijas bīskapijas:

Semba(Samlande) (1243) 1252-1525 Karaļauči (Köönigsberga)

Pamede (Pomesanija) 1249-1527 Marienwerdera

Varmija (Ermlande) 1250-1512

Kulma (Chelma) 1545-1566 (77) -----

Sēlijas bīskapija 1218 - 1255

un Zemgales bīskapija 1225-1251 .vēlāk pievienotas Rīgas un pa daļai Kurzemes bīskapi

PĀVESTI:

Aleksandrs III	1159-1181
Lūcijs III	1181-1185
Urbans III	1185-1187
Gregors VIII	1187
Klements III	1187-1191
Celestīns III	1191-1198
Inocents III	1198 - 1216
Honorijs III	1216 - 1227
Gregors IX	1227 - 1241
Celestīns IV	1241
Innocents IV	1241-1254
Aleksandrs IV	1254-1261

ZOBENBRĀĻU ORDENIS (Ordo Fratrum Militiae Christi - Kristus karotāju brāļu ordenis - OFMC- dibināts 1202 Rīgā,
Saules kaujā 1226.g. 22.septembrī, apvienojies ar Teutoņu (vācu) ordeni kā Livonijas ordeņa zars.

Zobenbrāļu ordeņa mestri:

1. Venno (Vinno) 1204 - 1209 noslepkavots Rīgā
2. Folkvins (Volquinus) 1209 - 1236. Kritis

22.septembrī kaujā pie Saules.

ALBERTS II

Archibīskapam Albertam Suerbēram ("Alberts II) kļūstot par Rīgas archibīskapu, radās ļoti spraigas attiecības ar Vācu ordeni. Vācu ordenis nebija padots bīskaps, tas bija suverēns Valsts firsts. Šī* cīņa abu varas nesēju starpā lielā mērā noteica visu tālāko notikumu gaitu līdz pat Reformācijai. Albertam II reiz bija smaga sadursme ar Ordeni (1268), kurš viņu paturēja gūstā.. Tādu pašu likteni piedzīvoja arī Archibīskaps Jānis II.

Arī citādi Vācu Ordenis *** laikments bija spraigu notikumu pilns. 1230.gadā mongoļu karapulki pārpludināja Krieviju ("Tatāru jūga" sākums), brāzās uz Eiropu. 1241.g.9.aprīlī pie Lignicas (tagad Legnica* Polijā) notika viena no lielākajām liktenīgajām vēsturiskajām kaujām. 150 tūkstošiem mongoļu pretī stājās 120 tūkstoši vācu un poļu bruņinieki. Petas* armija cieta neveiksmi un Eiropa varēja uzelpot. Ziemeļos mongoļi apstājās netālu no Novgorodas, Baltija atelpoja arī no krievu briesmām divus gadsimtus.

Vācu ordenis tai pašā laikā izmēģināja laimi austrumos. . 1240.g. tas iebruka Kaporijā (Vatlandē. Ingrijā) apvidū starp Narvu un Ņevu un jau uzceļ pili, bet jau 1241.g. vasarā spiests šo ieguvumu pamest. 1240.g. 16.okobrī kaujā pie Izborkas Ordenis gūst uzvaru un ieņem Pleskavu, ieceldams tur savus soģus. 1242.g. 5.aprīlī notiek slavenā "Ledus kauja" uz Peipusa ezera ledus pie Vārnu* akmeņa, kur Novgorodas firsts Ņēvas Aleksandrs sakauj bruņinieku spēkus, kuri ielūzt ezera ledū. Ar to Vācu ordeņa tiekšanās uz Austrumiem bija uz visiem laikiem mitējusies. Ne mazāk tomēr citas iekāres un avantūras. Skati vērsās uz Lietuvu. Ap gadsimta vidu Lietuvas galvenās ciltis bija apvienojušās Mindauga vadībā. Meklējot sev atbalstu pret iekšējiem pretiniekiem, Mindaugs sadraudzējās ar ordeni, 1251.g. pieņēma kristīgo ticību un 1253.g kopā ar savu sievu, Kulmas bīskaps pāvesta uzdevumā to kronēja par Lietuvas ķēniņu, Ordeņa mestra klātbūtnē. Gribēdams labās attiecības ar ordeni uzturēt, viņš ordenim uzdāvē* Žemaiti - apgabalu uz rietumiem no Lietuvas, kurš tam nemaz nepieder ... Ordenis dāvinājumu pieņemdams, uzceļ tur divas pilis - Klaipēdu pie jūras un Georgenburgu (Jurbaku) pie Nemunas.

Dāvanu tomēr neizdevās saņemt .. Pēc kādas sadursmes ar vāciem uzvarēja žemaiši. Tas ierosināja zemgaļu sacelšanos. Cīņā iesaistījās arī kurši un paši Vāci saorganizēja lielu karaspēku ar saviem palīgspēkiem, bet kaujā 1260.g. 13. jūlijā pie Durbes, vāciešus galīgi sakāva, krita arī pats Ordeņa mestrs. Durbes kauja bij vāciem XIII g.s. lielākā neveiksme latviešu un igauņu zemju iekarošanā. Nemieri nenorima. Zemgale bij sacēlusies, tāpat igauņi.

Durbes kauja iznākums radīja ilgstošu sakustinājumu un nemieru visā Baltijā. Nenorima Zemgale, gandrīz nepārtrauktas cīņas turpinājās līdz 1290 * gadam. Visiem kristianizācijas mēģinājumiem tā turējās pretī. Ļoti raksturīga ir šai ziņā Viestura stāja. Alberta laikā 1225.g. Modenas Vilhelmam noturot vizitāciju Livonijā Legāts bij aicināja uz sarunām Zemgaļu priekšnieku (princeps) Viesturu. Ilgais disputs ticības lietās nepārliecināja Viesturu pieņemt kristīgo ticību. Viestura stāja zināmā mērā nodemonstrē rūgto patiesību ko vēlāk pāvests izteicis kādā bullā,

CV/XXIX-4 pārmezdams Ordenim, ka viņa neģēlība pret jaunkristītājiem ir atbaidījusi zemgaļus no kristīšanas.

Zemgali sadrupināja pakāpeniski. 1265.g. Ordenis uzceļ Jelgavas pili, Zemgales dalīšana 1254 (meslu uzlikšana (1251)). 1270 vācieši ieņem Tērveti, 1272 - Mežotni un Rakti, klaušu uzlikšana Zemgalei. 1279 Namejs atgūst Tērveti un atbrīvo Zemgali. 1296* vācieši nodedzina Tērveti un uzceļ Svētkalnu pili. 1289 Zemgaļi atstāj Dobeles un Raktis pili, 1290.g. vāci nodedzina Sidrabenes pili.

1290 100.000 zemgaļu eksods uz Žemaiti

IKŠĶILES bīskapi

Meinards 1186-1196
miris 14.augustā Ikšķilē

Bertolds 1196-1198
kritis kaujā 24.jūnijā

Alberts 1199-1229
kopš 1201 Rīgas bīskaps,
miris 1229.17.janv. Rīgā

Nikolajs 1229-1253
miris augustā?

RĪGAS Archibīskapi

Alberts ("II") Suerbērs 1253-1273

DĀNIJAS KĒNIŅŠ

Svends III Estridson

1047 - 1076